

**Pallokentästä hybridistadioniksi – Kehysanalyyttinen näkökulma
Tammelan stadionin suunnitteluhankkeeseen**

Jaakko Tuominen
Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Ympäristöpolitiikka ja aluetiede
Pro Gradu -tutkielma
Syyskuu 2016

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

TUOMINEN, JAAKKO: Pallokentästä hybridistadioniksi – Kehysanalyytinen näkökulma Tammelan stadionin suunnitteluhankkeeseen

Pro gradu -tutkielma, Ympäristöpolitiikka ja aluetiede
99 sivua, 1 liitesivua

Syyskuu 2016

Tämä tutkielma käsittelee Tammelan stadionsuunnitteluhanketta ja sitä ympäröivää julkista keskustelua. Tutkielmassa selvitetään, minkälaisia keskustelukehyksiä Tammelan stadionhankkeen ympärille on syntynyt, ja miten kyseisissä keskustelukehyksissä esiintyy luottamus kaupunkisuunnitteluun.

Urheilun tilat ovat muuttuneet yksinkertaisista urheilukentistä huippumoderneiksi areenoiksi, joissa kulutus, turvallisuus ja valvonta ovat keskeisiä elementtejä. Urheilupaikkarakentamisen näkökulmasta keskeinen kysymys on, että miksi usein taloudellisesti kannattamattomia urheilustadioneita ja -areenoita rakennetaan julkisin varoin. Mitä laajempia stadionhankkeen luomat haitat ovat, sitä tärkeämpi merkitys luottamuksen rakentamisella on. Luottamuksen rakentuminen on monitasoinen prosessi, joka tulee huomioida sekä ideologisella, institutionaalisella ja henkilökohtaisella tasolla.

Tutkielma on tapaustutkimus Tammelan stadionsuunnitteluhankkeesta ja se on toteutettu haastatteleamalla kuutta hankkeeseen osallistunutta henkilöä. Lisäksi taustaineistona on käytetty Tammelan stadionin kaavaluonnosta (Kaava 8570), aiheeseen liittyviä uutisartikkeleita (2010–2016) sekä osallistuvaa havainnointia. Tutkimuksen haastatteluaineisto on analysoitu teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä, jonka jälkeen analyysiä on jatkettu kehysanalyytisin menetelmin.

Tutkielman tulokset osoittavat, että Tammelan stadionsuunnittelua koskeva julkinen keskustelu on jakaantunut kolmeen kehykseen: urheilu-, kaupunkikehitys- ja naapurustokehys. Keskeisimmät kiistat koskevat haittojen jakaantumista, stadionin monikäyttöisyyttä ja luottamuksen rakentamista. Hankkeessa on pyritty luomaan luottamusta kaupunkisuunnitteluun, mutta sen käytännön vaikutukset ovat olleet ristiriitaisia. Laajempi ymmärrys monikerroksisen luottamuksen tasoista, erilaisten luottamusta rakentavien menetelmien tunnistaminen ja käyttö, saattaisivat lieventää epäluottamusta Tammelan stadionsuunnitteluhankkeessa.

Asiasanat: stadionit, urheilumaantiede, kehysanalyysi, luottamus

University of Tampere
School of Management

TUOMINEN, JAAKKO: Pallokentästä hybridistadioniksi – Kehysanalyttinen näkökulma Tammelan stadionin suunnitteluhankkeeseen

Master's Thesis, Environmental Politics and Regional Studies
Number of pages: 99+1

September 2016

Abstract

This case study examines the public frames surrounding the Tammela sports stadium project, specifically whether discourse frames reflect trust in urban planning.

Today, simple playing fields have evolved into modern arenas, central elements of which are designed to facilitate consumption, security and surveillance. An important issue in urban planning is whether these stadiums should be publicly funded despite lacking financial profit. Often, costs and benefits are unevenly distributed geographically. The importance of trust in planning grows with rising project costs. Building trust can be seen as a multilayered process, which becomes relevant on ideological, as well as on institutional and interpersonal levels.

In this case study, the processes and projects in connection with the Tammela sports stadium were examined with special attention to their specific socio-spatial context. Six focused interviews with individuals involved in the project were conducted and analyzed using theory based content analysis and frame analysis. Additionally, research included the stadiums building plan, the surrounding media coverage (2010-2016), as well as participant observation.

The case study shows that the public discourse surrounding the Tammela sports stadium project can be subdivided into three discourse frames, which provide deeper understanding of this multidisciplinary project: sports, urban development and neighbourhood. Trust has been built in several ways. A broader understanding of the multilayered model of trust and different trust building strategies, may help decrease skepticism towards the Tammela sports stadium project and counter lack of trust in urban planning.

Keywords: stadium, sports geography, frame analysis, trust

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	1
1.1	Tammelan stadionhanke käynnistyy	1
1.2	Areenat, kupolit, stadionit ja pallokentät – urheilun monet paikat	4
1.3	Tutkimusasetelma	8
2	Teoreettinen viitekehys	10
2.1	Jalkapallostadionin kehitysvaiheet	10
2.2	Hyötyjen perustelu stadionhankkeissa	14
2.3	Häiriöt, esteet ja kustannukset stadionhankkeissa	20
2.4	Luottamuksen rakentuminen julkisissa rakennushankkeissa	22
3	Aineistot ja menetelmät	28
3.1	Teemahaastattelut	28
3.2	Teoriasidonnainen sisällönanalyysi aineiston järjestämiseksi	30
3.3	Kehysanalyysi	32
4	Tapauksen kuvaus: Pallokentästä hybridistadioniksi	35
4.1	Huonokuntoinen stadion kaupungin keskellä	35
4.2	Suunnitteluprosessi alkaa ja kaupunkikonflikti kiristyy	37
4.3	Kaavaluonnos: hybridistadion yhdistää asumista, kuluttamista ja urheilua	42
5	Keskustelukehykset	45
5.1	Urheilukehys	47
5.1.1	Uuden stadionin lupaus	48
5.1.2	Stadionhankkeen haasteet ja luottamuksen rakentuminen	51
5.2	Kaupunkikehityskehys	53
5.2.1	Hybridistadion tukee täydennysrakentamista ja kaupunkirakenteen tiivistämistä	54
5.2.2	Stadionhankkeen kaupunkikehitykselliset hyödyt	57
5.2.3	Kaupunkikehitykselliset riskit ja haitat stadionhankkeessa	62
5.2.4	Luottamuksen vahvistaminen	63
5.3	Naapurustokehys	65
5.3.1	Stadionhanke heikentää perusoikeuksia hyvään asumiseen	67
5.3.2	Hybridistadionin kritiikki ja vaihtoehtoinen esitys	70
5.3.3	Luottamuksen heikentymisen kaksi suuntaa	72
6	Johtopäätökset	78
6.1	Tammelan jalkapallostadionin julkiset kehukset ja kamppailua yleisestä edusta	78
6.2	Luottamuksen interventiot	83
7	Lopuksi	88
8	Lähteet	89
9	Liitteet	

1. Johdanto

1.1 Tammelan stadionhanke käynnistyy

Tammelan stadionin sijainti aivan keskellä kaupunkirakennetta on ainutlaatuinen koko Suomessa. Tammelan stadionilla on monta nimeä, mikä ilmentää nimeäjien omaa suhdetta paikkaan. Pallokentästä käytetään tavallisemmin nimeä ”Paltsu”, joka korostaa kentän paikallista luonnetta. Toisille urheilukenttä on Tammelan pallokenttä, jolla viitataan paikan historiaan ja siihen miten kentällä on historian aikana pelattu paljon eri palloilulajeja. Nykyisellään Tammelan pallokentästä käytetään virallista nimeä Tammelan stadion, joka korostaa erityisesti tilan kilpaurheilullista luonnetta. Lisäksi siinä missä Tammelan toria verrataan Tammelan sydämeiksi, on pallokenttää nimitetty usein Tammelan keuhkoiksi¹.

Pallokentän rakentaminen ajoittuu 1920-luvulle, jolloin vielä koko kaupunki päättyi pallokentän rajalle. Pallokenttä syntyi kasvavan teollisuuskaupungin ja työväenluokkaisen kaupunginosan tarpeisiin. Kansalaissodan tuhot ja ruhjoutuneet rakennukset saatiin korjattua Tammelassa täysin vasta 1920-luvun alkupuolella. Pallokentän rakentaminen aloitettiin 1926, mutta laman ja rahapulan vuoksi pelikenttä valmistui lopullisesti vasta 1931. Ensimmäinen puinen katsomo rakennettiin Kalevan puistotien sivustalle 1937. Valtio satsasi 1930-luvulla urheilupaikkarakentamiseen ja muun muassa Sorsapuistoon rakennettiin urheilukenttä. Sitten kaupunki on kasvanut pallokentän ympärille ja läheisten peltujen ja niittyjen tilalle on noussut 1950-luvulla Kalevan kaupunginosa. Kalevan tornitalojen (KUVA 1) rakentaminen oli sodanjälkeisen Tampereen yksi suurimmista rakennusaavutuksista. Stadionin taakse nousi yhdeksän tornitaloa, joissa jokaisessa oli yhdeksän kerrosta. Yhteensä kerrostaloihin mahtui noin 1250 ihmistä. Stadionin ympärille 1970-luvulla rakennettujen lähiötyyppisten kerrostalojen ikkunoista on puolestaan suora katse-etäisyys pelikentälle, Kalevan tornien saunaosastosta puhumattakaan. Kentän pohjoispuolella on pallokentän vanha ystävä, jo 1911² valmistunut Georg Schreckin suunnittelema Tammelan koulu. (Minkovitsch 2015, Rakennetun ympäristön selvitys 2015, Tampereen kaupunki 2012.)

¹ Ks. esim. ”Tammelan keuhkot” (Kansanuutiset 1.8.2014), Elmgrén (2012).

² Tammelan koulun valmistusvuodeksi mainitaan 1910, mutta koulun verkkosivujen historiikissa (poimittu 25.9.2016 <http://tinyurl.com/hyaduu6>) todetaan, että koulu vihittiin käyttöön lokakuussa 1911.

KUVA 1. Jalkapalloa Tammelan stadionilla vuonna 1952, taustalla 1950-luvun alussa valmistuneet Kalevan tornitalot.

Ikävä kyllä Tammelan keuhkot ovat huonossa kunnossa. Huolimatta siitä, että Tammelan kentällä kasvaa kesäisin vehreä ja pehmeä nurmi, se ei ole enää vuosiin ollut pelikunnossa sarjakauden alkaessa. Pelikentän laatu on keväisin heikko ja nurmikenttä kestää vain edustusjoukkueiden sarja-ottelut. Tammelan pallokentän, lempinimeltään ”Paltsu”, fasiliteetit ovat surkeat. WC- ja pukutilat ovat ränsistyneet ja pelaajat joutuvat kulkemaan pelikentälle usein yleisön keskeltä. 1990-luvulla rakennettu katos tarjoaa sateensuojaa katsojille, mutta kovinkaan esteettinen teräksinen katsomo ei ole. Stadionia ympäröi vanha lauta-aita ja vihreyttä tuova puurivistö.

Huolimatta siitä, että Tammelan stadionin rakenteet ovat vanhentuneet, pallokentällä on huomattava merkitys ja se luo identiteettiä koko kaupunginosalle. Stadion tunnetaan ympäri Suomen hyvänä ja tunnelmallisena pelikenttänä. Stadionin hyvä tunnelma syntyy erityisesti katsomoiden ja pelikentän läheisyydestä, jolloin katsojat ovat erittäin tiukasti läsnä ottelun pelitilanteissa. Historian saatossa pallokentällä on järjestetty monia yleisötapahtumia, kuten rusettiluistelua, jääkiekkoa, jalkapalloa sekä pesäpalloa. Sittemmin Tammelan pallokenttä on siirtynyt yksinomaan jalkapalloilun tarpeisiin. Nykyisellään Tammelan stadionilla pelaavat muun muassa miesten Ilveksen, Tampereen Pallo-Veikkojen ja Ilves-Kissojen edustusjoukkueet sekä Ilveksen naisten edustusjoukkue. Tällä hetkellä

Tammelan pallokenttä palveleekin vain edustusjoukkueiden otteluita ja niiden yleisöä. Alun perin 1926 urheilulautakunta painotti, että pallokentällä olisi tärkeä merkitys urheilukenttänä, joka palvelee sekä harrastelijoita että urheilijoita. (Elmgrén 2012, Urkola 1992, Wacklin 1997.)

Tammelan stadionin kehittäminen lähti hieman yllättäen liikkeelle. Rakennusliike Lemminkäinen Oy lähestyi vuonna 2010 Tampereen kaupunkia ehdotuksella, jossa stadionrakenteeseen yhdistettäisiin asumista. Uuden stadionin rakennus- ja suunnittelukulut saataisiin katettua asuinrakentamisesta saatavalla rakennusoikeuden myynnillä. Uutiset stadionin ehostamisesta otettiin ristiriitaisesti vastaan. Toisaalta Tammelan stadionin tilanne oli niin huono, että uudistaminen ja korjaus olisi välttämätöntä, mutta toisaalta Aamulehdessä (14.12.2010) julkaistu kuva raskasmassaisesta ja korkeasta ”talostadionista” aiheutti hämmennystä sekä kritiikkiä. Aamulehdessä julkaistu luonnos oli erittäin summittainen, laatikkomainen ja karkea, mikä varmasti herätti jo alusta alkaen voimakkaita tunteita stadionsuunnittelua kohtaan. Keskustelu stadionin kehittämisestä ja uudistamisesta on jatkunut koko tutkielman kirjoittamisen ajan. Keskustelu stadionhankkeen aikana on kärjistynyt ja se on saanut tuekseen sekä hanketta kannattavan ”Pro Hattutempu” että stadionsuunnitelmaa vastustavan ”Pro Paltsu” -yhteisön. Pro Paltsu -yhteisö on enemmän verkostomainen kansalaistoimija, joka koostuu lähialueiden taloyhtiöiden aktiiveista sekä asukkaista. Pro Hattutempu on puolestaan enemmän kansalaisfoorumi ja rekisteröimätön yhdistys, jolla on hallitus ja puheenjohtaja.

Vuonna 2011 arkkitehtiopiskelija Anne Ryhänen julkaisi lopputyönsä Tammelan stadionista. Ryhänen tutki työssään erilaisia hybridi- ja täydennysrakentamisen mahdollisuuksia Tammelan stadionin paikalle sekä sovitti työssään asuntosuunnittelua ja julkista rakentamista. Ryhäsen työ sai huomiota myös paikallisessa lehdistössä (esim. Tamperelainen 15.3.2011) ja sillä on saattanut olla suurikin merkitys stadionkeskustelun herättämisessä.

Pro gradu -tutkielmassani syvennyn Tammelan stadionin rakennushankkeeseen. Hanke on mielenkiintoinen monella eri osa-alueella. Se yhdistää taloudellisia, urheilullisia ja sosiaalisia keskusteluja sekä niiden ristiriitoja. Erityisesti stadionin uusi suunnittelumalli, hybridistadion, on aiheuttanut suurta hämmennystä ja kiivasta vastustusta. Stadionhankkeen suunnittelussa ja sitä seuraavassa keskustelussa on havaittavissa sosiaalisen tilan kamppailua ja kysymystä siitä, kuka määrittää julkista hyvää ja kenelle kaupunkitilaa luodaan. Tutkielmassani keskityn erityisesti siihen millä tavoin stadionin suunnitteluhankkeessa on pyritty rakentamaan luottamusta kaupunkilaisten ja suunnittelijoiden välille. Olen valinnut tutkielman analyysityökaluksi kehysanalyttisen näkökulman, jonka avulla pyrin ymmärtämään millaisia tulkintakehyksiä stadionhanke on synnyttänyt ja miten eri

henkilöt selittävät hanketta erilaisten keskustelukehysten kautta. Hyötyjen ja haittojen perustelujen ymmärtäminen on tärkeää, sillä se avaa mahdollisuuden tutkia miten ja millä perustein massiivisia julkisia rakennushankkeita oikeutetaan. Ainoastaan hankkeiden positiivisten hyötyjen perustelu ei riitä, sillä jokainen kaupunkisuunnitteluhanke aiheuttaa ainakin jossain määrin myös haittoja ja harmia. Näiden kahden perusosan tunnistaminen ja keskinäinen arvottaminen auttavat vastaavanlaisten suunnitteluhankkeiden ymmärtämistä. Lisäksi luottamuksen käsite on keskeisessä asemassa kaupunkisuunnittelussa. Ilman luottamusta suunnittelijoiden ja kaupunkilaisten välillä onnistuneita ja kestäviä kaupunkisuunnitteluhankkeita ei pystytä toteuttamaan. Täydennän hyötyjen ja haittojen näkökulmaa tutkielmassa luottamuksen käsitteellä. Tarkastelen, miten kaupungin kehittäjät ja suunnittelijat ovat pyrkineet ylläpitämään luottamusta ja miten eri stadionhankkeeseen osallistuneet tahot ovat kokeneet heidän siinä onnistuneen. Kehystäminen tarjoaa tähän ongelmaan ainutlaatuisen menetelmän, jonka avulla monimutkaisia toimijoiden verkostoja ja näiden argumentaatioita voidaan yleistää laajempiin puhetapoihin ja näkökulmiin.

1.2 Areenat, kupolit, stadionit ja pallokentät – urheilun monet paikat

Tammelan stadionin tarkasteleminen on rikasta erityisesti aluetieteellisestä näkökulmasta. Tila ja paikka ovat maantieteen keskeisimpiä käsitteitä. Siinä missä tila on fyysinen rakenne, paikka on ihmisten täyttämä tila (esim. Bale 2003, 14). Tilan ja paikan käsitteet auttavat määrittelemään myös urheilua, sillä niiden avulla voidaan ymmärtää urheilun roolia. Urheilu näyttäytyy ennen kaikkea tilassa. Urheilulajit vaativat sääntöjä, jotka rajaavat toimintaa tarkoin valittuun ja määritettyyn tilaan (Bale 2003, 13–14). Esimerkiksi huippujalkapallo-ottelu on rajattu sille sopivaan paikkaan (stadion), jota ympäröi usein erilaiset julkisen liikenteen väylät, pysäköintipaikat, fanikaupat ja muut kulutuskohteet, jotka muodostavat kokonaisen urheilumaiseman. Jalkapalloa pelataan kentällä, joka on puolestaan rajattu katsojien ja pelaajien välille. Kentän sisällä on niin ikään rajattuja alueita. Maalivahdin tulee pelata omalla paikallaan ja paitsiosääntö estää pelaajien vapaan liikkeen. Tätä esimerkkiä vasten, urheilu, jos mikä on kertomus tilan rajaamisesta ja sen muokkaamisesta. Tammelan pallokentän historiikista selviää niin ikään, että pallokentän läpi kuljettiin aluksi luvatta ja kenttää käytettiin sopimattomiinkin tarkoituksiin (Elmgrén 2012, 44). Vasta Tammelan pallokentän aitaaminen lauta-aidalla mahdollisti urheilutoiminnan eristämisen muusta arkielämästä. Pallokentän rajaaminen erilliseksi tilaksi on jatkunut nykypäivään asti. Rajatun urheilutilan ymmärtäminen on ennen kaikkea kertomus tilan muokkaamisesta ja valvonnasta (Bale 2003, 1–11).

Urheilu on yksi niistä harvoista asioista sodan lisäksi, joka sitoo ihmisiä yhtä vahvasti paikkaan ja jossa paikkatunne ja paikkakuntaylpeys kiinnittyvät erottamattomasti yhteen (Bale 2003,14). Kansainvälisessä kontekstissa urheilupaikoilla on valtava merkitys urheilun seuraajille. Sellaiset jalkapallostadionit kuten Wembley (Lontoo), Camp Nou (Barcelona), Estadio Do Maracana (Rio de Janeiro) tai Westfalenstadion (Dortmund) ovat kävijöilleen pyhäntuntuksia paikkoja. Tätä voimakasta paikkarakkautta kuvataan topofiliaksi (esim. Bale 1993, van Houtum & Van Dam 2002). Topofilialla viitataan sellaiseen, jopa fetissimäiseen, kiintymykseen paikkaan, joka ylittää voimakkaan paikkaan kuulumisen tunteen ja voi muuttua jopa eräänlaiseksi paikka-rakkaudeksi (Bale 1993, 86–87). Topofiliassa paikan pyhyttä korostetaan ylitsepurseavalla ylpeydellä ja siihen liittyy voimakkaita performanssiomaisia ja jopa eroottisia kiintymyksen kaltaisia piirteitä (van Houtum & van Dam 2002, 237–238, Vuolteenaho & Kolamo 2011, 18). Topofiliasta käytetään myös topopornon nimitystä. Topoporno on ennen kaikkea kaupallistuneen urheilupaikan huipentuma, jossa paikallinen identiteetti ja tunnelma on tuotteistettu mediajulkisuutta palvelevaksi paikkojen brändäämiseksi (Kolamo 2014, 52).

Urheilun ja maantieteen yhteensovittaminen ei ole ongelmatonta. John Bale vastaa teoksessaan ”Sports Geography” (2003, 4–5) urheilumaantieteen kritiikkiin. Urheilunmaantiede lävistää sosiaalisen, poliittisen ja taloudellisen maantieteen sen kaikilta aloilta. Urheilu on siten otollinen maaperä maantieteelliselle tutkimukselle. Bale jatkaa, että jotkut maisemat (*landscape*) ovat muuttuneet niin radikaalisti urheilun seurauksena, että voikin hyvin puhua urheilumaisemista (*sportscapes*). Esimerkiksi Münchenin olympiapuisto tai Etelä-Afrikan massiiviset, nykyisin osittain tyhjä, jalkapallostadionit ovat tyypillisiä urheilumaisemia, joissa urheilun toteuttaminen vaatii keinotekoisien ympäristön rakentamista (esim. valaistukset ja nurmikentät) (Bale 2003, 130). Urheilumaantiede kokoaa tutkimusta maantieteen rajapinnoilta. Usein urheilumaantieteellistä tutkimusta tuotetaan maantieteen tutkimusalan ulkopuolelta kuten esimerkiksi sosiologian, antropologian tai taloustieteen saralta (Bale & Dejonghe 2008). Bale (2003, 5) muotoilee urheilumaantieteelle kolme yleistä tutkimusintressiä³:

³ John Balen (2003, 5) alkuperäiset määritelmät urheilumaantieteen tutkimusintresseistä: ”1. Sports activity on the earth’s surface and how the spatial distribution of sports has changed over time; 2. the changing character of the sports landscape and the symbiosis between the sports environment and those who participate in it; 3. and the making prescriptions for spatial and environmental change in the sports environment.”

- 1. Urheilutoiminta maan päällä, ja miten urheilun tilallinen levittäytyminen on ajallisesti muuntunut,*
- 2. urheilumaiseman piirteiden muutos sekä urheilu ympäristön ja sen osallistujien symbioosi,*
- 3. tulkinnan tekeminen urheilun tilallisesta ja ympäristöllisestä muutoksesta.*

Tutkielmani näkökulma sitoutuu etenkin Balen määrittelemän toisen tutkimusintressin ympärille. Olen kiinnostunut miten historiallinen pallokenttä, jolla on suuri merkitys ja vahva paikallinen identiteetti, muuttuu suunnitteluhankkeen myötä. Millä tavoin Tammelan stadionhanke muuttaa kaupunginosan ympäristöä? Minkälaisia haittoja ja hyötyjä stadionhanke lupaa? Entä miten luottamus rakentuu stadionsuunnittelussa, joka ei välttämättä lupaakaan yleistä hyvää kaikille? Erityisesti olen kiinnostunut asukkaiden, käyttäjien ja suunnittelijoiden suhteesta ja heidän näkemyksistään urheilumaiseman muutokseen ja kokemukseen luottamuksen rakentumisesta tai sen menettämisestä.

Suomessa urheilumaantieteellistä tutkimusta ovat tehneet muun muassa Sami Kolamo & Jani Vuolteenaho (2011) (ks. myös Kolamo 2010), Hannu Itkonen & Jarmo Kortelainen (2001) sekä Harri Kumpulainen (2014). Lisäksi urheilumaantieteen rajapinnoilta on kirjoitettu paljon opinnäytetöitä ja pro gradu -tutkielmia (ks. esim. Ryhänen 2011, Tirri 2015, Airaksinen 2013). Asetan tutkielmani tähän suomalaisen urheilumaantieteen tutkimuskehikseen. Siitä huolimatta, että suomalaista urheilua on tutkittu paljon, on urheilun maantieteellisen luonteen korostaminen saattanut jäädä taka-alalle. Tämän vuoksi koen, että urheilumaantiede antaa mielenkiintoisen ja osittain uudenlaisen näkökulman monialaiseen ongelmaan. Erityisesti koen, että stadionrakentamista avaavalla tutkimuksella on tarvetta tämänhetkisessä aluetieteellisessä tutkimuksessa.

Urheilun tilat ovat monimuotoisia. Tutkielmani kohteena ovat jalkapallostadionit urheilun tilana ja paikkana. Stadionit ovat usein kaupunkien kalleimpia, mutta myös näkyvimpiä rakennuskomplekseja (esim. Shulke 2010). Urheiluareenoiden vetovoima on suuri. Ne eivät tuota ainoastaan viihdettä tai palveluita, vaan luovat laajempaa kaupunkikuvaa ja -brändiä (esim. Crompton 2004). Uudet stadionit luovat kaupunkimarkkinoinnin mahdollisuuksia ja elvyttävät kaupunginosia (esim. Davies 2005; Thornley 2002). Urheiluareenat tarjoavat mahdollisuuden talouden kohentamiseen, mutta niiden suorat taloudelliset vaikutukset ovat kyseenalaisia (Buist and Mason 2010; Chapin 2002, Baade 1996). Suomalaisessa ympäristössä sellaiset urheilun paikat kuten Olympiastadion tai Vermon ravirata, Tehtaankenttä Valkeakoskella, Hakametsä Tampereella tai Hiukan pesäpallostadion Sotkamossa eivät ole ainoastaan urheilutiloja, vaan niillä on laajempi sosiaalisspatiaalinen merkitys. Urheilustadionit ja -areenat muokkaavat kaupunkien mainetta, tunnettavuutta ja mielikuvia.

Tutkielmassani käytän stadionin (eng. *stadium, stadia*) määritelmää yleisesti rakennuksesta, jossa on avonainen tai avattava kattorakennelma sekä vähintään yhdellä sivustalla oleva katsomorakenne. Areena puolestaan viittaa suljettuun urheilurakennukseen, jossa harrastetaan sellaisia lajeja, joiden edellytykset vaativat lämpötilan muutosta ja ilmastointia (esim. nyrkkeily, jääkiekko, koripallo, jne.). Areenan ja stadionin väliin jää myös kupolirakennelmat (eng. *drome*), jotka ovat suosittuja etenkin Pohjois-Amerikassa.

Antiikissa urheilua ja erilaisia yleisötapahtumia järjestettiin amfiteattereissa ja hippodromeilla. Keskiajalla joukkotapahtumat keskittyivät Euroopassa pitkälti kirkkojen ja uskonnollisten rakennusten yhteyteen. Ensimmäiset modernit urheilustadionit rakennettiin 1800-luvun loppupuolella Britanniassa. Stadionit ja areenat syrjäyttivät vasta 1900-luvun vaihteessa uskonnolliset rakennukset suurimpina väkijoukkoja keräävinä rakennuksina. (Schulke 2010, 5–8; Kratzmüller 2010.) Yli sadan vuoden ajan jalkapalloilun tila on kehittynyt avoimesta torileikistä huippumoderniksi stadioniksi, jossa rajattu tila, valvonta ja kulutus ovat keskeisimpiä elementtejä. Erityisesti Hillsborough'n katsomotragedia vuonna 1989 ja sitä seurannut jalkapallostadioneiden saneeraus ja uudistaminen, käynnistivät uuden stadionrakentamisen sukupolven (Bale 1993). FA-Cupin semifinaalioittelussa Liverpool – Nottingham Forest syntyi Liverpoolin päätykatsomossa joukkopaniikki, jonka seurauksena 96 ihmistä menehtyi ja useita satoja loukkaantui tungoksen ja paniikin seurauksena. Katastrofia seuranneen Taylor-tutkimusraportin seurauksena stadioneista haluttiin tehdä turvallisempia paikkoja. Stadionarkkitehtuuria tutkinut Rod Sheard (2001) kuvailee, että tulevaisuuden stadioneissa korostuvat ei-urheilullisten palveluiden tuottaminen sekä digitalisaatio. Sheardin mukaan teknologian avulla stadionvierailusta voidaan tehdä entistä monivivahteisempaa ja viihdyttävämpää (esim. videonäyttöinen istumapaikka ja reaaliaikaiset ottelutilastot). Viimeistä postmodernia stadionsukupolven vaihetta voidaan kutsua tradiumiksi, joka yhdistää viihteen ja kulutuksen (Bale 2000, 93).

Tammelan jalkapallostadionin suunnitelma muuttaa toteutuessaan koko pallokentän luonnetta. Aiemmin yhden toiminnon ja vähällä käytöllä olevan pallokentän tilalle rakennetaan hybridistadion, joka yhdistelee asumista, kulutusta ja urheilua. Hybridirakennuksen suunnitelma muistuttaa vahvasti stadionrakentamisen viimeisintä, postmodernia vaihetta, jossa urheilun lisäksi stadionille tuodaan useita erilaisia toimintoja. Jalostamalla Balen (1993) määritelmää tradiumista ("trade" and "stadium") Tammelan stadionista ei tule ainoastaan kulutuksen ja urheilun tila, vaan se täydentyy asuntojen seurauksena myös elämisellä. Tällöin John Balen määritelmää voi täydentää kulutuksen, elämisen ja urheilun tilalla: "lived tradium".

1.3 Tutkimusasetelma

Tutkielmassani lähestyn Tammelan stadionin suunnitteluhanketta tapaustutkimuksen (*case study*) avulla. Tapaustutkimukselle on tyypillistä selvittää mistä tietyssä ilmiössä on kyse. Sen keskeisenä tutkimuksen kohteena on yksittäinen, erilaisten tapausten joukosta valittu, tapahtumakulku tai ilmiö. Tapaustutkimus on laadullista analyysiä toisin kuin esimerkiksi kvantitatiivinen tutkimus, jossa pyritään suureen yksiköiden määrään. Tapaustutkimus ei ole kuitenkaan ainoastaan kuvaus tai tarina tietystä tapahtumakulusta. Sille on nimenomaisesti tyypillistä, että tutkimuksessa pyritään avaamaan, miksi juuri tämä tapaus on mielenkiintoinen ja mitä voimme siitä oppia. Erityisesti tapauksen tulee syventyä itse tutkittavaan kohteeseen. (Laine, Bamberg, Jokinen 2007, 9-16.) Tutkimuksessani Tammelan stadionin suunnitteluhanke on ainutlaatuinen tapaus. Tutkimuksen kohteena ei ole pelkästään Tammelan stadionin suunnitteluhanke, vaan kustannusten ja hyötyjen sekä luottamuksen rakentuminen tässä nimenomaisessa tapauksessa. Vaikka tapaus itsessään olisi ainutlaatuinen ja epätavallinen, se on ilmiö, jolle voidaan löytää vertailukohtia muista samanlaisista tapahtumakuluista. Tämä mahdollistaa tapauksen yleistämisen ja teoreettisen kehyksen löytämisen.

Tapaustutkimuksen yleistäminen saattaa olla haasteellista. Ensinnäkin voidaan todeta, että tapaustutkimuksen tuloksia tulee voida heijastaa laajempaan yhteiskuntaan ja löytää muita vertailukohtia. Toisaalta tapaustutkimuksen tulokset selvittävät myös, että miksi nimenomaan tämä tapaus on muita tapauksia mielenkiintoisempi ja mitä kyseisestä tapauksesta voi oppia. (Laine, Bamberg, Jokinen. 2007, 27.)

Tapaustutkimus asettuu kartoittavan tutkimuksen ympärille. Kartoittava tutkimus on nimensä mukaisesti tutkimusta, joka pyrkii selvittämään, mistä tässä ilmiössä on kyse ja mitä siinä tapahtuu. Lisäksi kartoittava tutkimus paneutuu uusiin näkökulmiin ja vähän tutkittuihin ilmiöihin. Kartoittavan tutkimuksen tehtävänä on tunnistaa keskeiset teemat, mallit ja luokat. Tapaustutkimus tukee kartoittavan tutkimuksen strategiaa. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 128.)

Olen rajannut tutkimukseni tapauksen sekä ajallisestiettä tilallisesti. Tammelan stadionin suunnitteluhanke tarjoaa jo itsessään tilallisen rajauksen ilmiön ympärille. Olen kiinnostunut Tammelan stadionin muutoksesta ja siitä, miten se heijastuu kaupunginosaan. Toki voidaan pohtia, voiko massiivista rakennushanketta, joka on alueellisesti erittäin merkittävä ja joka jo suunnitteluvaiheessa on sitouttanut ihmisiä eri puolilta maata, ylipäättänsä rajata tilallisesti. Ajallisesti

olen rajannut tutkimuksen joulukuun 2010 ja kesäkuun 2016 väliselle ajalle. Rajaus perustuu hankkeen suunnitteluvaiheeseen alkaen ensimmäisestä Lemminkäinen Oy:n julkisesta ulostulosta (Aamulehti 14.12.2010), aina stadionhankkeesta jätettyyn hallinto-oikeuden valitukseen asti (Tamperelainen 1.6.2016). Tutkimuksen aineisto käsittelee haastatteluiden kautta pääasiallisesti tätä suunnittelu- ja valmisteluvaihetta.

Tutkielmassani olen kiinnostunut Tammelan stadionista tapauksena, joka on Suomen kontekstissa poikkeuksellinen. Suomessa on käynnissä useita jalkapallostadionhankkeita. Tammelan stadionhankkeesta tekee ainutlaatuisen se, että se on tiiviin kaupunkirakenteen sisällä. Ainutlaatuinen konteksti tekee tutkittavasta ilmiöstä poikkeuksellisen tapauksen. Ymmärtääkseni tapauksen luonnetta ja tutkimuskohdetta, olen jakanut sen kahden teoreettisen keskustelun mukaisesti: hyötyjen ja haittojen perustelu sekä luottamuksen rakentuminen.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1. Minkälaisia keskustelukehyksiä Tammelan stadionhankkeen ympärille on syntynyt?*
- 2. Miten keskustelukehyksissä esiintyy luottamus kaupunkisuunnitteluun?*

Olen henkilökohtaisesti seurannut stadionkeskustelua alusta alkaen sekä osallistunut yleisötilaisuuksiin ja stadionhankkeen kehityskävelyyn. Koen, että oma aktiivisuuteni tutkimusaiheen ympärillä ei ole heikentänyt tutkielman objektiivisuutta. Päinvastoin, uskon, että hankkeen aiempi tuntemus, niin asioiden kuin toimijoiden tunteminen, on mahdollistanut syvällisemmän pääsyn tutkittavan aiheeseen. Olen osallistunut hankkeen seuraamiseen enemmän tarkkailijana kuin vaikuttajana.

2 Teorettinen viitekehys

2.1 Jalkapallostadionin kehitysvaiheet

Jalkapallostadionit ovat kehittyneet yli vuosisadan ajan nykyiseen muotoonsa. John Bale kuvaa teoksessaan ”Sport, Space and the City” (1993) jalkapallostadioneiden muutosta neljän eri evoluutiovaiheen kautta: 1. vapaa tila ja heikko tilan rajaaminen (*Permeable boundaries and weak rules of exclusion*), 2. sulkeutuminen (*enclosure*), 3. tilan jakaminen (*partitioning*) ja 4. valvonta (*surveillance*). Evoluutiovaiheet rakentuvat urheilupaikan suhteesta sen ympäristöön. John Balen (1993) analyysin avulla voidaan ymmärtää jalkapallostadioneiden muutos esimodernista toripelistä monikäyttöiseksi hybridiareenoiksi, joissa speaktaakkelimaisuus, valvonta ja televisiointi ovat keskeisiä elementtejä.

Urheiluareenoita ja -stadioneita tutkinut brittiläis-australialainen arkkitehti Rod Sheard kuvaa teoksessaan ”Sport Architecture” (2001) stadionin evoluutiota puolestaan neljän eri sukupolven kautta. Sheardin sukupolvet vastaavat läheisesti Balen (1993) stadionrakentamisen evoluutiota, mutta siinä missä Bale keskittyy paikan ja sen ympäristön suhteeseen, Sheard kuvaa selvemmin ajallista ja arkkitehtuurista muutosta. Juan Luis Paramio, Babatunde Buraimo ja Carlos Campos (2008) esittävät tutkimuksessaan stadionrakentamisen evoluutiomallin niin ikään neljän sukupolven kautta. Tutkimuksessa tuodaan Sheardin (2001) esittämän neljän sukupolven rinnalle huomattavasti laajempi yhteiskunnallinen analyysi, joka päättyy kolmannen sukupolven jälkeen niin sanotun postmodernin stadionin kehittymiseen. Postmodernin stadionin keskeisiä piirteitä ovat kaupallistuminen ja ei-urheilullisten toimintojen lisääntyminen. (Paramio, Buraimo, and Campos 2008.)

Balen (1993) mukaan ensimmäisessä evoluutiovaiheessa on kyse vapaasta tilasta, jossa ei ole tarkoin määriteltyjä sääntöjä tai rajoja. Esimodernissa jalkapallossa peliä pelattiin tilasta riippumatta: teillä, pelloilla ja toreilla. Tilan rajaamisella ei ollut merkitystä, sillä pelin ja katsojien välillä ei ollut kirjoitettuja sääntöjä. Jalkapallon kaltaista peliä pelattiin esimerkiksi Firenzen toreilla. Calciossa (ital. potkaista) nahkaista palloa potkittiin aukiolla ilman erityisiä sääntöjä tai kenttärajoja, ja jokainen paikallaolija saattoi osallistua peliin. (Bale 1993, 12–17 & 123.) Jalkapallon kehittyminen omaksi urheilulajikseen merkitsi sääntöjen ja rajojen vahvistumista.

Balen (1993) mukaan toinen stadionionin evoluutiovaihe on sulkeutuminen. Sulkeutumisessa pelaajat erotetaan katsojista ja pelikenttä erotetaan muusta ympäristöstä. Vasta 1800-luvun loppupuolella jalkapallo-otteluissa alettiin myydä erihintaisia lippuja eri katsomopaikoille, ja ensimmäistä kertaa

pelin historiassa rakennettiin rajoja eri sosiaalisten luokkien välille. 1920- ja 1950-lukuja voi pitää stadioneiden paikkasidonaisuuden kulta-aikana, jolloin etenkin Britanniassa stadioneita syntyi työväenluokkaisille asuin- ja työskentelyalueille. (Bale 1993, 17–22.) Niin ikään Tammelan pallokenttä rakennettiin 1920-luvulla kasvavan teollisuuskaupungin tarpeeseen, ja se oli aluksi erityisesti työväenurheiluseurojen käytössä (Elmgrén 2012).

Sheardin (2001, 12) tulkinnassa ensimmäisen sukupolven stadionit olivat epämiellyttäviä ja jopa vaarallisia paikkoja, jotka eivät tyydyttäneet katsojien perustarpeita. Sen sijaan Paramion, Buraimon ja Camposin (2008) tulkinnan mukaan ensimmäisen sukupolven stadionit olivat funktionaalisia rakennuksia, joissa katsojille tarjottiin perustavanlaatuinen viihtyvyys ja turvallisuus. Ensimmäisen sukupolven stadionit olivat pääasiallisesti puurakenteisia, ja ne rakennettiin pitkälti teollisuusrakennuksille tyypillisellä arkkitehtuurilla. Ajallisesti ensimmäinen stadionsukupolvi sijoittuu 1800-luvun lopun ja 1920-luvun väliseen aikaan. (Palermo et al. 2008, 519–523.)

Toinen stadionrakentamisen sukupolvi (Sheard 2001, Palermo et al. 2008) vastaa tarkemmin Balen (1993) toista evoluutiovaihetta, jota Bale (1993) kuvaa sulkeutumisen vaiheeksi. Toisen sukupolven stadionrakentaminen sai vauhtia useista stadioneilla sattuneista onnettomuuksista. Uusissa stadioneissa puiset katsomorakenteet korvattiin teräksellä ja betonilla. Turvallisuus stadioneilla parani huomattavasti, samoin kuin stadioneiden fasiliteetit. Wc-tiloja rakennettiin sekä miehille että naisille, ottelutapahtumien yhteyteen syntyi ruoka- ja juomamyyntiä sekä katsomoiden päälle rakennettiin katoksia. (Palermo et al. 2008, 520–524, Sheard 2001, 12.)

Balen (1993) määrittelemä kolmas evoluutiovaihe kuvaa tilan jakamista. Katsomoiden rakenteet ja pääsylippujen hinnoittelu vahvistivat sosiaalista jakautumista. Kolmannessa evoluutiovaiheessa jalkapallostadionien puitteet saavat modernit muodot (esim. korkeat katsomot ja valonheittimet). Segregaatio vahvistuu sekä stadionin sisällä että sosiaalisten luokkien välillä. (Bale 1993, 12 & 22–26.) Sheard (2001, 12) kuvaa kolmannen sukupolven muutosta merkittäväksi stadionin kaupallistumisen kannalta. Disneylandin avaaminen 1955 merkitsi uudenlaisten elämyspuistojen syntyä. Disneyland viitoitti viihteellistymisaikakautta, johon myös stadioneiden oli sopeuduttava. Disneylandin erityispiirre oli, että sen asiakaskunta oli koko perhe, kun taas stadionit palvelivat lähinnä miespuolista työväestöä. Kolmas sukupolvi tarkoitti stadionrakenteiden modernisointia, televisioinnin yleistymistä sekä palveluiden ja asiakaskeskeisyyden lisäämistä. Toisaalta, siitä huolimatta, että stadioneista tuli jatkuvasti turvallisempia paikkoja, niin erityisesti 1970-luvulta alkaen jalkapallohuliganismin nousu ja katsomoväkivalta (erityisesti Iso-Britanniassa) heikensivät ottelutapahtumien turvallisuutta. (Palermo et al. 2008, 526–527.)

Stadioneiden kehityskaaressa tapahtui valtava muutos vuoden 1989 Hillsborough'n katsomotragedian jälkeen. 15.4.1989 Liverpoolin ja Nottingham Forestin välisessä FA-Cupin ottelussa, täyteen ahtautuneessa päätykatsomossa syntyi kaaos, joka johti yleisöpaniikkiin. Paniikin ja ryntäyksen seurauksena 96 ihmistä menehtyi. (Bale 1993, Sheard 2001, Palermo et. al. 2008.) Hillsborough'n tragedia ei ollut poikkeus, sillä 1970- ja 1980-luvuilla Euroopassa oli tapahtunut useita vakavia katsomo-onnettomuuksia (esim. Glasgow 1971, Piraus 1981, Heysel 1985, Bradford 1985). Stadiontragediat siirsivät stadionkehityksen uudelle aikakaudelle.

Hillsborough'n katsomotragedian jälkeen julkaistiin niin sanottu Taylor-raportti, jossa ehdotettiin muun muassa, että stadionit muutettaisiin täysin istumapaikoitetuiksi. Taylor-raportin merkitys stadionkehitykselle on ollut hyvin keskeinen (esim. Robinson 2010).

Bale (2000, 96–98) kuvaa ainakin neljä merkittävää muutosta Hillsborough'n onnettomuuden jälkeen: 1) Vaatimusten ja standardien nousun seurauksena monet seurat siirtyivät perinteisiltä alueilta uusiin paikkoihin. 2) Stadioneista luotiin täysin istumapaikoitettuja ja käynnistettiin useita erilaisia kohennushankkeita, joiden tarkoituksena oli parantaa stadioneiden turvallisuutta entisestään. 3) Uudet stadionit luotiin palvelemaan monikäyttöisyyttä, josta tulikin stadionrakentamisen normi. Stadioneilla voitiin toteuttaa nyt konsertteja ja muita tapahtumia. 4) Stadioneiden suhde paikallisiin asukkaisiin muodostui uudelleen. Stadioneiden siirtymiset ja massiiviset uudet rakennushankkeet pakottivat seuroja ottamaan asukkaat ja paikallisyhteisöt paremmin stadionkehittämisessä huomioon.

Palermon et al. (2008) mukaan postmoderni stadion erottuu modernista stadionista kahden merkittävän elementin perusteella. Ensinnäkin postmoderni stadion merkitsee innovatiivisen suunnittelun ja arkkitehtuurin leviämistä. Huippumodernia ja ulkoasua värein vaihtavaa Münchenin Allianz Arenaa pidetään yhtenä postmodernin stadionsuunnittelun jalokivenä. Toiseksi stadioneiden roolissa tapahtui merkittävää kaupallistumista ja palveluiden laajentumista. Erityisesti ei-urheilullisten tapahtumien ja palveluiden kehittyminen sijoittuu tarkemmin postmodernin stadionin muotoutumiseen. Ravintola- ja stadionkierrokset ja muut elämyspalvelut ovat merkittävä osa huippumoderneja stadioneita. Samalla kun stadioneiden suunnittelusta ja arkkitehtuurista on tullut innovatiivisempaa, stadioneista on tullut suurempia nähtävyyksiä: ikonisia kohteita (esim. Allianz Arena, München; Bird Nest Stadium, Peking). Turvallisuutta, viihtyisyyttä ja suunnittelua on viety mahdollisimman suurta asiakaskuntaa palvelevaksi. Postmoderneista stadioneista on tullut monikäyttöisiä, ja ne pyrkivät maksimoimaan stadionin käytön. Tämän vuoksi ei ole yllätys, että on syntynyt myös stadioneita, joihin on rakennettu asuntoja, kuten Tammelan stadionhankkeessa. (Palermo et al. 2008, 527–528.)

Globalisaation aikakausi on heijastunut jalkapallostadioneiden ja yhteiskunnan suhteisiin erityisesti Taylor-raportin ja sen jälkeisten uudistusten jälkeen, mikä avasi jalkapallostadionit aggressiiviselle markkinoitumiselle. Stadioneista on tullut solmukohtia kansainvälisen politiikan vallankäytössä ja ne heijastavat uudenlaista suhdetta kansainvälisen pääoman, menestyneiden urheiluseurojen ja kuluttajien välillä. Uusi stadionrakentamisen sukupolvi ei ole muusta yhteiskunnasta irrallinen prosessi, vaan stadionrakentamisen muutos heijastaa nimenomaisesti yhteiskunnan tilaa ja sosiaalisia suhteita. (King 2013, 19–23.)

Stadionrakentamisen evoluutiossa yksi vahvimmin edennyt prosessi on pyrkimys täydelliseen tilan valvontaan. Stadionit ovat valvottuja tiloja aivan kuten sairaalat, turvapaikkakeskukset ja vankilat. Näiden tilojen keskeisenä valvonnan piirteenä on, että koskaan ei voi olla täysin varma siitä, milloin henkilöä tarkkaillaan (Bale 1993, 27–28, ks. myös Foucault 1979). Tilan valvontaan on vaikuttanut erityisesti televisiointi sekä pyrkimys kitkeä katsomoväkivalta ja jalkapallohuliganismi (Bale 1993, 27–31). Nykyaikaisessa stadionissa pyritään täydelliseen tilan hallintaan ja turvallistamiseen, kun taas esimoderni jalkapallo oli luonteeltaan vapaata ja rajatonta (Bale 1993b, 128; 1993, 36–37.) Toisinaan valvonnan kiristyminen ja ulossulkeminen synnyttää vastarinnan erilaisia muotoja (esim. Kolamo 2010, 153–159). Muun muassa naamioitumalla ja ottelulippuja vaihtamalla porttikieltoja uhmaavat fanit hankkiutuvat stadionille turvallisuusjärjestelyistä huolimatta. Samoin kielletyt hätäraketit, -soihdut ja muut räjähteet ovat tyypillisiä ilmiöitä Euroopan jalkapallostadioneilla, joiden avulla fanaattisimmat jalkapallokannattajat uhkaavat tietoisesti kiristynyttä stadionvalvontaa. UEFA:n Euroopan-mestaruuskilpailuissa Ranskassa 2016 koettiin vaarallinen tapahtumasarja, kun Venäjä–Englanti-ottelun jälkeen venäläishuligaanit rynnivät väkivaltaisesti englantilaisten katsomoon ja aiheuttivat paniikkia (esim. YLE 12.6.2016). Tämänlaiset esimerkit ovat näytteitä siitä, miten postmodernin stadionin pyrkimys täydelliseen kontrolliin ei kuitenkaan ole tehnyt stadioneista täysin turvallisia tiloja.

Urheilun kaupallistuminen ja ei-urheilullisten palveluiden ja markkinoiden laajentuminen stadioneille tulee aiheuttamaan ristiriitoja ja konflikteja tilan eri käyttäjien kesken. Postmodernilla stadionilla on useita haasteita, jotka tulisi ratkaista. Ensinnäkin stadioneiden kaupallistuminen ja stadionpalveluiden uusliberalisointi ovat herättäneet perinteisen jalkapalloyleisön vastustamaan ei-urheilullisten palveluiden lisäämistä. Samalla jalkapalloseurojen kaupallistuminen ja talouskeskeisyys on aiheuttanut ristiriitaa stadioneiden perinteiden, kulttuurin ja symbolisten arvojen kesken. Hieman yllättäen, vaikka stadioneiden olosuhteet ja ei-urheilulliset palvelut kehittyvät, usein itse pelikentän laatu on heikentynyt. Massiiviset rakenteet estävät tarvittavan auringonvalon ja sadeveden pääsyn kentälle,

jolloin luonnonnurmen laatu heikkenee. Monilla uusilla stadioneilla onkin siirrytty osittain keino- tai istutusnurmiin. Lisäksi postmodernit stadionit kamppailevat yhä saavutettavuuden ongelman kanssa, esimerkiksi pyörätuolipaikkojen tai perhekatsomojen lisäämisessä. (Palermo et al. 2008, 530–531.)

Palermo et. al. (2008) päättävät analyysinsä toteamukseen, että tulevaisuuden stadionkehittäminen vaatii poikkitieteellistä lähestymistä arkkitehtien, johtajien ja omistajien kesken. He jättivät kuitenkin täysin huomioitta asukas- ja faniosallistumisen mahdollisuuden, joka on postmodernin stadionin haasteiden ratkaisemisessa keskeisessä osassa (saavutettavuus, perinteet, kulttuuri jne.). Monet tutkijat painottavat nimenomaisesti asukkaiden ja naapuruston roolia urheilutilojen hallinnassa ja niiden hyväksymisessä (Graham 2002, Lee 2002, Perkins 2000). Bale (1993, 36) arvioi, että tulevaisuudessa erityisesti kupolikattoisten stadioneiden suunnittelu tulee mahdollistamaan stadioneiden monipuolisemman käytön. Keinonurmisella stadionilla voidaan järjestää myös muita massiivisia yleisötapahtumia, kuten konsertteja ja messuja. Muun muassa Seinäjoen vuonna 2016 valmistunutta Oma Sp -stadionia kuvataan areenan verkkosivuilla ”tapahtumastadioniksi”, jossa järjestetään myös konsertteja. Bale kutsuu viimeisen sukupolven stadioneita *tradiumeiksi*. Tradium (vrt. *trade* ja *stadium*) on postmoderni stadion, jossa jalkapallon markkinoituminen on siirtynyt uudelle aikakaudelle, jossa kulutus, vapaa-ajan vietto ja monikäyttöisyys ovat keskeisessä roolissa:

At the same time the growing marketization of football contributed to a new generation of facilities which were more than football stadiums — 'tradiums' was one description used for those public-private spaces that linked leisure with spending. (Bale 2000, 36–37)

2.2 Hyötyjen perustelu stadionhankkeissa

Tammelan stadionin uudelleenrakentaminen on puolijulkinen rakennushanke, joka perustuu Tampereen kaupungin ja Lemminkäinen Oy:n kumppanuuteen. Vastaavanlaiset kumppanuudet, jossa julkinen toimija luovuttaa osan kaavoitusmonopolista yksityiselle toimijalle, jolla saattaa olla kattavampi näkemys alueen kehittämisestä, ovat yleistyneet Suomessa (Haila 2005). Tampereen kaupunki määrittelee hankkeelle reunaviivat, jotka Lemminkäinen Oy toteuttaa. Hanke ei toteudu täysin ulkopuolisin investoinnein, vaan kaupunki on sitoutunut 5 miljoonalla eurolla (Tampereen kaupunki 1.10.2014) hankkeeseen. Alun perin Tampereen kaupungin pyrkimyksenä oli saada kaikki kulut peitettyä asuntojen myynnillä. Hankkeen voi määritellä julkiseksi hankkeeksi, koska kaupunki on merkittävänä toteuttajana ja rahoittajana projektissa. Samoin vanha stadion ja alueen tontti ovat

kaupungin omistuksessa. Lemminkäinen Oy on suunnitellut hanketta aktiivisesti ja on ollut alusta alkaen mukana valmiilla suunnitelmalla.

Tammelan stadionin suunnitteluhankkeen reflektointi hyötyjen kautta on keskeistä, sillä stadionit ovat usein mittaavia hankkeita, jotka vaikuttavat voimakkaasti lähialueen ympäristöön. Mitä paremmin stadionhankkeen hyödyt osataan tunnistaa, sitä paremmin luottamusta kehityshankkeisiin voidaan toteuttaa. Stadionin hyödyt palvelevat suurempaa osaa väkeä kuin ainoastaan stadionin käyttäjiä. Mikäli stadionilla olisi vain urheilullista hyötyä, sen rakentamista voitaisiin perustella paremmin alueelle, jossa asukastiheys on matala, tai tilaan, joka on suunniteltu ainoastaan urheilulle (esim. urheilupuistot). Tammela on tiivis osa keskusta-alueetta, minkä vuoksi stadionin kehittämistä on perusteltu muillakin kuin urheilullisilla hyödyillä. Ilman laajaa hyötyjen verkostoa kallista stadionhanketta on vaikea perustella asukkaille.

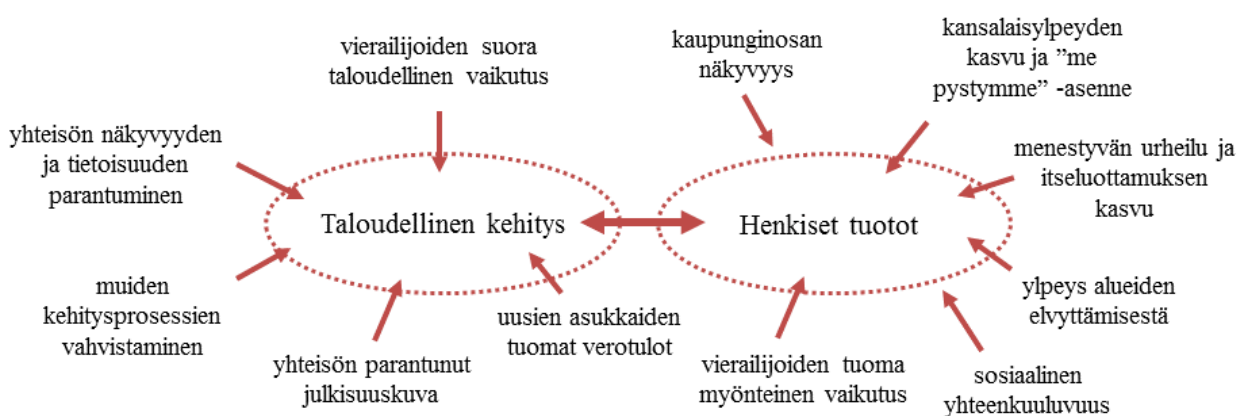
Julkisissa rakennushankkeissa korostuvat hankkeen hyödyt (*benefits*) ja haitat (*costs, nuisance*). Stadionin rakennushankkeen hyödyt voidaan jakaa aineellisiin ja aineettomiin hyötyihin (*tangible and intangible benefits*) (Buist & Mason, 2010) tai vastaavasti taloudellisiin (*economic benefits*) ja ei-taloudellisiin hyötyihin (*non-economic benefits*) (Chapin 2002). Aineellisia hyötyjä ovat rakennushankkeen tuomat taloudelliset vaikutukset kaupungille tai alueelle, esimerkiksi työpaikat, palvelut, yritystoiminta, tapahtumat ja niiden tuottamat taloudelliset hyödyt. Aineettomat hyödyt viittaavat puolestaan esimerkiksi kansalaisluottamukseen ja paikkatunteen vahvistumiseen (Buist & Mason 2010, 1501). Charles A. Santo (2007, 456–457) toteaa, että yksi merkittävä aineettomien hyötyjen kategoria on urheiluun liittyvien kulutusmahdollisuuksien lisääminen (*consumption benefits*). Aineettomat hyödyt saattavat heijastua kulutustuotteiden lisäarvon nousuna. Esimerkiksi mitä menestyneempi ja paremmin brändätty urheilujoukkue on, sitä kalliimmalla sen tuotteita ja ottelutapahtumia voidaan markkinoida.

Kustannusten ja hyötyjen arvioiminen julkisissa rakennushankkeissa on kiehtovaa, sillä monet tutkijat ovat osoittaneet, että erityisesti stadionrakentaminen ja siitä seuraavat kulut ovat huomattavasti hyötyjä suuremmat (Baade 1996). Tämän vuoksi on välttämätöntä pohtia, miksi päättäjät ovat valmiita legitimoimaan kalliita rakennushankkeita, vaikka niistä saatavat taloudelliset hyödyt eivät vastaa taloudellisia menetyksiä. Tämän ristiriidan ymmärtämisessä aineettomien hyötyjen tärkeys korostuu (Buist & Mason, 2010).

Urheiluinfrastruktuurin kustannuksia ja hyötyjä tutkinut Tim Chapin (2002) on luonut kattavat kategoriat hankkeiden taloudellisille ja ei-taloudellisille hyödyille ja haitoille. Chapin (2002, 14)

kategorisoi hyödyt ja haitat sekä taloudelliset ja ei-taloudelliset kategoriat sen perusteella, miten julkisen sektorin päätöksentekijät osaavat tunnistaa kyseiset kategoriat. Chapinin mukaan modernin stadionrakentamisen ongelma on, että hankkeissa keskitytään liikaa suoriin taloudellisiin vaikutuksiin, vaikka nimenomaisesti stadionhankkeiden suorat taloudelliset vaikutukset ovat usein kyseenalaisia. Vaikka piilevät hyödyt ja haitat osataan pitkälti tunnistaa, niiden todellista arvoa ei osata laskea. Vastavuoroisesti ei-taloudellisia hyötyjä korostetaan (esim. paikallisylypeys, kaupunkikuva, poliittinen pääoma), mutta samalla ei-taloudellisia kustannuksia (esim. poliittinen konflikti) ei osata tarpeeksi kattavasti tunnistaa. Chapinin kategoriat antavat yleiskäsityksen hankkeiden tuottojen ja haittojen kustannuksista, mutta niiden sisältö vaatii tarkempaa pohdintaa. (Chapin, 2002, 14 & 18–20.)

John Crompton (2004, 44–48) huomioi, että stadionhankkeet edesauttavat taloudellista kehitystä neljän kategorian kautta (ks. KUVIO 1). Kategoriat ovat kaupungin näkyvyyden ja kaupunkikuvan parantuminen, julkisuuskuvan vahvistuminen, muiden kehitysprosessin vahvistaminen ja kävijöiden vaikutus talouteen. Crompton (2004) viittaa taloudellisten tuottojen valumavaikutuksiin (*spillover benefits*), jotka luovat myönteisiä vaikutuksia alueen taloudelle. Taloudellisten valumavaikutusten mittaaminen on kuitenkin haastavaa. Esimerkiksi onnistuneet stadionhankkeet, stadioneiden näkyvyys ja urheilumarkkinointi saattavat merkittävästi kohentaa kaupunkikuvaa. Urheilumarkkinoinnin kiinnittäminen kaupunkibrändäykseen saattaa sisältää riskin, sillä urheilumarkkinoinnissa voittaminen on keskeisin kulmakivi. Mikäli kaupunki liitetään tiukasti urheiluseuran tai seurojen menestykseen, saattaa urheiluseuran häviäminen tai pääsarjatasolta karsiutuminen luoda epäedullista mielikuvaa kaupungista. (Crompton 2004, 42–46.)

KUVIO 1. Taloudellisen kehityksen ja henkisten tuottojen paradigma (Crompton 2004, 53–56)

Stadioneiden suorat taloudelliset vaikutukset näyttävät tutkimuskirjallisuuden mukaan olevan yleensä liioiteltuja ja aivan liian optimistisia (esim. Baade 1996). Stadionrakentaminen on kallista, ja sitä

rahoitetaan ainakin osittain julkisin varoin. Mikäli stadionhankkeita mitataan ainoastaan taloudellisen tuoton perusteella, niiden toteuttaminen olisi usein epärationaalista. Crompton (2004) esittää, että henkiset tuotot (*psychic income*) ovat keskeisessä osassa stadioneiden myönteisissä valumavaikutuksissa ja niillä on merkittävä rooli stadioneiden julkisessa hyväksymisessä. Henkisten tuottojen mittaaminen ja taloudellistaminen on haastavaa, mutta ne luovat ennen kaikkea tunnesidonnaisuutta ja psykologisia hyötyjä asukkaille (ks. KUVIO 1). Crompton (2004) ehdottaakin tutkimuksessaan, että taloudellisten tuottojen lisäksi tulisi keskittyä myös henkisten tuottojen perusteluihin. Henkisiä tuottoja ovat Cromptonin (2004, 56) mukaan esimerkiksi paikkakuntaylpeyden kasvu urheilullisen menestyksen seurauksena, ”me pystymme” -asenteen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden vahvistuminen, kaupungin tunnettavuuden kasvu kiinnostavan urheilujoukkueen seurauksena ja yleisen myönteisen kaupunkikuvan vahvistuminen.

Hyödyt ja haitat ovat keskeisessä osassa siinä, miten paikalliset asukkaat hyväksyvät stadionhankkeet ja miten asukkaiden luottamus rakentuu poliittis-hallinnolliseen päätöksentekoon. Kirjallisuuden perusteella voidaan todeta, että stadionit luovat taloudellisia hyötyjä laajalle alueelle, kun taas häiriöt kasaantuvat stadionin läheisyyteen (esim. Bale 1993). Prosessi, jossa hyödyt jakaantuvat laajalle alueelle, mutta ongelmat ja haitat keskittyvät stadionin läheisyyteen saattavat vahvistaa niin sanottua nimby-ilmiötä (*Not In My Backyard*). Tällöin lähialueen asukkaat saattavat nousta vastustamaan stadionhankkeita (Ahlfeldt and Maennig 2011). Ahlfeldtin ja Maennigin (2011) Allianz Arenaan (München) syventyvä tutkimus osoittaa ristiriitaa Coatesin ja Humphreysin (2006) tutkimustuloksiin. Coatesin ja Humphreysin (2006, 285; 297–298) Houstoniin ja Wisconsiniin sijoittuvassa tutkimuksessa todettiin, että erityisesti lähialueen asukkaat kannattivat stadionrakentamista. Häiriöiden lisäksi toinen merkittävä ulottuvuus stadioneiden nimby-keskustelussa on stadioneiden vaikutus lähialueiden asuntojen hintoihin. Muun muassa Larissa Davies (2005) on huomionnut, että vaikka stadionit eivät laske suoraan asuntojen hintoja, monet lähialueen asukkaat uskovat, että erityisesti sosiaaliset kustannukset tulevat pitkällä ajalla vaikuttamaan negatiivisesti asuntojen hintoihin. Tämän vuoksi poliittisten päättäjien tulisikin pyrkiä mahdollisimman hyvin tunnistamaan stadionhankkeiden mahdolliset aineelliset ja aineettomat kustannukset ja haitat. Mikäli haitat pystytään ajoissa tunnistamaan, niiden vähentäminen todennäköisesti edesauttaa stadionhankkeiden hyväksymistä.

Stadioneiden ja naapuruston suhteet ovat nousseet yhä merkittävämmäksi keskusteluksi stadionrakentamisessa ja -kehittämisessä. J. Todd Grahamn (2002) selvittää naapurustoystävällistä stadionkehittämistä. Grahamin johtopäätösten mukaan etenkin paikallistalouden käyttäminen ja resurssien jakautuminen naapurustoon auttavat suurten stadionhankkeiden hyväksymistä paikallisella

tasolla. Samoin pohjoisamerikkalaista stadionkeskustelua tutkinut Philip Lee (2002) toteaa, että mikäli julkisin varoin tuotettu stadion ei pysty vastaamaan taloudelliseen tuottavuuteen, on stadioneiden käyttöä avattava enemmän paikallisille ja naapurustoille. Tällöin jopa suurten stadionhankkeiden hyväksyttävyyden ja ei-taloudelliset hyödyt kasvavat, kun myös paikalliset asukkaat ja amatööriurheilijat pääsevät osaksi stadionin tarjoamista palveluista (Lee 2002, 869 & 871).

Kaupungit osallistuvat suuriin stadionhankkeisiin erilaisin motiivein. Taloudelliset syyt ovat varmasti yksi suurimmista yksittäisistä perusteluista stadionhankkeille. Kaupungit satsaavat stadioneiden ja urheiluinfrastruktuurin rakentamiseen myös turismin, kaupunginosakehityksen, kaupunkikuvan rakentamisen ja elämänlaadun takia. Jokainen kaupunki ja alue on uniikki kokonaisuus, minkä vuoksi stadionhankkeen onnistuminen on riippuvainen siitä, miten paikalliset ominaispiirteet huomioidaan kaupunkikehityksessä (Buist & Mason 2010, Mason 2012).

Stadioneiden rakennushankkeet herättävät erilaisia diskursseja. Joshua Sapotichne (2012) jatkaa Ahlfeldtin ja Maeningin (2010) näkemystä, että hankkeiden keskiössä on hyötyjen ja haittojen jakaantuminen. Sapotichne (2012) mainitsee taloudelliset ja sosiaaliset hyödyt suurimmiksi retorisiksi diskursseiksi, joita stadionhankkeita ajavat tahot pyrkivät edesauttamaan ja niiden avulla oikeuttamaan stadionhankkeita. Hankkeiden taloudellisia hyötyjä ovat esimerkiksi uudet työpaikat, stadionhankkeiden edesauttamat paikalliset rakennushankkeet ja paikallistalouden yleinen eheyttäminen. Taloudellisten hyötyjen rinnalla kulkevat myös sosiaaliset hyödyt, kuten paikkakuntaylpeys ja -itsetunto. Stadionhankkeissa rakennuttaja saattaa hieman yllättäen turvautua sosiaalisiin hyötyihin, sillä niiden mittaaminen on suoria taloudellisia hyötyjä haasteellisempaa. Tällöin rakennuttajan perusteluja on hankalampaa mitata. Puolestaan hankkeita vastustavat ryhmät voivat käyttää nimenomaisesti epäselviä taloudellisia hyötyjä perusteluna stadionhankkeiden vastustamisessa. (Sapotichne 2012.) Urheiluinfrastruktuurin ja stadionrakentamisen kontekstissa taloudellisen hyödyn ja paikallistalouden kohentaminen on yksi merkittävimmistä diskursseista (Jones 2002, Mason 2012). Itse urheilulliset arvot eivät välttämättä sinällään edesauta stadionhankkeiden toteutumista.

Kimberly S. Schimmel (2012) esittää, miten stadionrakentamisessa USA:ssa ei ole kyse ainoastaan urheilutilojen kohentamisesta, vaan myös kaupunkien brändäyksestä ja markkinointistrategioista. Jättimäisillä stadion- ja kupoliareenahankkeilla eri kaupungit pyrkivät erottautumaan ja kaappaamaan kansainvälistä huomiota urheilun megatapahtumien avulla. Esimerkkinä Schimmel käyttää Super Bowl -tapahtumaa, joka on yksi maailman seuratuimmista urheilutapahtumista. Super Bowl -kaupungit

vaihtelevat vuosittain. Megatapahtumalle on luotu oma lisenssijärjestelmä, jotta ainoastaan mahtipontisimmat areenat pystyvät isännöimään sitä (Schimmel 2012, 162–164).

Kaupunkikehittämisen ja stadionrakentamisen suhde on vahvistunut viime vuosikymmenien aikana. Stadionit ja niiden välittämät mielikuvat ovat kaupungeille erittäin merkittäviä imagokampanjoinnissa (Crompton 2004, Perkins 2000). Samalla seurat tarvitsevat myös kaupunkien apua näiden suurten hankkeiden toteuttamisessa. Perkins (2000, 103–104) huomioi, että Hillsborough'n katsomokatastrofia seurannut Taylor-raportti mahdollisti aivan uudenlaisen suhteen kaupunkien ja jalkapalloseurojen yhteishankkeissa. Perkins mainitsee erilaisia esteitä (*barrels*) ja polkuja (*pathways*), joilla jalkapalloseuran ja julkishallinnon intressit voidaan solmia yhteen. Stadionhankkeiden polkuja ovat esimerkiksi yhteiset sosiaaliset projektit, jotka yhdistävät urheiluseuroja ja julkisia toimijoita (esim. United Against Racism -kampanjat) tai yhteisten etujen tunnistaminen (esim. urheilukaupunki-brändi). Tyypillisiä esteitä yhteisöhankeille ovat puolestaan huonot henkilösuhteet sekä urheilutoiminnan ja byrokraattisen julkisen hallinnon yhteensovittaminen. Myös rajalliset resurssit saattavat muodostua urheiluseurojen ja kaupungin kumppanuuden esteiksi. Erityisesti kaupungin suunnitteluprojektit ovat tärkeitä mahdollistajia, joissa kaupungin ja urheiluseuran yhteiset intressit voidaan solmia siten, että ne rakentavat kumppanuutta vahvistavia polkuja. Yhteiset suunnitteluprojektit sisältävät myös riskin keskinäisen luottamuksen rikkoontumiseen. (Perkins 2000, 105–109.)

Stadionhankkeiden hyödyissä on esitetty myös stadionhankkeiden rooli kaupunkiympäristön uudistajina ja eheyttäjinä. Etenkin uusissa stadionhankkeissa urheilufasilitteettien ja kaupunkiympäristön eheyttäminen on nähty mahdollisuuksina, jotka hyödyttäisivät sekä kaupunkia että itse stadionprojekteja (Mason 2012). Ahlfeldtin ja Maennigin (2010) tutkimustulosten mukaan stadionarkkitehtuuri jo itsessään voi parantaa asuinalueiden viihtyvyyttä ja edesauttaa kaupunkiympäristön eheyttämistä. Andy Thronley (2002, 814–815) jatkaa stadionhankkeiden merkityksestä kaupungin eheyttäjinä etenkin kaupunkimarkkinoinnin näkökulmasta. Monet kaupungit pyrkivät irtaantumaan vanhasta teollisuuskaupunkimaineesta. Stadionit tarjoavat kaupungeille mahdollisuuden erottautua ja luoda uuden yleisilmeen palvelu- ja vapaa-aikaan liittyvässä teollisuudessa. Kaupunginosien eheyttäjinä Thronleyn (2002, 816) mukaan stadionit toimivat erityisesti silloin, kun ne sijoitetaan köyhille asuinalueille, mikä voi puolestaan laukaista alueen laajemman poliittisen muutoksen.

2.3 Häiriöt, esteet ja kustannukset stadionhankkeissa

Kustannusten ja häiriöiden tunnistaminen on onnistuneille rakennushankkeille tärkeää. Mikäli hankkeella on enemmän kustannuksia kuin hyötyjä, on hanketta vaikea perustella. Tämän vuoksi kustannusten, harmien ja häiriöiden tunnistaminen on onnistuneen kaupunkisuunnitteluhankkeen kannalta aivan oleellista.

Stadionhankkeiden kustannukset eivät jakaannu tasaisesti eri alueille tai käyttäjäryhmille. Kustannuksien jakaantumisessa voidaan käyttää samoja kategorioita kuin hyötyjen rakentumisessa. Kustannukset voivat olla sekä aineellisia tai aineettomia (Buist & Mason, 2010) että taloudellisia tai ei-taloudellisia (Chapin 2002). Lisäksi Bale (1993) määrittelee harmin (*nuisance*) keskeiseksi stadionhankkeiden kustannukseksi.

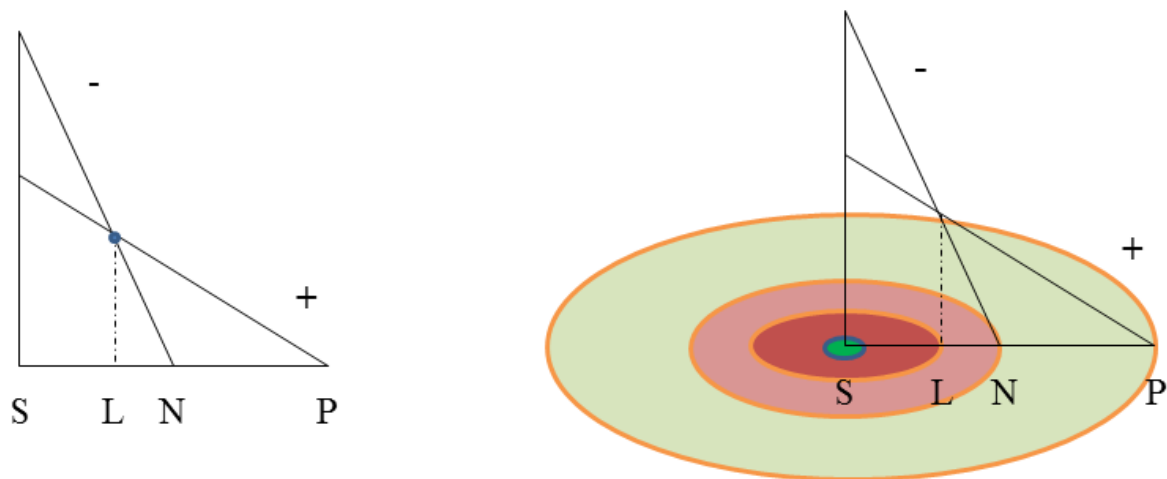
Tim Chapin (2002) on koonnut tutkimuksessaan kattavasti urheiluinfrastruktuurien kustannuksia. Chapin (2002, 14) on nostanut esille urheilupaikkarakentamisen potentiaalisia kustannuksia etenkin taloudellisen kehikon kautta. Näkyviä kustannuksia, johon julkinen hallinto yleensä ymmärtää reagoida ovat rakennus-, ylläpito- ja maankäytönkustannukset. Piilevät taloudelliset kustannukset rakentuvat esimerkiksi infrastruktuurin parantamisesta, yleisötapahtumien turvallisuudesta huolehtimisesta (paloturvallisuus, poliisi), rakennusvaiheen aikana menetetyistä verotuloista, vanhan infrastruktuurin purkamisesta ja naapurustolle aiheutuvista kustannuksista.

Balen (1993) huomiot jalkapallostadioneiden luomista harmeista ovat osuvia, mutta ne on nähtävä hyvin paikka- ja aikasidonnaisina. Tämän vuoksi kaikkia Balen kuvaamia harmeja ei voida välttämättä yleistää suoraan esimerkiksi Suomen kontekstissa. Bale nostaa erityisesti liikenteen, parkkeerauksen ja melun keskeisimmiksi harmeiksi stadioneiden lähialueille. Bale huomioi, että Britannian kontekstissa 1990-luvun alkupuolella stadionit vaikuttivat lähialueiden kiinteistöjen arvon laskuun. (Bale 1993, 107–123; Bale 2000, 93; Bale 2003, 124–125). Argumenttia on kuitenkin vaikea yleistää koskemaan uusinta stadionrakentamisen sukupolvea, sillä monet uudemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että stadioneilla on positiivinen vaikutus lähialueiden asuntojen hintoihin ja paikalliseen talouteen (esim. Ahlfeldt and Maennig 2007, Feng & Humphreys 2008, Tu 2005). Muun muassa Ahlfeldt & Maennig (2007) kuvaavat talousmaantieteellisellä analyysillä, miten jalkapallostadionin ja velodromin rakentaminen Berliinin Brenzlaubergiin on nostanut alueen arvoa.

Kansainvälisessä ympäristössä jalkapallohuliganismi ja -vandalismi sekä yleinen turvattomuus jalkapallo-otteluiden alla luovat merkittävää häiriötä kaupungeille ja naapurustoille. Vaikka Suomen

mittakaavassa jalkapallohuliganismi ja muu häiriökäyttäytyminen on hyvin minimaalista, aiheuttavat suuret yleisötapahtumat aina järjestyksenpidollisia tehtäviä. Suurimpia järjestyksenpidollisia jalkapallo-otteluita Suomessa ovat maajoukkueen ottelut sekä Helsingin paikalliskamppailut, jotka keräävät yli 10 000 katsojaa. Suomen kontekstissa ainoastaan Helsingin paikallisotteluiden sekä maajoukkue-otteluiden yhteydessä on tapahtunut merkittävää jalkapallohuliganismia ja -väkivaltaa (esim. YLE 26.5.2016). Bale käyttää tutkimuksessaan *pelon maantieteen* käsitettä kuvaamaan, miten erityisesti naapuruston asukkaat, mutta myös vierasfanit ympäri kaupunkia joutuvat kokemaan paikkaan liittyviä pelkoja jalkapalloväkivallan vuoksi. Lisäksi seuroihin liittyvät graffitit sekä muut jäljet katukuvassa yleistyvät stadioneiden lähetyillä. Jalkapallostadioneiden luomat harmit kasaantuvat kuitenkin pääasiallisesti vain stadioneiden läheisyyteen. (Bale 1993, 107–123, Bale 2000, 93.)

Balen (2003, 121) osoittaman mallin mukaisesti (KUVIO 2) stadionin haitat ja hyödyt jakaantuvat etäisyyden kasvaessa. Mallissa esitetään, miten haitat vähentyvät etäisyyden kasvaessa. Kuvaajassa S:n (stadionin sijainti) jälkeinen väli (S–L) kuvaa haittojen sektoria. Etäisyyden kasvaessa L–N on alue, jossa hyödyt nousevat haittoja suuremmaksi. Piste N jälkeen stadionilla ei ole enää negatiivisia vaikutuksia alueelle. Kuvaajan säde riippuu seuran tai stadionin koosta ja tunnettavuudesta sekä sen mahdollisuuksista tuottaa taloudellista voittoa (mitä suurempi seura, sitä suurempi vaikuttavuus) (Bale 1993, 81). Malli on laadullinen kuvaaja, mutta se esittää maantieteellisen tulkinnan siitä, miten stadionin kustannukset ja hyödyt jakaantuvat alueellisesti epätasaisesti. Tutkimuksen kannalta S–L välinen alue (haitat hyötyjä suuremmat) on keskeinen. Tutkimuskirjallisuudessa keskitytään usein siihen, että millä tavoin stadioneiden haittoja (esim. liikennemuutokset, häiriökäyttäytyminen) pystytään vähentämään ja hyötyjä laajentamaan suuremmalle alueelle (Ahlfeldt & Maennig 2011; Buist & Mason 2010; Graham 2002; Sapotichne 2012). Mitä laajemmalle alueelle hyötyjen ala saadaan laajennettua, sitä todennäköisemmin stadioneiden rakentaminen hyväksytään sekä onnistuneet hankkeet kasvattavat asukkaiden luottamusta kaupunkisuunnitteluun. Seuraavassa kappaleessa pohdin tarkemmin luottamus-käsitteen kautta stadionsuunnittelua ja urheilupaikkarakentamista.

KUVIO 2. Stadionhaittojen jakaantuminen maantieteellisesti John Balen (1993) mukaan

2.4 Luottamuksen rakentuminen julkisissa rakennushankkeissa

Luottamuksen rooli kaupunkisuunnittelussa on keskeinen. Luottamuksen merkitys ei korostu ainoastaan kaupunkisuunnittelijoiden ja asukkaiden kesken, vaan sen avulla voidaan mitata koko kaupunkisuunnittelun luotettavuutta, legitimitettä ja asiantuntijuutta (Swain & Tait 2007, 230). Kustannusten ja hyötyjen näkökulma punoutuu tiukasti luottamuksen käsitteeseen urheilupaikkarakentamisessa. Mitä enemmän stadionrakentamisesta on hyötyä, sitä todennäköisemmin stadionhanke legitimoidaan. Onnistunut urheilupaikkarakentaminen kasvattaa luottamusta asukkaiden ja poliittis-hallinnollisten päätöksentekijöiden välille. Toisaalta mikäli kustannukset ja haitat nousevat kohtuuttoman suuriksi, voivat ne aiheuttaa luottamuksen kriisiytymistä. Tammelan stadionhanke on tämän näkökulman perusteella mielenkiintoinen, sillä erityisesti lähialueen taloyhtiöstä koostuva Pro Paltsu -ryhmä on nimenomaisesti korostanut hankkeen negatiivisia vaikutuksia. Tutkielman kannalta luottamusta voidaan pohtia muun muassa seuraavien kysymysten kautta. Ensiksi, miksi asukkaat haluavat tukea kalliita rakennushankkeita, joiden suorat taloudelliset ja ei-taloudelliset hyödyt ovat vaikeasti ennustettavia? Toiseksi, miten luottamusta voidaan vahvistaa kaupunkisuunnittelussa? Kolmanneksi voidaan kysyä, että miten kaupunkisuunnittelun luottamuskriisiä voidaan lieventää ja välttää?

Teoreettinen keskustelu luottamuksesta on laaja. Luottamus ilmenee erilaisilla tasoilla ja ominaisuuksilla. Luottamus voidaan jakaa rationaalis-laskennalliseen luottamukseen (*rational calculative trust*), henkilöiden väliseen luottamukseen (*interpersonal trust*), luottamukseen instituutioihin ja abstrakteihin järjestelmiin (*trust in institutions and abstract systems*) sekä

luottamukseen arvoihin ja normeihin (*trust in values or norms*) (Tait, 2011, 160–161; Korczynski 2000, 5). Kaupunkisuunnittelussa luottamus rakentuu kaikkien näiden tasojen kautta, mutta erityisesti ihmisten välinen luottamus sekä luottamus instituutioihin korostuvat (Tait 2011, 161; Swain & Tait 2007, 230). Henkilöiden välisellä luottamuksella viitataan sellaisiin piirteisiin, jossa korostuvat psykologiset ominaisuudet, kun puolestaan institutionaalisessa luottamuksessa korostuvat sosio-kulttuuriset elementit (Laurian 2009, 371–373). Luodakseen kokonaisvaltaista kaupunkisuunnittelua monimuotoisen hallinnon tulisi pystyä luomaan luottamusta sekä ihmisten että instituutioiden välille (Mäntysalo, Leino, Wallin, Hulkkonen, Laine, Santaoja, Schmidt-Thomé, Syrman 2016). Ainoastaan institutionaalinen luottamus ei välttämättä enää riitä nykyisessä pluralistisessa yhteiskunnassa. Laine & Leino (2012) ovat huomioineet, että erityisesti Tammelan täydennysrakentamiskohteissa, joissa tontit ovat taloyhtiöiden omistuksissa, passiivinen sivustaseuraajan rooli ei enää riitä asukkaille, vaan taloyhtiöt voivat lähteä mukaan täydennysrakentamiseen aktiivisina ”eturintaman” toimijoina. Santaoja, Laine ja Leino (2016) ovat soveltaneet Tammelan täydennysrakentamista koskevassa tutkimuksessaan Taitin (2011) monikerroksisen luottamuksen tasoja. He ovat luoneet hankkeen prosessista taloyhtiöiden luottamusta rakentavan luottamuksen mallin, jossa on erikseen huomioitu, miten Taitin (2011) mainitseman monikerroksisen luottamuksen tasot vaikuttavat täydennysrakentamiseen. Luottamuksen kehästä (Santaoja, Laine & Leino 2016, 10–11) voidaan havaita, että yhden ominaisuuden puuttuminen tai häviäminen (esim. laskelmoiva luottamus ja kysymys täydennysrakentaminen taloudellisesta kannattavuudesta), voi romuttaa luottamuksen koko hankkeessa.

Luottamuksen rakentuminen julkisissa rakennushankkeissa voidaan tutkimuskirjallisuuden perusteella jakaa kahteen osaan. Luottamusta on tutkittu teoreettisena ja abstraktina ilmiönä, jolloin luottamuksen rakentumista on katsottu etenkin yksilön ja instituution välisestä näkökulmasta sekä siitä, miten luottamusta voidaan rakentaa esimerkiksi osallistumisen, asiantuntijuuden ja sosiaalisen pääoman kautta. Toisaalta luottamuksen rakentumista voidaan peilata tarkemmin aineistolähtöisesti juuri haastatteluiden ja tapaustutkimuksen avulla, jolloin luottamuksen rakentumisen fokukseksi tarkentuu aina yksilöllinen kohde ja se, miten kyseisessä ja ainutlaatuisessa suunnittelutapauksessa luottamus on rakentunut. Luottamuksen rakentumista voidaan tutkimuskirjallisuuden mukaan tutkia siis idealististen suhteiden tai osallistuvien metodologioiden avulla. Näiden kahden luottamuksen määrittelyn rinnalla voidaan luottamusta avata kolmen erilaisen luottamuksen kerroksen kautta: yksilöllinen, institutionaalinen ja ideologinen luottamus. Luottamus ei rakennu ainoastaan ihmisten välisten ja institutionaalisen luottamuksen kautta, vaan se vaatii myös ideologista kerrosta, joka rakentuu

monimutkaisista sosiaalisista, taloudellisista, poliittisista ja kulttuurillisista ilmiöistä. (Tait 2011, 157–158 & 161.)

Luottamuksen, yksityisen intressin ja julkisen edun (*public interests*) väliset suhteet eivät ole ongelmattomia. Kaupunkisuunnittelu sisältää paradoksin, sillä kaupunkisuunnittelija kohtelee rakennuttajaa asiakkaana. Samalla suunnittelussa uhrataan yksityinen intressi yleisen edun alle (Tait 2011, 168–169). Julkisen edun määrittely on kiistanalainen prosessi, jossa eri toimijat ja osapuolet pyrkivät määrittelemään julkisen edun. Postmodernin kritiikin perusteella voidaan kyseenalaista universaali julkinen etu ja todeta, että julkinen etu rakentuu aina erilaisten ryhmien ja vallankäytön seurauksena (Swain & Tait, 2007, 231, Tait 2011, 159).

Luottamuksen rakentuminen kaupunkisuunnittelussa on ongelmallista. Tait (2011, 158) mainitsee, että monissa ammateissa luottamus rakentuu suoraan kahden henkilön välillä, esimerkiksi potilaan ja lääkärin tai opiskelijan ja professorin välillä. Kaupunkisuunnittelussa suunnittelijalla on oltava luottamusta useaan suuntaan. Toisaalta suunnittelijan on pyrittävä ymmärtämään julkista etua, mutta samalla hankkeen on oltava toteutettavissa yksityisen intressin kannalta. Lisäksi suunnittelijan on kuunneltava erilaisten ryhmien toiveita ja vaatimuksia. Julkinen etu rakentuu kahdesta toisistaan irrallisesta prosessista. Kaupunkisuunnittelua on toteutettava sekä uusliberalistisen markkinajärjestelmän pohjalta, jonka tavoitteena on maksimoida taloudellinen kasvu, että osittain regulatiivisen kaavoitusjärjestelmän menetelmillä, joka toisinaan voi nousta vapaan talouskasvun esteeksi. (Tait 2011, 157–158; Swain & Tait 2007, 232–233.)

The lack of a coherent “public interest” rationale, enabling the planner to negotiate the tensions between individual and collective interest, can be viewed as a consequence of the inherent tensions of a regulatory planning system under a neoliberal democracy. There is a basic failure to address the fundamental tension between a market-driven planning system, where the generation of wealth is seen as a goal that automatically tends toward the collective good, and a system that occasionally denies economically productive development on the grounds that it damages other forms of public interest.
(Tait 2011, 168)

Santaoja, Laine ja Leino (2016, 11) ovat huomioineet, että kaupunkisuunnittelijoiden on pyrittävä vastaamaan asukkaiden haastaviin kysymyksiin, vaikka poliittinen päätöksenteko määrittää kaupunkisuunnittelun reunaviivat. Monesti osallistava kaupunkisuunnittelu ei ratkaise luottamusongelmaa ja epäonnistuessaan saattaa jopa voimistaa epäluottamusta. Tammelan

stadionhankkeessa voidaan tunnistaa tällaisia prosesseja. Vaikka suunnittelussa käytettiin osallistavia menetelmiä hyväksi, siitä huolimatta hankkeen vastustus on kasvanut ja osallistavia menetelmiä on kritisoitu epädemokraattiseksi (esim. asukasedustajan valinta). Osallistavan kaupunkisuunnittelun haasteena on, että suunnitteluun osallistuvien eturyhmien ristiriidat saattavat olla niin syviä, että eri ryhmät eivät jaa lainkaan yhteisiä arvoja tai näkemyksiä. Lisäksi tietyt ryhmät saattavat osallistamisen avulla käyttää saamansa virallista valtaa toisten ryhmien hiljentämiseen. Esimerkiksi Tammelan tapauksessa julkista etua pyrkivät määrittelemään kaksi erilaista kansalaistoimijaa (Pro Paltsu ja Pro Hattutemppu), joiden keskeiset näkemykset poikkeavat lähes täysin toisistaan. Osallistavat menetelmät voivat jossakin tapauksissa rajoittaa luottamuksen rakentamista, mikäli osallistaminen aiheuttaakin hankkeen vastaista mobilisaatiota. Lisäksi osallistaminen nähdään kaupunkisuunnittelijoiden toimesta usein kalliina ja aikaa vievänä prosessina. (Tait 2011, 157–158; Swain & Tait 2007, 232–233.)

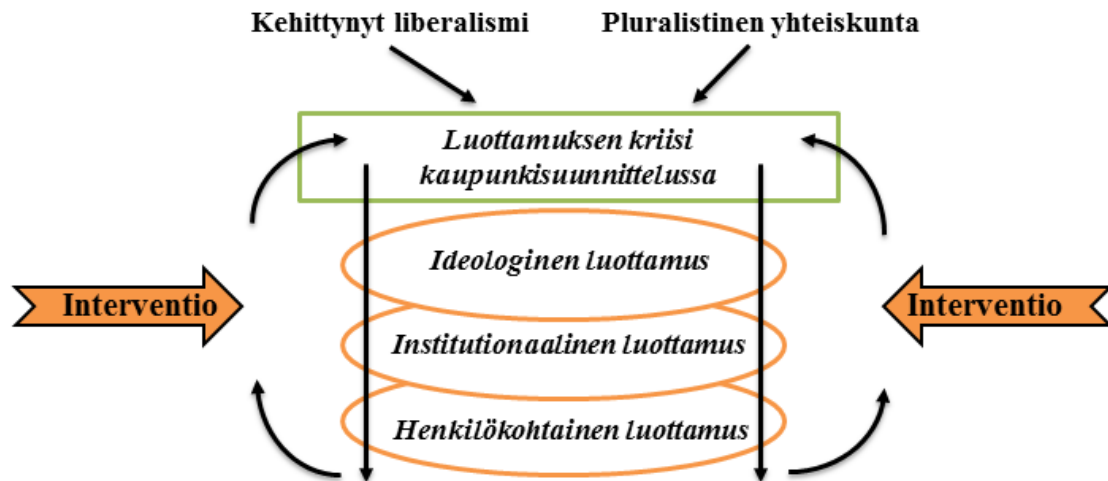
Raine Mäntysalo ja Inger-Lise Saglie (2010) ovat huomanneet Pohjoismaiden kaupunkisuunnittelua käsittelevissä tutkimuksissa, että kaupunkisuunnitteluhankkeissa tärkeimmät suuntaviivat ja päämäärät päätetään ennen kuin ne avataan julkiseen keskusteluun. Tämän seurauksena osallistuvilla menetelmillä ei ole loppujen lopuksi suurta mahdollisuutta vaikuttaa hankkeiden kokonaiskuvaan tai strategiaan. Tämä puolestaan saattaa aiheuttaa hankkeen edetessä laajempaa epäluottamusta projektia kohtaan, kun osallistujat ovat sidottuja ainoastaan tiettyyn osallistumisen vaiheeseen, eivätkä he tällöin voi vaikuttaa suunnitelman kokonaiskuvaan. Heidän tutkimuksensa perusteella voidaan todeta, että julkisen edun manipulointi rajoitetuilla osallistumismahdollisuuksilla on erittäin riskialtista ja voi johtaa päinvastaiseen lopputulokseen eli epäluottamuksen kasvuun. (Mäntysalo & Saglie 2010 334–335.)

Luottamuksen kriisi kaupunkisuunnittelussa on monimuotoinen ilmiö. Ensiksi on kysyttävä, onko kaupunkisuunnittelussa koskaan ollutkaan kultaista aikaa, jolloin kaupunkisuunnittelijat olisivat nauttineet vilpitöntä kansalaisten luottamusta? Vai onko asukkailla nykyisin ainoastaan enemmän vaikutusmahdollisuuksia ja edellytyksiä kyseenalaistaa kaupunkisuunnittelua? Keskeinen kysymys luottamuksen rakentumisessa kaupunkisuunnittelussa on, miten suunnittelijat pystyvät itsenäisesti toteuttamaan epämääräistä julkista etua ammattitaitonsa avulla samaan aikaan kun kaupunkisuunnittelu on yhä voimakkaammin riippuvainen kaupallistumisesta, managerialismista ja resurssivähennyksistä (Swain & Tait 2007, 232). Swain ja Tait (2007) esittävät, että kaupunkisuunnittelun luottamuksen heikentyminen on aiheuttanut luottamuksen kriisiytymisen. Luottamuksen kriisiytyminen voidaan nähdä seurauksena neljästä erilaisesta laajasta ilmiöstä:

riskiyhteiskunnan ja refleksiivisen modernisaation noususta (ks. esim. Beck, Giddens, & Lash 1994), pluralistinen yhteiskunnan voimistumisesta, oikeustietoisien yhteiskunnan kasvamisesta ja kehittyneestä liberalismista⁴. Näistä neljästä ilmiöstä etenkin kehittynyt liberalismi sekä pluralistisen yhteiskunnan voimistuminen heijastuvat selkeimmin kaupunkisuunnitteluun (Swain & Tait 2007, 235–240 & 241–242). Hallinnollisen luottamuksen heikentyminen heijastuu koko poliittisen järjestelmän legitimitettiin ja kiihdyttää luottamuksen kriisiä (Mäntysalo et al. 2016, 20).

Luottamuksen tasoista voidaan rajata kolme (elementtiä, ideologinen, institutionaalinen ja henkilökohtainen), jotka Taitin (2011, 158) mukaan tulisivat kaikki huomioida kaupunkisuunnittelussa. Taitin (2011) monikerroksisen luottamuksen malli (*multilayered model of trust*) kuvaa, miten luottamus lävistää erilaisia elementtejä. Ideologinen luottamus heijastaa laajempia yhteiskunnallisia keskusteluja, jotka liittyvät tiukasti institutionaaliseen luottamukseen. Institutionaalinen luottamus puolestaan luo kaupunkisuunnittelussa edellytykset henkilökohtaisen luottamuksen rakentumiselle. Kehittämällä Taitin (2011) monikerroksisen luottamuksen mallia, se voidaan yhdistää Swainin & Taitin (2007) luottamuksen kriisiin. Tällöin luottamuksen kriisi aiheuttaa negatiivisen prosessin, joka vahvistaa itseään. Tämän prosessin katkaisemiseksi tarvitaan voimakkaita luottamuksen rakentamisen työkaluja (esim. Laurian 2009, 385–386). Nimitän tässä tutkielmassa luottamuksen rakentamisen työkaluja interventioiksi. Interventioilla viitataan sellaisiin luottamusta rakentaviin toimiin ja menetelmiin (KUVIO 3), jotka keskeyttävät tai vähentävät epäluottamuksen vahvistumista ja luottamuksen kriisin uusiutumista.

⁴ Swain & Tait (2007, 240) viittaavat käsitteellä *advanced liberalism* (kehittynyt liberalismi) poliittiseen ideologiaan, jossa markkinatalous ja managerialismi korostuvat, ja eettisen yksilön sijaan poliittiset päätökset tehdään taloudellisen yksilön turvaksi. Kehittyneelle liberalismille on tyypillistä, että se pyrkii vähentämään valtion roolia yhteiskunnassa. Kehittyneen liberalismien ja uusliberalismin ero ei ole merkittävä, mutta viitaten Swainin & Taitin (2007) tutkimukseen, käytän heidän käyttämänsä määritelmää.

KUVIO 3. Luottamuksen kriisin heijastuminen kaupunkisuunnitteluun Tait (2011) ja Swain & Tait (2007) mukaan

Tammelan stadionhankkeessa, jossa on kyse konsumerismi-keskeisen kaupunkitilan luomisesta, missä urheilun tila valjastetaan ei-urheilullisten palveluiden piiriin sekä luodaan stadionille asuntotuotannon avulla yksityistä omistajuutta. Hanketta voi kuvata tyypillisenä kehittyneen liberalismimin mahdollistamana projektina, jossa urheilutilaa muutetaan kulutuskeskeiseksi hybridikeskukseksi. Tammelan stadionin suunnitteluhanketta onkin hedelmällistä pohtia juuri luottamuksen kriisin kautta ja miettiä, millä tavoin vastaavanlaisissa hankkeissa voitaisiin paremmin edesauttaa luottamuksen rakentumista sen eri tasoilla. Erityisesti luottamusta tulee heijastaa Tammelan stadionhankkeessa sen kaikilla eri luottamuksen tasoilla, kuten Tait (2011) antaa tutkimuksessaan ymmärtää. Luottamuksen elementit (Tait 2011) esiintyvät stadionkeskustelussa seuraavasti.

KUVIO 4. Monikerroksisen luottamuksen tasot (Tait 2011) Tammelan stadionhankkeessa

3 Aineistot ja menetelmät

3.1 Teemahaastattelut

Pro gradu -tutkielmassani pohdin erilaisia vaihtoehtoja subjektiivisten kokemusten ja näkemysten kartuttamiseen. Tutkimuksessani haluan tuoda esille Tammelan stadionin suunnitteluhankkeeseen aktiivisesti osallistuneiden ja vaikuttaneiden henkilöiden näkemyksiä stadionhankkeen kulusta. Mahdollisimman subjektiivisen käsityksen saavuttamiseksi yksilöhaastattelut muotoutuivat parhaaksi menetelmäksi. Haastattelemiselle on monia hyötyjä. Haastattelulla pystytään hankkimaan ennen kaikkea subjektiivista tietoa, syventämään tietämystä, sijoittamaan puhe laajempaan kontekstiin, kartoittamaan tuntematonta aluetta sekä tutkimaan kiistanalaisia aiheita. Haastattelun haittapuolia ovat, että mahdollisia virheitä ilmenee aina haastattelutilanteissa ja niiden korjaaminen saattaa olla vaikeaa. Samoin vapaan haastatteluaineiston analysointi ja tulkinta saattaa usein olla ongelmallista, sillä suoraa ohjetta haastattelun tulkintaa ei ole olemassa. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2002, 192; Hirsjärvi & Hurme 2015, 34.)

Toteutin haastattelut teemahaastatteluilla. Teemahaastattelu on käytännöllinen menetelmä, joka asettuu rajatun lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimaastoon. Teemahaastattelu muistuttaa enemmän strukturoimatonta, kuin strukturoitua haastattelua. Menetelmästä puuttuu lomakehaastattelulle tyypillinen selvä ja tarkka kysymysten asettelu (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47). Englanninkielinen vastine tälle on fokusoitu haastattelu ”The Focused Interview” (esim. Merton, Fiskin & Kendal 1956). Teemahaastatteluilla voi yhdistää subjektin kokemuksen laajempaan ympäristöön sekä hankkia uutta ja mahdollisesti myös arkaa tietoa (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2002, 181, 192). Tutkimuksessani teemahaastattelun etuna oli, että pystyin muotoilemaan haastattelukysymyksiä jokaiseen haastatteluun sopiviksi. Tämä auttoi nostamaan jokaisessa haastattelussa haastateltavan taustaorganisaation ja asiantuntemuksen esille. Ennalta valitut teemat puolestaan antoivat mahdollisuuden pysyä haastattelunrungossa. Teema-alueiden muotoileminen on haastattelun keskeinen kulmakivi (Hirsjärvi & Hurme 2015, 66). Muotoilin jokaisen haastattelurungon erikseen, mutta kaikissa haastatteluissa toistuivat samat teema-alueet: Tammelan kaupunginosa ja Tammelan stadion, kustannusten ja hyötyjen jakaantuminen stadionhankkeessa ja luottamuksen rakentuminen kaupunkisuunnittelussa.

Haasteltavat valitsin siten, että aineisto kattaisi monipuolisesti stadionhankkeen osallistujien ja siihen vaikuttaneiden tahojen näkökulmia. Olen osallistunut useaan Tammelan stadionia koskevaan yleisötilaisuuteen ja seurannut julkista keskustelua, joten pystyin kutsumaan haastatteluun sellaisia

henkilöitä, joiden uskon antavan mielenkiintoisen ja monipuolisen näkökulman tutkimushankkeeseen. Esimerkiksi Curry, Schwirian, & Woldoff (2001) käyttävät stadionrakentamisen rahoitusta käsittelevässä tutkimuksessa niin ikään hankkeen sisäpiiriläisiä sekä toimijoita (*social actors*), joiden avulla tutkijat ovat pyrkineet mahdollisimman laaja-alaisesti pääsemään kiinni monimutkaiseen ilmiöön. Haastatteluiden valinnassa käytin, en lumipallomenetelmää, vaan paremmin sanottuna lumilapio-menetelmää. Aiemman tietoni ja kokemukseni mukaan pyrin täsmävalitsemaan henkilöitä eri organisaatioista, jotta tutkimuksen aineistosta tulisi mahdollisimman kattava ja moniääninen.

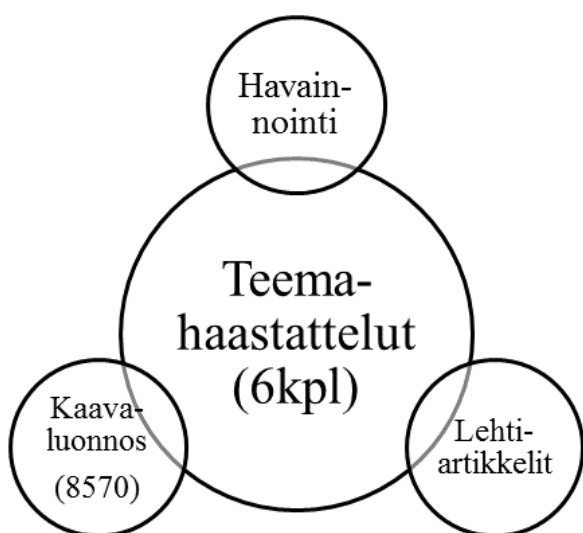
TAULUKKO 1. Haastateltavien näkökulma ja taustaorganisaatio

Näkökulma	Organisaatio	Haastateltava
Naapurusto ja asukas	Pro Paltsu -yhteisö	asukasaktiivi
Kaupunkiaktivismi	Pro Hattutemppu	kaupunkiaktivisti
Suunnittelija ja rakennuttaja	Lemminkäinen Talo Oy	projektipäällikkö
Hallinto ja politiikka	Tampereen kaupunki	apulaispormestari
Hallinto ja arkkitehtuuri	Tampereen kaupunki	kaavoitusarkkitehti
Urheilulaji	Palloliitto Tampereen piiri	piirijohtaja

Haastatteluiden aikana annoin mahdollisimman paljon tilaa haastateltavan tulkinnoille ja näkemyksille. Myötäilin haastatteluissa teemahaastattelurunkoa (Liite 1), mutta tein myös haastattelun aikana täsmentäviä ja syventäviä kysymyksiä. Haastattelut jakaantuivat siten, että kaksi haastattelua edusti asukasnäkökulmaa ja neljä haastattelua oli luonteeltaan asiantuntijahaastatteluita. Osa haastatteluista on kirjattu haastateltavien toiveesta kirjakielellä. Useat haastattelut olivat ennalta aikataulullisesti rajattuja (30–50 min), jonka vuoksi haastatteluiden läpivieminen osoittautui näin suppeassa ajassa välillä haastavaksi. Toisaalta hankkeen aiempi tuntemukseni mahdollisti sen, että kykenin kysymään haastateltavalta henkilöltä suoraan aiheeseen tiukasti liittyviä kysymyksiä.

Haastatteluiden lisäksi olen käyttänyt tutkimusta taustoittavana sekundääri-aineistona Aamulehdessä vuosien 2009 ja 2016 välisenä aikana julkaistuja uutisia, lehtiartikkeleita sekä mielipidekirjoituksia (26 kpl). Lehtiartikkeleista olen pääasiallisesti käyttänyt Aamulehden juttuja Suomen Media-arkistosta. Rajausvälineinä olen käyttänyt ajallista rajausta (2010–2016) sekä hakusanoina ”Tammelan stadion”, ”Tammelan pallokenttä” ja ”Paltsu”. Lisäksi olen poiminut hajanaisia uutisia Tamperelainen-lehdestä, Helsingin Sanomista ja Yleisradiosta. Stadionhankkeen uutisten kartoittamiseen olen käyttänyt

hyväksi tapatumien aikajanaa, joka on nähtävissä Tammelan tammelalaiset ry:n verkkosivuilla⁵. Lehtiartikkeleiden lisäksi olen käyttänyt taustoittavana aineistona kaavaluonnosta (Kaava 8570), jossa perehdytään tarkasti hankkeen kaavamuutokseen. Lisäksi olen käyttänyt tutkielmassani hyödyksi osallistuvaa havainnointia. Olen osallistunut moneen stadionia liittyvään keskustelu- ja tiedotustilaisuuteen. Osallistuva havainnointi on ollut erittäin tärkeää tunnistaakseen erilaisia stadionsuunnittelussa esiintyneitä retorisia käännteitä. Lisäksi tilaisuuksiin osallistuminen on tarjonnut hyvän kokonaiskuvan hankkeesta. Sekundääri-aineisto tukee tutkimukseni kehysanalyyttistä tutkimusotetta ja mahdollistaa kehysten peilaamiseen laajempaan julkiseen keskusteluun. Tapauksen ymmärtäminen vaatii taustatietoja ilmiöstä, jonka vuoksi tapauksen perustavanlaatuisen tuntemus on välttämätöntä.

KUVIO 5. Tutkielman aineistot

3.2 Teoriasidonnainen sisällönanalyysi aineiston järjestämiseksi

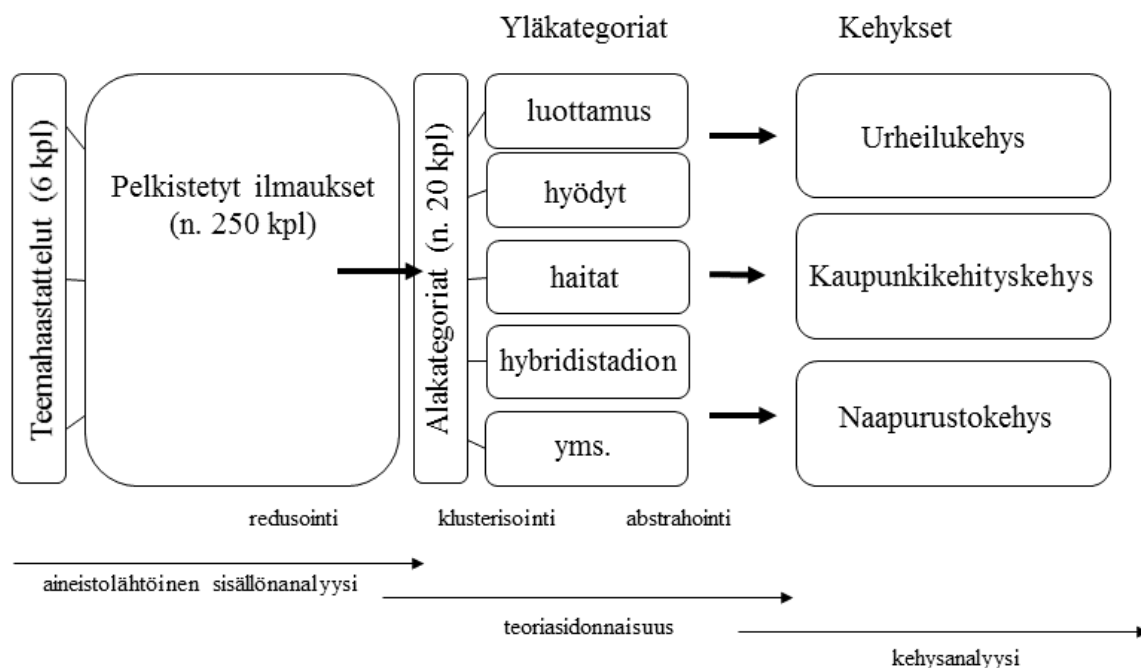
Sisällönanalyysi tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää ja luokitella tekstiaineistoa. Sisällönanalyysiin vahvana puolena on, että menetelmää on helppoa soveltaa erilaisten aineistojen käsittelyyn. Sen avulla pystyy järjestelemään suuriakin kokonaisuuksia. Sisällönanalyysin kolme erilaista analyysimenetelmää ovat aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi. Näiden lisäksi aineistoa voidaan käsitellä kolmella tekniikalla: teemoittelulla, luokittelulla ja tyyppittelyllä. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, Eskola & Suoranta 1998.)

⁵ Poimittu 17.9.2016 osoitteesta:

http://www.tammelaan.info/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=91

Sisällönanalyysin tyypillisimmät analyysimenetelmät ovat induktiivinen (aineistolähtöinen) tai deduktiivinen (teorialähtöinen) päättely. Induktiivinen päättely suuntaa analyysiä yksittäisestä yleistettävään tietoon, kun taas deduktiivinen päättely johtaa analyysiä yleisestä yksittäiseen tietoon. Kahden edeltävän päättelymallin lisäksi on olemassa teoriasidonnainen päättely (abduktio). Teoriasidonnaisen päättelyn avulla aineiston analyysi etenee aineistolähtöisesti. Teoria antaa kuitenkin suuntaa analyysille ja tukee aineistolähtöistä analyysiä aikaisemmalla tutkimustiedolla. Kaikissa kolmessa päättelymallissa toteutetaan ainakin jossakin määrin kolme eri vaihetta: pelkistettyjen ilmauksien löytäminen (redusointi), aineiston ryhmittely (klusterisointi) sekä abstrahointi (käsitteellistäminen). (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 110–117.)

Tutkielman analyysissä käytin sovellettua sisällönanalyysistä. Aiemman tutkimustiedon merkitys analyysissä oli olennainen, jonka vuoksi tutkimus lähestyi aineistoa teoriasidonnaisen päättelyn kautta. Nostin jo teemahaastatteluvaiheessa esille kysymyksiä, jotka liittyivät tiukasti esimerkiksi teoriaan kustannusten, hyötyjen ja luottamuksen rakentumisesta stadionhankkeissa. Itse sisällönanalyysin toteutin kolmen vaiheen kautta. Analyysi lähti liikkeelle aineistolähtöiselle analyysille tyypillisellä pelkistettyjen ilmauksien luomisella eli redusoinnilla. Pelkistetyt ilmaukset järjestelin alaluokiksi ominaisuuksien perusteella (klusterointi). Klusteroinnin jälkeen hylkäsin aineistolähtöisen analyysin oletuksen, että teoreettinen kehys rakentuu puhtaasti aineistosta käsin. Kolmannessa vaiheessa koin mielekkäämmäksi yhdistää aineistosta löytyviä elementtejä aikaisempaan teoriakirjallisuuteen. Käsitteellistämässä (abstrahointi) loin yläluokat aikaisempien teemojen ympärille (esim. hyödyt, haitat, luottamus, täydennysrakentaminen, hybridistadion).

KUVIO 6. Kuvaus tutkielman analyysin etenemisestä

Sisällönanalyysin tyypillisenä ongelmana on, että analysointi päättyy, kun aineisto on luokiteltu ja järjestelty (esim. Tuomi ja Sarajarvi 2002). Tällöin analyysi jää ikään kuin kesken, eikä se välttämättä tarjoa muuta kuin tutkimusaineiston ryhmittelyä ja järjestelyä. Tutkimuksessani halusin erityisesti keskittyä stadionhankkeen osallistujien näkökulmaan kustannusten, hyötyjen ja luottamuksen rakentumisesta. Tämän vuoksi ainoastaan aineiston järjestely ja luokkien rakentaminen ei vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Jatkoin sisällönanalyysiä kehysanalyyttisen menetelmän perusteella, joka mahdollisti aineiston jatkokäsittelyn erilaisen, mutta sisällönanalyysiä tukevan, menetelmän avulla.

3.3 Kehysanalyysi

Kehys on Erwing Goffmannin (1974) määrittelemä kognitiivinen tulkintakehikko, joka tarjoaa henkilölle mahdollisuuden ymmärtää erilaisten vihjeiden avulla kokemaansa maailmaa (Horsti, 2005 48). Goffmanin mukaan ihminen joutuu määrittelemään ympäröivää maailmaansa aina joutuessaan uudenlaiseen tilanteeseen. Uudessa tilanteessa ihmisen on pyrittävä ymmärtämään ”mitä täällä on meneillään” (”What is it that’s going on here?”) (Goffman (1986) [1974], 8). Kysymyksen avulla ihminen pystyy ymmärtämään tai pyrkii ymmärtämään ympäristöään sekä toimintaohjeen siitä, miten tulisi toimia (Puroila 2002, 34–35). Kehysten käyttäminen on ennen kaikkea edullinen tapa käsitellä maailmaa. Ilmiön kokijalle kehystäminen antaa mahdollisuuden asettaa omat ajatukset suurempaan

kehukseen ja hyväksyä muut samankaltaiset näkökulmat tietynlaisesta ilmiöstä tai tapahtumakulusta. Yksittäinen tulkitsija ei voi ymmärtää kaikkia monimutkaisia ja samanaikaisesti tapahtuvia ilmiöitä erikseen, jonka vuoksi valmiiksi rakentuneet kehykset antavat tulkitsijalle mahdollisuuden asettaa näkökulmansa suuremman tulkintakehyksen jatkeeksi (Goffman 1986 [1974], 9). Tämän seurauksena ihmiset hyväksyvät valmiiksi tulkitut kehykset. Ilmiöitä ei tulkita kuitenkaan samoin kehyksin, vaan ne ihmiset saattavat saada samasta ilmiöstä erilaisia vaikutuksia, jonka seurauksena tulkinnat kehyksestä saattavat olla ristiriitaisia tai jopa vastakkaisia (Horsti 2005, 49).

Väliverroksen (1996, 107–112) määritelmän mukaan kehykset ovat perustavanlaatuisia ideoita ja jäsennyksiä, joiden avulla toimijat tulkitsevat yhteiskuntaa ja sen ilmiöitä. Kehysten avulla tulkitsemme maailmaa, mutta samalla vastaanotamme myös meille valmiiksi tulkittuja kehyksiä (Väliverroksen 1996). Peuhkuri (2000) puolestaan toteaa, että kehysten avulla yksittäiset toimijat pystyvät ymmärtämään laajoja kokonaisuuksia ja antamaan niille merkityksiä. Kehykset ovat siten suhteellisen pysyviä tapoja ymmärtää ja tulkita laajaa ongelmakenttää. Kehysten ymmärtämisessä ja tulkinnassa on tärkeää huomioida, että kehykset ovat aina sosiaalisesti rakennettuja ja ylläpidettyjä, jolloin ne sisältävät myös poliittisen vallan käyttöä (Peuhkuri 2000, 38). Peuhkurin (2000) tutkimuksessa suomalaisesta kalankasvatuksesta ja siihen liittyvästä Itämeren rehevöitymiskeskustelusta on juuri kyse siitä, että ihmiset hyväksyvät tietyt kehykset säästääkseen aikaansa ja resursseja. Rakentuneet kehykset antavat tulkitsijalle mahdollisuuden asettaa tulkintansa suurempaan kontekstiin, samalla kun kehys tuottaa tulkitsijalleen argumentaatioturvaa ja laajemman kontekstin. Esimerkiksi Peuhkuri (2000, 39) mainitsee miten kalankasvatuksen ympäristöongelmiin liittyvässä keskustelussa samaa ongelmaa kehystettiin kolmen eri tulkintakehyksen kautta: tuotannollisen, ympäristösuojelun ja teknis-hallinnollisella kehyksellä.

Kehysanalyysi (*frame analyse*) on Erwin Goffman (1974) kehittämä yhteiskuntatutkimuksen menetelmä, jonka avulla pyritään systemaattisesti ymmärtämään näiden tulkintakehikkojen merkitystä ja niiden kokemusten tulkintaa (Horsti 2005, 49). Kehysanalyysin avulla pystytään tunnistamaan ja löytämään sosiaalisesti tuotettuja tulkintakehyksiä. Kehysten hyödyntäminen ja löytäminen vaihtelee tutkimuksesta riippuen. Toiselle tutkimuksen kehysten löytäminen saattaa olla analyysin lopputulos, toiselle tutkimukselle vasta analyysin lähtökohta (Puroila 2002, 52). Kehysanalyysin heikkona piirteenä voidaan mainita, että analyysin avulla ei välttämättä voi suoraan todeta onko löytynyt ilmiö kehys vai yksittäinen teema kehyksen sisällä (Horsti 2005, 52). Joustava kehysanalyysi lähestyy hyvin pitkälle diskurssianalyysiä. Diskurssilla ja kehyksillä on ominaista, että molemmat sisältävät vallankäyttöä. Kehysten ja diskurssien avulla pyritään tuottamaan merkityksiä, joita voidaan käyttää

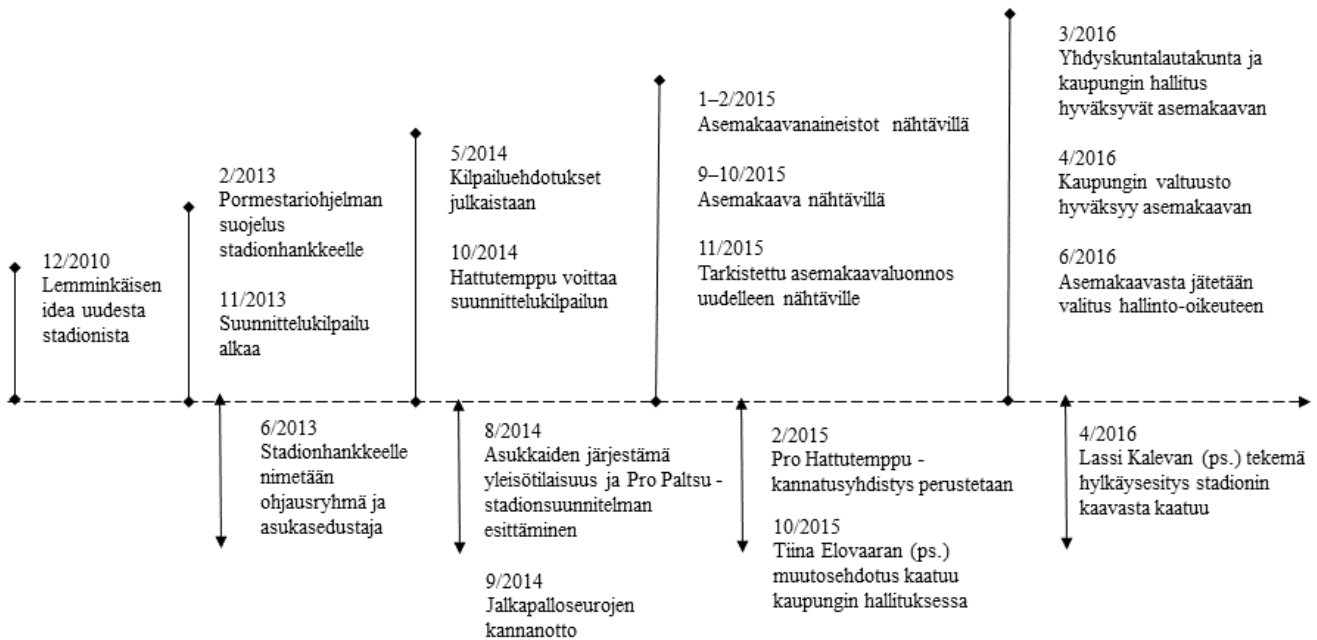
hyväksi poliittisessa valtataistelussa. Diskurssi- ja kehysanalyysi eivät kuitenkaan ole päällekkäisiä metodeja, vaan esimerkiksi eri diskurssit, eli puhetavat, voivat sisältää samoja kehyksiä. Diskurssit ovat ennen kaikkea erilaisissa kehyksissä rakentuvaa vallankäyttöä. (Horsti 2005, 60, 62–64.)

Stadionrakentamista koskevassa kirjallisuudessa on pääasiassa käytetty kehysanalyysiä etenkin julkisen keskustelun kartoittamiseen. Joshua Sapotichne (2012) käyttää kehysanalyysiä stadionkeskustelun retoristen argumenttien tunnistamiseen hankkeiden vastustajien ja kannattajien välillä. Buist & Mason (2010) analysoivat paikallismediaa ja tunnistavat neljä perustelukehystä stadionhankkeille: taloudellinen kehitys, kansalaisasema, asumisedellytykset ja hankkeen rahoitus. Schwiran, Curry, Woldorf (2001) käyttävät sosiologisessa tutkimuksessa kehysanalyysiä tunnistamaan, miksi tapausesimerkin stadionprojekti kaatui yllättävästi hajanaisen, ideologisesti ristiriitaisen ja altavastaaaja-asemassa olevien vastustajien toimesta. Heidän tutkimuksessaan käytetään monivivahteista aineistoa, joka koostuu uutisista, raporteista, virallisista dokumenteista ja sopimuksista, sekä hankkeeseen osallistuneiden eri toimijoiden haastatteluista. Tutkimuksessani olen pyrkinyt Schwiran, Curryn & Woldorfin (2001) esimerkin avulla tuomaan haastatteluiden lisäksi sisältöä ja moniäänisyyttä erilaisten aineistojen avulla (kaavaluonnos, uutiset ja mielipidekirjoitukset).

Tutkimuksessani mukailin Goffmanin (1974) kehysanalyysiä, Horstin (2005), Peuhkurin (2000) ja Väliiverroksen (1996) esimerkkejä soveltaen. Myötäilin tutkielmassa Väliiverroksen (1996, 111) ajatusta siitä, että tutkintakehykset rakentuvat aineiston avulla ja ovat siten osa konkreettista lopputulosta. Vastaa avaamalla kehysten sisällön, pystyy niiden ominaisuuksia myös tarkastelemaan. Teoriasidonnaisen sisällönanalyysin avulla rakensin erilaisia yläluokkia koskemaan stadionrakentamisen hyötyjä, haittoja sekä luottamuksen rakentumista. Tyypillisiä yläluokkia olivat esimerkiksi ”uuden stadionin lupaukset”, ”hybridirakentamisen kritiikki” ja ”täydennysrakentamisen hyödyt”. Jatkoin analyysiä kehysanalyysillä siten, että rakensin yläluokkien avulla kolme erillistä kehystä. Nämä kehykset rakentuvat niiden suhteesta stadionhankkeeseen. Yhdistelin samankaltaisia yläluokkia sisältöjen perusteella. Tässä analyysivaiheessa keskeisiä kysymyksiä olivat, miten stadionhankkeeseen suhtaudutaan, miten hyödyt ja haitat jakaantuvat, miten hanke on mahdollistanut luottamuksen rakentumisen ja ketkä ovat keskeisiä toimijoita. Sisällönanalyysi mahdollisti aineiston järjestelyn teemallisiin sisältöihin, joka tarkoittaa, että samasta haastatteluaineistosta on koottu sisältöä eri tulkintakehyksiin. Näin ollen haastateltava on voinut esittää näkemyksiä, jotka ovat heijastuneet useampaan kuin yhteen tulkintakehykseen. Erityisesti urheilu ja kaupunkikehittämisen tulkinnat ovat kulkeneet usein limittäin.

4 Tapauksen kuvaus: Pallokentästä hybridistadioniksi

4.1 Huonokuntoinen stadion kaupungin keskellä

KUVIO 7. Tammelan stadionsuunnitteluhankkeen aikajana

Tammelan stadionia voidaan kuvata John Balen (1993) ja Paramion et al. (2008) määritelmien mukaan moderniksi stadioniksi, jossa on välttämättömimmät stadionfasiliteetit, kuten sadekatokset, mediatilat, yleisö-WC:t sekä pukuhuoneet. Tammelan stadion on tyypillinen 3. sukupolven jalkapallostadion. 2000-luvulla tamperelaisseurat Ilves ja Tampere United ovat pelanneet jalkapalloa Tammelan stadionilla Suomen miesten korkeinta sarjatasoa. Stadionin heikot olosuhteet pakottivat silloisen Tampereen menestyneimmän jalkapalloseuran Tampere Unitedin siirtymään Ratinan stadionille vuonna 2004, jolloin Ratinasta tuli Tampereen jalkapalloilun ykkösstadion. Tampere Unitedin siirtyminen Ratinan stadionille perusteltiin olosuhteiden parantamisella, mutta myös urheiluosuhteiden kehittämisellä. Seura tarvitsi parempia palveluita ja fasiliteetteja, mutta samalla kaupunki halusi saada ehostetun Ratinan stadionin myös suuremmalle käytölle. Siirto aiheutti etenkin Tampere Unitedin kannattajien kesken kiistaa. Tampere Unitedin kannattajat keräsivät ”Pro Tammela”-nimellä kulkevan adressin pitäkseen jalkapalloilun Tammelassa (MTV 3.11.2003). Adressiin kirjoitti nimensä noin 350 henkilöä.

Jalkapallopiireissä Ratina nähtiin kolkkona, ylisuurena ja jalkapalloon soveltumattomana stadionina, jossa juoksurata erottaa katsojat pelitapahtumista. Osa jalkapalloseuran kannattajista puolestaan toivoi

Ratinaan siirtymistä ja olosuhteiden modernisointia. Aamulehden (25.9.2003) haastattelema Tampere Unitedin kannattaja kuvaa muuttoa Tammelasta Ratinaan seuraavasti:

Näissä pukukopeissa (Tammelan stadion) olen pikkupoikana vaihtanut luistimet, mutta jos kaupunki ei tee mitään, täällä on Suomen surkeimmat olosuhteet. Sydän sanoo Tammela, mutta järki sanoo Ratina.

Tampere Unitedin toiveena oli siirtyä ainoastaan väliaikaisesti Ratinaan, kunnes Tammelan stadionin olosuhteet saataisiin kuntoon. Stadionin olosuhteet olivat jo 2000-luvun alkupuolen liigatason standardien alapuolelle. Seuran puheenjohtaja Jyrki Laiho visio Aamulehden haastattelussa (1.10.2003), että Tammelan stadionille tulisi rakennuttaa muun remontin ohella uusi pääkatsomo. Samaisessa haastattelussa Tampereen kaupungin liikuntatoimen johtaja Teuvo Lehtinen toteaa, että Tammelaa ei aiota hylätä, vaan esimerkiksi tekonurmihanke aiotaan toteuttaa. Tampere United ajautui kuitenkin dramaattisiin kääntein konkurssiin vuonna 2011, ennen kuin Tammelan stadionhanke saatiin aloitettua. Osittain pääsarjajalkapalloilun puutteen vuoksi Tammelan stadionin kehittäminen jämähti paikoilleen.

Ilveksen palattua tamperelaisen jalkapalloilun pääsarjatasolle kaudella 2014, Tammelan stadionin kehittäminen on saanut uutta puhtia. Kaupungin esittämä tekonurmihanke tai muut olosuhtederemontit eivät koskaan toteutuneet. Kaudella 2015 Ilveksen toimitusjohtaja Toni Hevonkorpi vakuutti (Aamulehti 18.9.2015), että edes Veikkausliigan lisenssijärjestelmä ei voi pakottaa Ilvestä muuttamaan pois Tammelan stadionilta. Niin tärkeänä seura pitää stadionia. Nykyisellään Tammelan stadionin yleisö- ja palvelutilat ovat kuitenkin huonossa kunnossa. Stadionilta puuttuu liigan lisenssimääräysten mukaiset dopingtestaus- ja mediatilat, yleisövessoja on liian vähän eikä kentällä ole lämmitysjärjestelmää, mikä myöhästyttää kaudenavausta keväisin.

Vuonna 2009 Tamperelainen jääkiekkovaikuttaja ja Tampereen nykyinen kaupunginhallituksen liiketoimintajaoston puheenjohtaja (2015–2016) Kalervo Kummola antoi provokatiivisen haastattelun Aamulehdelle (15.4.2009), jossa hän ehdotti Tammelan stadionin laittamista ”vasaran alle” ja uuden stadionin rakentamista Hakametsään. Ehdotuksen mukaan Tammelan stadionin paikalle voitaisiin rakentaa asuinrakennuksia, joiden myyntitulot kattaisivat uuden jalkapallostadionin rakentamisen. Samalla eri urheilumuodot tukisivat toisiaan. Ehdotus sai kannatusta sekä jalkapalloseuroilta, että kaupungin taholta (Aamulehti 16.4.2009). Tammelan kulttuurishistorian kannalta ehdotusta voi pitää eräänlaisena pallokentän historian pohjakosketuksena. Toisaalta puheenvuoro herätti Tammelan

stadionia koskevan keskustelun uudelleen henkiin ja avasi laajemman kaupunkikehityskeskustelun Tammelan stadionin roolista.

Ehdotus Tammelan jalkapallostadionin purkamisesta sysäsi stadionkeskustelun liikkeelle. Rakennusyhtiö Lemminkäinen Oy esitti jo vuonna 2010, että yhtiö olisi valmis rakennuttamaan Tammelan stadionin paikalla uuden modernin jalkapallostadionin, joka yhdistäisi sekä asumista että jalkapalloilua. Lemminkäisen ehdotus piti sisällään myös ajatuksen, että jalkapallostadionin rakentaminen kustannettaisiin asuntojen rakennuttamisella ja myynnillä (Aamulehti 15.12.2010, Aamulehti 14.12.2010). Aamulehden kirjoituksessa 11.11.2012 visioitiin Tammelan jalkapallostadionille kahta erilaista vaihtoehtoa. Ensimmäisessä vaihtoehdossa esitettiin stadionin remontointia huippukuntoon. Kunnostamisen arvioitiin kustantavan noin 10–15 miljoonaa euroa. Toinen vaihtoehto olisi lehden mukaan stadionin purku uudelleenrakentaminen Hakametsään, jolloin rakennuskustannukset katettaisiin rakennuttamalla Tammelan stadionin paikalle asuntoja. Lemminkäinen Oy on ajanut aktiivisesti vuodesta 2010 Tammelan stadionin rakennushanketta. Erityisesti jalkapalloseurat, Palloliiton Tampereen piiri ja Tampereen kaupunki ovat kannattaneet stadionhanketta. Vuodesta 2013 Tampereen kaupunki on ahkerasti ollut mukana stadionhankkeessa yhdessä Lemminkäinen Talo Oy:n kanssa.

Julkisuudessa levinneet keskustelut stadionin purkamisesta tai modernisoinnista ovat saaneet monet jalkapalloilun ja Tammelan kaupunginosan ystävät jaloilleen. Muun muassa Tampereen ja Tammelan paikallishistoriasta kirjoittanut Matti Wacklin asettuu suorasanaisesti Tammelan stadionin purkuhanketta vastaan ja ehdottaa stadionin modernisointia. Wacklin toteaa Aamulehden (22.11.2012) kolumnissa seuraavasti:

Pallokenttä on tähänkin asti ollut palanen tamperelaista kaupunkikulttuuria ja yhteisöllisyyttä. Olisi ajattelematonta lähteä purkamaan sitä, mikä on historian saatossa merkitykselliseksi havaittu. Jos saisin päättää, ehostaisin Paltsun kasvoja entistä modernimmaksi.

4.2 Suunnitteluprosessi alkaa ja kaupunkikonflikti kiristyy

Tammelan stadionin hankkeen lisäksi Suomessa on käynnissä muita samanaikaisia stadionhankkeita. Seinäjoen uusi noin 6 000 hengen jalkapallostadion valmistui kesäksi 2016. Samoin Vaasan Hietalahteen valmistuu elokuussa 2016 niin ikään uusi 6 000 katsomopaikkainen stadion. Vaasan ja Seinäjoen uusien stadionhankkeiden lisäksi myös Espoossa on ollut vireillä uuden jalkapallostadionin

rakentaminen. Toistaiseksi Espoon stadionhanke on kompastellut rahoitus- ja suunnitteluvaikeuksiin. Espoon kaupunki veti stadionhankkeen takaisin valmisteluvaiheeseen helmikuussa 2016. Kemissä ja Rovaniemellä on urheilukentille rakennettu uudet katsomot. Helsingissä puolestaan jalkapalloseura HJK on jättänyt suunnitteluvarauhakemuksen Sonera-stadiumin kehittämistä. Suunnitelmassa stadionin yleisökapasiteetti nostettaisiin nykyisestä 10 000:sta 20 000:een rakentamalla uudestaan molemmat päätykatsomot sekä itä-katsomon (HS 4.5.2016). Suomen maajoukkueen kotistadion eli Helsingin Olympiastadion on niin ikään remontin ja mittavan kunnostuksen alla. Lisäksi monella muulla paikkakunnalla, kuten Kotkassa, Pietarsaarella ja Tammisaaressa, on tehty valmisteluja ja suunnitelmia stadionrakentamisesta. Kuopiossa (Savon Sanomat 29.3.2015) on käyty keskustelua, jonka suunnittelumalli muistuttaa Tammelan stadionhanketta. Kuopion stadionehdotuksessa on niin ikään haettu taloudellista tuottavuutta yhdistelemällä asuntorakentamista sekä hyvinvointi- ja liikekeskusta. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Suomessa on tällä hetkellä käynnissä todellinen jalkapallostadioneiden rakennusbuumi.

Vaasan ja Seinäjoen jalkapallostadionhankkeita ei voi suoranaisesti verrata Tammelan stadionhankkeeseen. Vaasan ja Seinäjoen stadionit sijaitsevat tiiviin kaupunkirakenteen ulkopuolella erityisesti urheiluun ja yleisötilaisuuksiin suunnitelluilla alueilla. Tämän lisäksi Pohjanmaan stadioneilta puuttuu Tammelaan voimakkaasti suunniteltuja ei-urheilullisia palveluita, kuten asuin-, viihde- sekä palvelurakentamista. Toisaalta stadionhankkeissa on myös yhtäläisyyksiä. Esimerkiksi kaikki kolme stadionia ovat kokoluokaltaan samankokoisia (noin 6 000–7 000 katsomopaikkaa) ja niissä on keskitytty parantamaan urheilutapahtumien viihtyvyyttä ravintola- ja muiden palveluiden osalta.

Tampereella poliittista tahtoa Tammelan stadionin kehittämiseksi on löytynyt aina kaupunginjohtoa myöden. Tampereen kaupungin pormestariohjelman (2013–2016) kirjattiin, että Tammelaan luodaan puitteet 6 000–8 000 katsomopaikkaiselle modernille stadionille. Virallisesti hanke käynnistyi 2013, jolloin Tampereen kaupungin pormestari nimesi ohjausryhmän hankkeen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Ohjausryhmään nimettiin henkilöitä eri asiantuntijaryhmistä sekä liike-elämän edustajia. Stadionin suunnittelun yksi merkittävin kulmakivistä oli vaatimus niin sanotusta kustannusneutraaliudesta. Stadionhankkeen kustannusneutraaliudella tarkoitetaan, että stadionin rakentaminen kustannukset katetaan kaavoitetun rakennusoikeuden myynnillä. Vaatimus kustannusneutraaliudesta on elänyt koko stadionhankkeen ajan, mutta vaatimus ei täysin toteutunut, sillä kaupunki on ilmaissut olevansa valmis osallistumaan hankkeen investointiin 5 miljoonalla eurolla.

Tammelan stadionin kehittämisestä avattiin marraskuussa 2013 suunnittelukilpailu, johon valittiin lopulta 22:sta hakijasta 6 kilpailijaa. Suunnittelukilpailun tavoitteeksi nostettiin jalkapalloilun edellytysten parantaminen sekä stadionin laaja ympärivuotinen käyttö. Suunnittelukilpailun tuomaristoon koottiin 12-henkinen ryhmä, joka koostui niin kaupunginhallinnon asiantuntijoista, kuin eturyhmien edustajista. Lisäksi tuomaristossa istui yksi asukasedustaja.

Lähialueen taloyhtiöiden aktiivit järjestysivät Pro-Paltsu -liikkeeksi, joka suhtautuu varauksella stadionsuunnitelmaan. Paltsu on Tammelan kentän perinteinen lempinimi, jonka kautta liikkeen jäsenet ovat mahdollisesti halunneet korostaa stadionin historiallista ja paikallista roolia. Pro-Paltsu -ryhmä on koonnut internetsivuilleen⁶ erilaisia vaihtoehtoja ja argumentteja stadionsuunnitelmaa vastaan. Ryhmä kuvaa Pro-Paltsu -suunnitelmaa seuraavasti: ”Pro-Paltsu -stadion on kansainväliset mitat täyttävä kaunis stadion, joka tuo kansainvälisiä otteluita ja kansainvälistä tunnelmaa Tampereen Tammelaan.” Liikkeen pyrkimyksenä on tuoda vaihtoehtoinen malli stadionhankkeeseen ja suunnittelukilpailuun. Ryhmän aktiivit suunnittelivat itse stadionluonnoksen (ks. kuva alla), joka toteutettaisiin ainoastaan jalkapalloilun ehdolla. Suunnitelmassa ei olisi lainkaan asuinrakentamista, vaan luonnoksen mukaan rakennusoikeutta voitaisiin jakaa rakennuttajalle Tammelan muista tiivistysrakentamiskohteista. Asukassuunnitelmassa stadion rakennettaisiin itä-länsi-suunnassa, jolloin stadionrakenteet eivät pettäisi näkyvyyttä Kalevan tornien suuntaa. Kumppanuustoimijat eivät ottaneet asukkaiden esitystä suunnittelukilpailuun mukaan, mutta vastaesitys on huomioitu asemakaavassa.

⁶ Pro-Paltsu, poimittu 8.8.2016 <http://www.nettiovi.net/propaltsu.fi/>

KUVA 2. Pro Paltsu -suunnitelman pienoismalli

Suunnittelukilpailun ehdotukset julkaistiin 21.5.2014. Kilpailusuunnitelmat vuotivat kuitenkin julkisuuteen jo muutama päivä etukäteen, joka aiheutti hämmennystä monelle asukkaalle. Kilpailuehdotukset aiheuttivat voimakasta reaktioita asukkaissa, kun kauan suunnitellun hankkeen ensimmäiset luonnokset julkaistiin. Kaikki eivät ottaneet ehdotuksia lämmöllä vastaan. Muun muassa Aamulehden haastattelussa (22.5.2015) eräs kaupunkilainen toteaa kärkevästi, että: ”Ehdotukset ovat liian massiivisia. Piti tehdä stadion, mutta asunnot nousevat pääosaan. Tämä on Tammelan raiskaus.” Lopulta suunnittelukilpailun voittajaksi valikoitui Hattutemppu-suunnitelma (ks. kuva alla), joka hyväksyttiin stadionhankkeen pohjaksi. Lynx Lynx -vaihtoehto sai arkkitehtikilpailun erikoismaininnan. Kaupungin tiedotteen mukaan voittajaehdotus oli arvioinnin mukaan ”idealtaan selkeä, arkkitehtuurisesti raikas, nykyaikainen ja mittakaavallisesti erittäin onnistunut, ympäristön lähtökohdat huomioon ottava sekä paikkaan soveltuva” (Tampereen kaupunki 1.10.2014).

KUVA 3. Hattutemppu-suunnitelma (JKMM Arkkitehdit)

Suunnittelukilpailun aikana Pro Paltsu -liike hämmensi stadionkeskustelua tuomalla oman vaihtoehtoisen esityksensä (KUVA 2). Samalla stadionia ympäröivien taloyhtiöiden asukkaat ja aktiivit järjestivät oman yleisötilaisuutensa Sampolassa. Yleisötilaisuuden tarkoituksena oli osoittaa, että kaupunkilaisilla on oma vaihtoehto, jonka kumppanuustoimijoiden tulisi arvostella tasapuolisena

kilpailuehdotuksena. Pro Paltsu -ryhmän ”asukaskokoukseen” osallistui Aamulehden mielipidekirjoituksen (17.9.2014) mukaan lähes kaksisataa henkeä. Pro Paltsu -yhteisö oli kutsunut myös jalkapalloseurojen edustajia paikalle, mutta heitä ei tapahtumaan osallistunut.

Naapureiden Pro Paltsu -vaihtoehtosuunnitelman ulostulon jälkeen jalkapalloseurat aktivoituivat stadionkeskustelussa. Yhdeksän tamperelaista jalkapalloseuraa ⁷ kirjoittivat kannanoton stadionsuunnittelun puolesta. Kannanotossa seurat vaativat, että asukkaat ja arkkitehtuuriset erityispiirteet huomioidaan hankkeessa. Kannanotossa todetaan hieman yllättäen, että urheilunäkökulmasta pelkkä nykyisen stadionin laajentaminen ilman asuinrakentamista olisi riittänyt urheiluseuroille, mutta kaupungin nykyisessä taloustilanteessa urheiluseurat eivät koe sitä realistiseksi vaihtoehdoksi. Kannanotossa painotetaan myös uuden stadionin monikäyttöisyyttä ja jalkapalloseurojen merkitystä.

Sopivasti mitoitettulla ja hyvin suunnitellulla, ympäristöönsä istuvalla täydennysrakentamisella alueelle saadaan myös uusia palveluita, jotka ovat helposti tamperelaisten saavutettavissa. Samalla Tammela voidaan säilyttää jalkapalloseurojen ja stadionin käyttöastetta voidaan selvästi nostaa. Siitä hyötyvät paitsi seurat ja niiden pelaajat kaikilla ikätaasoilla, myös lähialueen päiväkodit, koulut ja muut liikuntatilojen tarvitsijat. Tammela voidaan tehdä todellinen liikunnan ja jalkapallon keskus, jossa myös seurojen keskinäisen yhteistyön tiivistäminen on mahdollista. (Jalkapalloseurojen julkilausuma, Tamperelainen 18.7.2014)

Kaupungin tiedotteessa (Tampereen kaupunki 1.10.2014) todettiin, että yksikään ehdotuksista ei ole täysin kustannusneutraali, vaikka nimenomaan kustannusneutraliteetti oli yksi kaupungin ja Lemminkäinen Oy:n keskeisimmistä ideoista. Tiedotteen mukaan investoinnin suurusluokaksi jää noin 5 miljoonaa euroa. Lisäksi siinä mainitaan, että Tampereen kaupunki on kuullut asukkaita sekä asukkaiden näkemykset tulisikin huomioida hankkeen jatkoprosessissa ”siinä laajuudessa, kuin se toteuttamisen taloudelliset ja muut reunaehdot mahdollistavat”. Suunnitteluprosessin seuraava vaihe oli jatkojalostaa hanketta kilpailun voittaneen Hattutemppu-suunnitelman pohjalta. Kaupunginhallituksen suunnittelukokouksessa kaikki edustajat eivät kuitenkaan olleet yksimielisiä hankkeen toteutuksesta. Tampereen Perussuomalaisten valtuutettu Tiina Elovaara nosti vastaesityksen, jossa hän esitti, että Tammelan pallokenttää tulee kehittää nykyisessä käyttömuodossa ja pallokentän rahoitus etsittäisiin muiden Tammelan kehittämistoimenpiteiden kautta. Elovaaran vastaesitys kaatui

⁷ Julkilausuman allekirjoittivat Ilves Edustus Oy, Ilves ry., Tampereen Pallo-Veikot ry., Tampereen Peli-Pojat-70 ry., Tampereen Kisatoverit ry., Tampereen Jalkapalloseura ry., Tohlopin Tiikerit ry., Ilves-Kissat ry. ja Tampereen Pallolijat ry. (Tamperelainen 18.7.2014).

äänestyksessä (9-2), jolloin pohjaesitys Tammelan stadionin kehittämistä Hattutempun pohjalta jäi voimaan (Tampereen kaupunki 13.10.2014). Marraskuussa 2015 asemakaavaluonnos asetettiin uudelleen nähtäville, jonka jälkeen luonnos siirtyi kaupunginhallituksen ja -valtuuston hyväksyttäväksi. Kaavaluonnokseen tehtiin korjauksia, muun muassa Salhoajankadun puolella olevia rakennuskorkeuksia madallettiin.

4.3 Kaavaluonnos: hybridistadion yhdistää asumista, kuluttamista ja urheilua

Hattutempu-suunnitelman pohjalta kaupunki aloitti kaavoitusprosessin. Kaava asetettiin vireille tammikuussa 2015. Seuraavien kuukausien aikana kaavasta toteutettiin osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Asemakaavaluonnos asetettiin uudelleen nähtäville syys–lokakuussa 2015. Asemakaavaluonnoksessa todetaan, että kortteli merkitään urheilutoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueeksi, jolle voidaan rakentaa myös asunto-, liike-, toimisto- sekä palvelutiloja. Tammelan stadionin kaava mahdollistaa siten perinteistä urheilupaikkarakentamista laajemman monikäyttöisen stadionkompleksin rakentamisen. Kaavassa 8570 todetaan, että:

”(Stadion) tuo paikalle uuden ajallisen kerrostuman ja arkkitehtonisen elementin, joka on sekä rakennustaiteellisesti kunnianhimoinen että rakennustyyppinä uudenlainen risteymä, hybridi.”

Asemakaavan tavoitteissa mainitaan, että hanke eheyttää Tammelan kaupunkikuvaa täydentävästi, mutta huomioi samalla lähialueen arvokkaan kulttuuriympäristön. Kaavaluonnoksen mukaan tavoitteena on luoda tasapainoista, mutta linjakasta arkkitehtuuria, joka luo hyvän ja monipuolisen asumisen edellytykset. Hanke huomioi Tammelan koulun turvallisuuden ja viihtyisyyden, ja pyrkii edistämään kevyen liikenteen mahdollisuuksia. Kaavaluonnoksen tavoitteena on mahdollistaa 15 000 kerrosalaneliometriä asuntorakentamista sekä 5 000 kerrosalaneliötä muuta rakentamista (palvelu-, huolto- ja liiketilat).

Hattutempu-stadionmallista puhutaan sekä kaavassa, että julkisessa keskustelussa (esim. Aamulehti 2.10.2014), hybridirakennuksena. Hybridiä kuvataan kaavassa eri arkipäivän toimintojen yhdistelmänä. Kaavaluonnokseen on merkattu, että asuinrakennukset tulevat Salhoajankadun ja Kalevan puistotien varsille, kun taas itse urheilualue tontin sisälle. Kaavassa kuvataan, että liike- ja työtiloja voidaan toteuttaa maan alle ja itse stadionrakenteen kellariin tulee teknisiä- ja huoltotiloja, varastoa ja noin 250 autopaikkaa. Kaavaluonnoksessa tontille on merkattu 17 000 kerrosneliometriä asuntorakentamista, joka vastaa noin 170:ntä asuntoa.

Kaavaluonnoksessa todetaan, että Tammelan stadionia kehitetään jalkapalloilun ehdoilla suunnittelukilpailun voittajatyön pohjalta. Tämä on mielenkiintoinen muotoilu, johon palaan tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa. Kaavassa siis todetaan, että stadionia kehitetään jalkapalloilun edellytyksin, mutta se alistetaan määritelmässä voittajatyön suunnitelman alle. Voittajatyön suunnitelman toteuttamiseen vaikuttaa kuitenkin ennen kaikkea tuomariston esittämä vaatimus hankkeen kustannusneutraaliudesta. Eli kaupunkisuunnittelua johtaa näkökulma, jossa rakennuttajalla on keskeinen asema hankkeen toteuttamisessa, suunnittelemisessa, mutta myös rahoittamisessa. Eli Hattutemppu-suunnitelma määrittelee reunaehdot stadionrakentamiselle, jonka jälkeen hanketta kehitetään urheilun ehdoilla. Tämän perusteella voi asettaa suunnitelman keskeisen ”urheilu edellä” -argumentin kyseenalaiseksi.

Kaavaluonnos heijastuu merkittävästi Tammelan että Kalevan alueelle, jolloin sen merkitys kaupunkikehittämisen kannalta laajenee entisestään. Kaavaluonnoksessa todetaan suoraan, että Ilmarinkatu muutetaan stadionin kohdalta pyöräily ja kävelyalueeksi sekä Itsenäisyyden ja Kalevan puistotien kulmauksessa oleva pysäköintialue muutetaan katu- ja torialueeksi. Vielä ensimmäisessä Hattutemppu-kilpailutyössä Itsenäisyydenkadun ja Kalevan puistotien kulmaukseen oli jätetty parkkialue tv- ja radioautoja varten. Suunnitelmaan stadionin alle merkattu parkkihalli tulee varmasti toteutuessaan vaikuttamaan lähialueen asukkaiden ja asiakkaiden pysäköintiin.

Epäsuoria vaikutuksia kaupunkiympäristöön on hankalampi kuvata. Kaavaluonnoksessa todetaan, että kaavan rakennuskulttuuriympäristö on rikas ja monipuolinen. Kaavaluonnoksen tuoksi toteutettiin laaja Rakennetun ympäristön selvitys (2015), jossa tunnistetaan stadioninläheisiä rakennuskohteita, ajallista kerrostuneisuutta, tontin historiaa sekä suunnitelman vaikutuksia rakennettuun ympäristöön. Stadionin välittömässä läheisyydessä sijaitsee Georg Schubakin suunnittelema Tammelan koulu (1910). Samoin Salhojankadun ja Tammelankadun kulmassa sijaitsee Tampereen teollisuusperintöä edustavia rakennuksia. Kiistanalaisin kulttuuriympäristö stadionhankkeen lähistöllä lienee Kalevan kirkko ja sitä ympäröivä valtakunnallisesti merkittävä rakennetun kulttuuriympäristön alue (RKY). Länsi-Kalevan tornitalot (ks. KUVA 1) ovat rakennettu toisen maailmansodan jälkeen ja edustavat funktionaalista kaupunkisuunnittelua (Kaava 8570, 7). Kaavassa todetaan, että hybridirakennus muodostaa Länsi-Kalevan tornitaloille merkittävän naapurin, mutta stadion ei pyri kilpailemaan tornitalojen kanssa, vaan edustaa oman aikakautensa huippurakentamista (Kaava 8570, 20).

Tammelan stadionin rakennushankkeen kustannusarvio on kaavaluonnoksessa noin 16–17 miljoonaa euroa. Kaavaluonnoksessa todetaan, että tontilta luovutettavan asuin-, toimisto- ja liikerakennusoikeuden luovutusarvoksi arvioidaan noin 11–12 miljoonaa euroa.

Kaavaluonnosvaiheessa koko stadionhankkeen investointikustannukseksi arvioidaan noin 5 miljoonaa euroa, joka tosin saattaa laskea valtion liikuntapaikkoihin myönnettävän tuen seurauksena. Investointi on kuitenkin herättänyt epäluuloa kuntalaisissa, sillä hankkeesta on vahvasti puhuttu kustannusneutraalina, siitä huolimatta näyttää siltä, että kuntalaiset joutuvat ainakin osittain maksumiehiksi ja -naisiksi. Luonnoksessa luodaan edellytykset hybridirakennukselle, jossa yhdistyy urheilu, asuminen, palvelut ja liiketoiminta. Kaava on mielenkiintoinen ja Suomen mittakaavassa ainutlaatuinen, koska se on kulttuurihistoriallisesti merkittävässä ympäristössä tiiviin kaupunkirakenteen sisällä.

Stadionhankkeen monimuotoista luonnetta ja riippuvuutta Tammelan kaupunginosasta kuvataan kaavaluonnoksessa muun muassa seuraavasti (Kaava 8570):

Tammelan stadionin kehittäminen jalkapalloilun, asumisen sekä liike- ja palvelutoimintojen alueena tukee liikunta-alueen kehittämistä, Tammelan täydennysrakentamista sekä toimintojen monipuolistumista.

5 Keskustelukehykset

Tässä luvussa käsittelen Tammelan stadionin suunnitteluhankkeen aikana syntyneitä keskustelukehysiksi, jotka heijastavat Tammelan stadionhankkeen ympärille kehittynyttä julkista keskustelua. Kehyksien luomien näkökulmien kautta pyritään selittämään ja kuvaamaan hankkeen luomia hyötyjä sekä haittoja. Erityisenä teoreettisena tulokulmana olen pohtinut, miten tulkintakehyksissä esiintyy luottamus kaupunkisuunnitteluun.

Ensimmäinen tulkintakehys, jonka nimesin ”urheilukehykseksi” kuvaa kehystä, jossa stadionhanke nähdään ensisijaisesti urheilulajia parantavana hankkeena. Täydennysrakentaminen ja tiivistäminen ovat urheilulajin ohella stadionhankkeesta koituvia hyötyjä, mutta kaupunkikehitykselliset näkökulmat ovat tässä kehyksessä toissijaisia. Suurimmat hyödyt urheilukehyksen mukaan ovat olosuhteiden ja urheilumarkkinoinnin parantaminen sekä hybridistadionista koituvat synergia-edut. Toisen tulkintakehyksen nimesin ”kaupunkikehityskehykseksi”. Tässä tulkintakehyksessä stadionhanke nähdään nimenomaisesti mahdollistajana laajemmalle kaupunkikehitykselle ja kaupunkirakenteen tiivistämiselle. Kaupunkikehityskehyksessä korostuu yhteistyön sekä luottamuksen rakentuminen. Urheiluolosuhteiden parantaminen nähdään palveluiden ja asumisen ohella osana hybridirakennetta. Kolmas kehys, ”naapurustokehys”, suhtautuu muita kehyksiä kriittisemmin stadionhankkeeseen. Naapurustokehyksessä esiintyy erityisesti kritiikkiä ja vastustusta täydennysrakentamista ja hybridimallia vastaan. Kolmannelle tulkintakehykselle on tyypillistä, että se hakee konfliktia erityisesti kaupunkikehityskehystä vastaan ja pyrkii edustamaan lähialueiden asukkaita suhteessa kaupungin hallintoon. Ainoastaan yksi haastateltavista asemoi itsensä voimakkaasti naapurustokehyksen alle. Tämä saattaa olla tutkielman heikko kohta, mutta toisaalta, kuten analyysissä esitän, naapurustokehyksen roolia rakennetaan myös stadionhankkeen kannattajien kautta antamalla ”hankkeen vastustajille” negatiivisia ominaisuuksia. Tulkintatavan puhetapaa on havaittavissa myös useissa mielipidekirjoituksissa (esim. Aamulehti 28.9.2015, 24.2.2015 ja 17.9.2014). Seuraava kehysmatriisi on rakennettu Väliiverrosen (1996, 113) esimerkkiä mukailleen.

TAULUKKO 2. Stadionhankkeen keskustelukehykset

	<i>URHEILUKEHYS</i>	<i>KAUPUNKIKEHITYS</i>	<i>NAAPURUSTOKEHYS</i>
<i>NÄKÖKULMA</i>	<i>Lajin kehittyminen</i>	<i>Täydennysrakentaminen ja kaupunkikehittäminen</i>	<i>Asumisviihtyvyyden heikentyminen</i>
<i>TAVOITE</i>	<i>Uusi jalkapallostadion</i>	<i>Hybridistadion</i>	<i>Jalkapallostadion (ilman asumista)</i>
<i>TOIMIJAT</i>	<i>Palloliitto, seurat, harrastajat, yleisö</i>	<i>Tampereen kaupunki, Lemminkäinen Oy, Pro Hattutemppu -yhteisö</i>	<i>Taloyhtiöt, naapurit, asukkaat, Pro Paltsu -yhteisö</i>
<i>HYÖDYT</i>	<i>Olosuhteiden ja liiketoiminnan parantaminen</i>	<i>Urheilun ja kaupunginosan kehittäminen</i>	–
<i>HAITAT</i>	<i>Käyttökustannusten nousu, palveluiden yhteensovittaminen</i>	<i>Taloudellisuus ja rakentamiseen liittyvät riskit</i>	<i>Asumisen, ympäristön ja turvallisuuden heikentyminen,</i>
<i>LUOTTAMUS</i>	<i>Osallistumis- ja asiantuntijatyö, urheiluseurojen edunvalvonta</i>	<i>Vaikutuskanavat, kumppanuus- ja yleisötilaisuudet</i>	<i>Rajoitettu osallistuminen, luottamuksen romahtaminen</i>
<i>METAFORAT</i>	<i>”Urheilu edellä”</i>	<i>”Täydennysrakentaminen kannattaa aina”</i>	<i>”Kannibalisointi”</i>

Olen rakentanut seuraavat luvut kehysanalyysin tulosten perusteella. Analyysiosiossa esitän kehykset taulukossa esiintyvässä järjestyksessä: urheilu-, kaupunkikehitys- ja viimeiseksi naapurustokehys. Kehysanalyysi-luvussa jokainen kehys käsitellään erikseen. Olen pyrkinyt ylläpitämään aineistolähtöistä esitystapaa, jonka vuoksi kappaleet ovat järjestetty siten, että ensin kuvaan kehyksen yleistä sisältöä ja erilaisia näkökulmia. Seuraavissa osioissa kuvaan hyötyjä ja mahdollisuuksia. Viimeiseksi alaluvuissa esiten analyysin perusteella miten hankkeessa on rakennettu luottamusta tai miten epäluottamus on hankkeen aikana ilmentynyt.

5.1 Urheilukehys

Tammelan stadionhanketta on perusteltu alusta alkaen jalkapalloilun olosuhteiden parantamisella. Kuten aiemmassa luvussa esitän (luku 4), Tammelan jalkapallostadionin uudistamista on odotettu useiden vuosikymmenien ajan. Sillä välin stadionia on ehdotettu jopa purettavaksi ja siirrettäväksi muualle. Mikäli stadion olisi saanut purkutuomion, olisi sen paikalle noussut todennäköisesti kerrostaloja (esim. Aamulehti 15.4.2009). Aineiston perusteella urheilukehys nousi keskeiseksi näkökulmaksi, jonka kautta stadionhanketta kerrotaan. Urheilukehykselle ja sitä jäljentävälle puhetavalle on tyypillistä, että stadionin huonoa kuntoa harmitellaan ja esitetään miten tamperelainen jalkapalloilu ansaitsi nykyisiä paremmat olosuhteet. Toisaalta puheessa toistuu, miten ainutlaatuinen ja hieno tunnelma stadionilla on ja miten tärkeä identiteettikysymys se on kaupunginosalle. Urheilukehysten näkökulmaa korostuu selkeästi muun muassa jalkapalloseurojen kannanotossa, jossa vaadittiin stadionin uudistamista, mutta myös lähialueen asukkaiden huomioimista hankkeessa (Tamperelainen 18.7.2014). Urheilukehykselle tyypillistä kerrontaa esiintyy myös muun muassa Palloliiton Tampereen piirin julkaisussa (Maalipotku 2/2014), joka käsittelee Tammelan stadionia. Artikkelissa korostetaan, että asukkaiden huoli tulisi ymmärtää paremmin, mutta toisaalta kehysten näkemyksen kannalta pelkän stadionin rakentamista ei nähdä taloudellisesti realistisena.

Lajin parissa ymmärretään Tammelan asukkaiden huoli täydennysrakentamisen mahdollisista vaikutuksista. Puhtaasti jalkapallon näkökulmasta lajin tarpeet olisi mahdollista täyttää suunniteltua pienemmälläkin lisärakentamisella remontoimalla nykyinen stadion. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa on oltava kuitenkin realisti. Kaupungilla on menossa niin isoja kehityshankkeita, että ilman kustannusneutraalia toteuttamissuunnitelmaa jalkapallostadionin kehityshanke hautautuu vuosiksi virkamiesten mappeihin. Niin ei saa – taas kerran – käydä. (Maalipotku 2/2014, 6)

Jalkapalloilulla on Tammelassa merkittävä rooli. Stadion luo henkistä identiteettiä kaupunginosalle. Tutkimuksen kannalta on tärkeää kysyä, että onko Tammelan stadioninhankkeessa todellakin kyse ainoastaan urheilullisten olosuhteiden parantamisesta, kuten usein on annettu ymmärtää. Tampereen pormestarin ohjelmassa esitetään, että Tammelaan luodaan puitteet modernille jalkapallostadionille. Kaavassa 8570 (s. 1–2) todetaan puolestaan seuraavasti. ”Asemakaavan tavoitteena on mahdollistaa Tammelan jalkapallostadionin kehittäminen jalkapalloilun ehdoilla 2013–2014 käydyssä suunnittelukilpailun voittajatyön pohjalta.” Asemakaavan määritelmän mukaan voittajatyö luo siis reunaviivat stadionsuunnitelmalle. Voittajatyöhön vaikuttaa puolestaan tuomariston päätös ja stadionrakentamisen lähtökohdat. Kuten aiemmin mainittu, stadionin kustannusneutraali-rakennusmalli on ollut suunnitelman taustalla voimakkaasti vaikuttava ideologia.

Tutkimuksessa kyseenalaistan yleisen ”jalkapallo edellä” -väitteen. Urheilukehys antaa evästystä siihen, että onko stadionia todellakin kehitetty jalkapalloilun ehdoilla vai onko jalkapalloilun olosuhteiden edistäminen vain sivujuonne, jonka avulla kumppanuustoimijat pääsevät tiivistämään ja kehittämään kantakaupunkia. Julkisuudessa toistunut toteamus ”jalkapallo edellä” voidaan asettaa tätä taustaa vastaan kyseenalaiseksi. Seuraavassa esitän aineiston perusteella urheilukehityksen piirteitä, uuden stadionin lupauksia ja stadionhankkeen haittoja sekä luottamuksen rakentumista urheilukehityksen näkökulman kautta.

5.1.1 Uuden stadionin lupaus

Tammelan stadionia kuvaillaan tunnelmalliseksi stadioniksi, jolla on erityinen henki. Tammelan pallokenttää on kuvailtu Tammelan keuhkoiksi. Stadionia ympäröivä puinen aita ja komeat vehreät puut antavat stadionille arvokkaan ja ennen kaikkea perinteisen ilmeen. Tammelan stadionia pidetään juuri tunnelmansa vuoksi yhtenä Suomen parhaimmista stadioneista (esim. Palloliiton piirijohtajan haastattelu).

Huolimatta stadionin hyvästä tunnelmasta, ovat stadionin puitteet auttamattomasti vanhentuneet. Yhdessä haastattelussa todetaan, että stadionilla on kaksi merkittävää ongelmaa: huono kenttä ja vanhentuneet fasiliteetit. Stadionilla ei ole kunnollisia WC-, pukeutumis-, ravintola-, oheismyynti- tai huoltotiloja. Stadionille on myös vaikeaa saada yritysvieraita askeettisten olosuhteiden vuoksi. Tämä puolestaan heijastuu urheilulajin rahoitukseen ja sponsorointiin. Stadionin yleisilme on kaiken kaikkiaan ränsistynyt. Kentän kunto on keväisin ja syksyisin heikko. Nurmikenttä mahdollistaa vain edustusjoukkueiden otteluiden pelit, jonka seurauksena stadion on vähällä käytöllä. Kentällä ei esimerkiksi voi harjoitella tai järjestää alasarja- tai junioriotteluita. Kenttä on sinällään hyvä, mutta sen käyttöönotto on myöhästynyt useampana vuotena⁸. Veikkausliigaa pelataan Tammelassa Palloliiton poikkeusluvalla.

Aineistosta selviää, miten turvallisuus aiheuttaa Tammelan stadionilla jatkuvaa ongelmaa. Joukkueiden pelaajien on kuljettava erityisjärjestelyin yleisömassan lävitse kentälle. Stadionrakenteet ovat vanhat, eivätkä välttämättä ole enää täysin turvallisia suuriin yleisötapahtumiin. Puset katsomot ovat rakennettu osittain seurojen talkoovoimilla. Samoin otteluiden järjestyksenvalvonta on haasteellista vanhalla stadionilla.

⁸ Esimerkiksi vuoden 2016 Tampereen Ilveksen kaudenavaus jouduttiin siirtämään myöhemmäksi ajankohdaksi huonon nurmen vuoksi. Ensimmäinen Veikkausliiga ottelu pelattiin kaudella 2016 Tammelassa vasta 29.4.2016.

Stadionin nykyiset katsomorakenteet alkavat olla niin huonossa kunnossa, että on turvallisuuden ja järjestyksenvalvonnan kannalta kyseenalaista, voidaanko täysi katsojamäärä, noin 5000 henkeä, stadionille enää ottaa sisään. Juuri ja juuri nykyisellään pystytään tällaiset pelit järjestämään. Kaiken aikaa Jalkapalloliigan otteluissa toimitaan liigan antamalla poikkeusluvalla. (H5 Palloliitto, piirijohtaja)

Urheilukehityksen mukaan uusi stadion parantaisi ennen kaikkea jalkapallon edellytyksiä lukuisin eri tavoin. Stadionin korjauksista ja uudistuksista on pohdittu useasti, mutta korjaussuunnitelmat ovat aiemmin kaatuneet. Mahdollisesti tämän vuoksi Palloliiton Tampereen piiri suhtautuu erityisen myönteisesti stadionhankkeeseen. Uudella stadionilla on monenlaisia lupauksia, joiden uskotaan parantavan jalkapalloilun olosuhteita. Kuten haastatteluissa käy ilmi, Tampere on ennen kaikkea jääkiekkokaupunki. Jääkiekkoliiga kahmaisee Tampereella merkittävän osan yritysten urheilutuista ja sponsorirahoista. Kuvainnollista on, että Tammelan stadionhankkeen aikana Tampereella toteutetaan kahta merkittävää jääkiekkopaikkojen rakentamista (keskusareena ja Tesoman jäähalli), joihin käytetään merkittävä määrä kaupungin varallisuutta. Puolestaan Tammelan stadionille on asetettu tavoitteeksi kustannusneutraliteetti, joka pyrkii mahdollisimman pieneen julkiseen investointiin.

Uuden stadionin lupaukset voidaan jakaa aineiston perusteella kolmeen osaan: olosuhteiden parantaminen, taloudellisten mahdollisuuksien luominen sekä hybridistadionin luoma synergiaetu. Stadionrakentamista koskevassa kirjallisuudessa toistuu näkemys, että stadionhankkeet ovat usein taloudellisesti kannattamattomia tai niiden taloudellista tuottavuutta on vaikea mitata (Baade 1996, Crompton 2004, Coates & Humphreys 1999). Tämän vuoksi usein stadionrakentamista puoltavissa kommentteissa painotetaan stadionista koituvia aineettomia hyötyjä (*intangible benefits*) (esim. paikkakuntaylpeys, kaupunki-imago), joita on vaikea mitata, mutta joita vastaan on myös haastavaa argumentoida (Buist & Mason 2010). Analyysini perusteella voidaan huomata, että urheilukehityksessä painotetaan erityisesti aineellisia hyötyjä (olosuhteet, taloudelliset mahdollisuudet, hybridistadionin synergiaetu) urheilulajin kehitykselle. Puolestaan aineettomilla hyödyillä (stadionin tunnelma, identiteetti) on varattu toissijainen rooli. Tämä tulos näyttää yllättävältä. Toisaalta sen voi tulkita siten, että urheilukehityksen näkökulmasta olosuhteiden parantaminen nähdään edellytyksenä hyvälle tunnelmalle ja vahvalle urheilu-identiteetille.

Uusi stadion helpottaa urheilulajin kehitystä ennen kaikkea olosuhteiden kohennuksella. Uudella stadionilla on mahdollista pelata kansainvälisiä otteluita ja stadionin fasiliteettien ehostaminen mahdollistaa uudet huolto-, pukeutumis- ja oheistilat. Stadionin uusi kenttä on tarkoitus kattaa

keinonurmella, joka tarkoittaa, että kentällä voisi harjoitella sekä pelata ympärivuotisesti. Tampereen palloliiton piirijohtajan haastattelun mukaan keinonurmi tarkoittaisi myös sitä, että lähialueen koulut voisivat saada päivisin koululiikuntavuoroja stadionilta. Tällöin stadionin käyttäjäkunta laajentuisi huomattavasti. Haastattelujen perusteella huomattiin myös, että Tammelan stadionin keskeinen sijainti on tärkeä. Mikäli kenttä avautuu harjoituskäyttöön, niin tällöin esimerkiksi juniorit ja harrastelijat saavat enemmän kenttävuoroja.

Toinen merkittävä hyöty urheilukehityksen kannalta on stadionin taloudellisten mahdollisuuksien ehostaminen ja liiketoiminnan kasvattaminen. Yleisö- ja vip-palveluiden kehittäminen mahdollistaa paremmat taloudelliset mahdollisuudet urheiluseuroille. Michael Zinganel (2010, 78) on huomionnut, että stadionhallinto pyrkii luomaan erilaisia brändäysstrategioita hankkiakseen laajempia sponsori- ja tapahtumatuloja. Tämän seurauksena stadionit esiintyvät yhä monimuotoisempina tapahtumapaikkoina ja -tuottajina. Zinganel huomioi myös, että markkinointistrategioiden muutosten seurauksena monilla stadioneilla pyritään hankkiutumaan eroon maskuliinisesta työläisidentiteetistä, jotta palveluja voidaan laajentaa uusille käyttäjäkunnille, kuten esimerkiksi perheille. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia, että miten Tammelan stadionin identiteetti tulee mahdollisen hybridisaation seurauksena muuttumaan.

Tällä hetkellä Tammelan stadionilla ei juuri ole yritysvieraille soveltuvia tiloja, joka vaikuttaa kilpa-urheilun rahoitukseen. Heikot vip- ja yleisöpalvelutilat koetaan esteeksi urheilulajin kehitykselle. Olosuhteiden parantaminen on tyypillinen esimerkki stadionrakentamisen aineellisista hyödyistä (Buist & Mason 2010), jotka voivat myöhemmin edesauttaa taloudellisten hyötyjen kasvua (esim. Chapin 2002, 15–16). Mitä paremmat katsomo-olosuhteet ovat, sitä korkeammaksi ottelutapahtuman lippuhinta voidaan nostaa.

Kaupungissa panostukset jääkiekkoon on ollut suhteettoman isoja. Varmaan historiasta ja näin. Nyt pitäis saada jalkapallolle edellytykset, semmoinen nykyaikainen stadion, jossa katsojat viihtyy myös niillä huonommilla keleillä. Että sinne saadaan houkutelua väkeä. (...) Oon vakuuttunut, jos on nykyaikainen stadion, jossa on myös sisätiloja ja ravintola, ja... vessat ovat nykyaikaiset! Kaikki tämmöinen tuo sinne porukkaa enemmän. Sitä kautta lajin ympärillä pyörivän rahan määrä kasvaa ja sit just saadaan sellaiset puitteet, kun firmat viitsii tuoda vieraitaan, niin sitä kautta, taloudellista aktiviteettia... (H2, kaupunkiaktivisti)

Kolmas uuden stadionin luoma lupaus, joka toistuu urheilukehityksessä, on hybridistadionin takaama synergiaetu. Hybridistadionilla tarkoitetaan että stadionilla on lukuisia erilaisia toimintoja. Kaavassa

(8570) määrittämään, että stadionin tontille tulee sekä urheilu-, asumis- että palvelutiloja. Urheilukehityksen näkökulman mukaan, urheilua tukevat yhteisvaikutuksen edut korostuvat. Aineiston perusteella tällaisia hyötyjä ovat etenkin urheilukeskusta tukevat palvelut, kuten kuntosalit ja muut fysiotilat. Lisäksi hybridirakentaminen mahdollistaa palveluiden (esim. ravintolat) ja logistiikan parantamisen. Stadionin alle suunniteltu parkkihalli mahdollistaa sekä päivittäistavaraostoksille saapuvien, mutta myös otteluihin tuleville, sujuvan autopaikoituksen. Haastatteluissa korostetaan, että monikäyttöisyys tukee urheilulajin kehittymistä.

Sitten me saadaan palveluita lisää, autopaikoitusta järjeistettyä ja lisää urheilurakentamista. Kaikki nämä voidaan yhdistää liikuntapalveluihin, jotka tulevat alakertaan. Lisäksi tulee ulkopuolisia liikuntapalvelun tuottajia, joita jalkapalloseurat voivat käyttää. Kyllähän se iso hyöty on, tämä hybridi, että pystytään yhteen kiinteistöön sovittamaan monta toimintoaluetta. (H6, projektipäällikkö Lemminkäinen Oy,)

5.1.2 Stadionhankkeen haasteet ja luottamuksen rakentuminen

Urheilukehityksessä painottuvat voimakkaasti hankkeesta koituvat hyödyt jalkapalloilulle. Kuten edellä mainittu, hyödyt voidaan jakaa ensisijaisesti kolmeen osaan: olosuhteiden parantaminen, taloudellisten mahdollisuuksien lisääminen ja hybridirakentamisesta koituvat synergiaedut. Stadionhankkeesta koituvat haitat ovat urheilukehitykselle huomattavasti hyötyjä pienemmät. Aineistosta nousee esille, että olosuhteiden parantaminen johtaa väistämättä myös käyttökustannusten nousuun. Stadionin ylläpito ja kentän huolto vaativat henkilökuntaa ja resursseja. Samoin aineiston perusteella tunnustetaan, että stadionin tunnelma ja ympäristö tulee muuttumaan. Tammelan stadionin tunnelman tai ”Paltsun hengen” menettäminen on ei-taloudellinen kustannus, joka heikentää varmasti stadionhankkeen lopputulosta. Muun muassa Chapin (2002, 14 & 19) tunnistaa, että paikallisidentiteetti (*community identity*) on tyypillinen ei-taloudellinen hyöty, joka voidaan hukata stadionhankkeissa. Identiteetin hukkaaminen voi vaikuttaa negatiivisesti koko hankkeen lopputulokseen. Toisena tunnistettuna haittana saattaa olla uusien palveluiden ja ottelutapahtumien yhdistäminen. Haastattelun perusteella ulkopuolisten palveluiden (esim. ravintolat) ja ottelutapahtumien yhteensovittaminen nähdään kuitenkin lähinnä sopimusteknisenä haasteena. Asuntojen ja ottelutapahtumien yhdistäminen on aineiston perusteella iso kysymysmerkki. Asuntoja ei nähdä urheilutoiminnalle vastakohtaiseksi, mutta aineistosta selviää, että niissä piilee tunnistamattomia haasteita. Suunnitelman mukaan asuntojen ikkunat sijoitetaan siten, että niistä ei pääasiallisesti näy suoraan stadionin sisäpuolelle.

Luottamuksen merkitys on kaupunkisuunnittelussa keskeinen. Luottamus pyrkii punomaan julkista ja yksityistä intressiä yhteen. Sen avulla hallinnoidaan kiistanalaista kaupunkitilaa, lisäksi luottamus luo demokraattista hallintoa ja osallistuvuutta paikalliseen päätöksentekoon (Laurian 2009, 369). Luottamusta on rakennettu urheilukehyksen kannalta erityisesti käyttäjänäkökulman kautta. Suunnitteluhankkeessa on pyritty ottamaan mahdollisimman hyvin huomioon stadionin käyttäjät eli urheiluseurat, lajin harrastajat, pelaajat sekä yleisö. Käyttäjänäkökulmaa on hankkeessa painotettu ottamalla mukaan stadionhankkeen ohjausryhmään Palloliiton Tampereen piirin edustaja. Palloliiton edustaja on toiminut hankkeessa linkkinä paikallisten urheiluseurojen välillä sekä tuonut Palloliiton asiantuntijahenkilöstön mukaan suunnitteluun. Urheilukehyksen mukaan luottamusta on siten rakennettu erityisesti lajin asiantuntijoiden ja edunvalvojen kautta. Tämä näkemys painottaa erityisesti lajiliiton asiantuntijanäkökulmaa.

Kun stadionhankkeen ohjausryhmä perustettiin, minut kutsuttiin Palloliiton ja paikallisten jalkapalloseurojen edustajana siihen mukaan. Tätä kautta myös Palloliiton asiantuntijat ja tietämys mm. kansainvälisten otteluiden ja tapahtumien järjestämisessä on saatu käyttöön. Palloliiton olosuhdepäällikön avustuksella on viimeisin tieto ja näkemys kansainvälisestä stadionrakentamisesta voitu hyödyntää. Toisaalta on ollut äärimmäisen tärkeää, että paikalliset seurat ovat olleet stadionin pääkäyttäjinä mukana suunnittelussa, jolloin heidän käytännön toiminnan tarpeet tulevat huomioiduksi. Erityisesti suurimpien seurojen Ilveksen ja TPV:n edustajien kanssa on hankkeen osalta kokoonnuttu yhteen useamman kerran pohtimaan seurojen tarpeita. (H5, Palloliitto, piiri johtaja)

Voidaan todeta, että urheilukehyksessä korostuu institutionaalinen ja ihmisten välinen luottamus (esim. Tait, 2011; Swain & Tait 2007). Tampereen Palloliiton ottaminen mukaan ohjausryhmään on vahvistanut institutionaalista luottamusta. Palloliitto on ollut osana suunnitteluhanketta, joka perustuu yksityisen (Lemminkäinen Oy) ja julkisen (Tampereen kaupunki) toimijoiden kumppanuuteen. Institutionaalinen luottamus luo suojaa rakentamiseen liittyvien normien, osallistumisen ja lainsäädännön kautta. Palloliitto on urheilukehyksessä käyttänyt hyväksi institutionaalista luottamusta myös jäsenseuroihinsa. Haastatteluiden perusteella selvisi, että Palloliiton edustaja on aktiivisesti sitouttanut liiton alaisia urheiluseuroja ja pyytänyt näiltä näkemyksiä ja kommentteja. Institutionaalinen luottamus perustuukin pitkälti organisaatioiden keskinäiseen luottamukseen, joka pohjautuu yhteisiin arvoihin ja toimintamuotoihin (esim. Tait 2011). Institutionaalisen luottamuksen lisäksi urheilukehyksessä on luotu myös ihmisten välistä luottamusta (*interpersonal trust*) ohjausryhmän sisällä. Ihmisten välisessä luottamuksessa korostuvat sosiaaliset piirteet ja henkilökohtaiset suhteet (Tait 2011, 161). Ohjausryhmässä eri toimijat ovat henkilökohtaiset voineet tutustua toisiinsa ja luoda keskinäistä luottamusta. Esimerkiksi haastatteluista käy ilmi, että Palloliiton

toimija on kokenut hyväksi, että kaupunki otti välittömästi yhteyttä liittoon ja pyysi liiton edustajaa mukaan ohjausryhmään. Ihmisten välinen luottamus toimii tehokkaasti nimenomaisesti silloin, kun henkilöt tunnustavat toistensa asiantuntijuuden, jakavat samanlaiset näkemykset ja arvot (Tait 2011, 160 & 167–168). Lisäksi urheilukehyksessä on havaittavissa johdonmukainen rationaalilaskennallista luottamusta (Tait 2011), sillä urheilukehyksellä on enemmän voitettavaa kun se tukee vallitsevaa kaupunkikehitysparadigmaa, vaikka se joutuisikin tinkimään jossakin asioissa tavoitteistaan (esim. käyttökustannusten nousu).

Sean Perkins (2000, 105–109) määrittelee erilaisia esteitä (*barriels*) ja polkuja (*paths*) paikallishallinnon ja urheiluseurojen välille. Erityisesti henkilökohtaiset suhteet, byrokraattinen organisaatio, taloudellinen tuottavuus ja resurssien niukkuus sekä stadionsuunnitteluhankkeet saattavat nousta paikallishallinnon ja urheiluseurojen yhteistyön esteiksi. Tammelan stadionhankkeessa Perkinsin (2000) määrittelemät esteet ovat kaikesta huolimatta enemmän yhteistyön polkuja. Kuten aiemmin haastattelussa todettiin, eri toimijoiden välillä on vahvistunut henkilökohtainen luottamus, joka puolestaan korostaa yhteistyön laatua. Samoin Tammelan stadionhankkeessa on kyse toteutusmallista, jossa nimenomaisesti haetaan taloudellista tuottavuutta ja jonka avulla pyritään ratkaisemaan resurssiniukkuuden ongelma. Itse suunnitteluprojekti on toiminut enemmän toimijoita yhdistävänä, kuin hajottavana hankkeena. Perkins (2000, 108–111) mainitseekin, että erilaiset stadionsuunnitteluhankkeet ovat onnistuessaan hyviä esimerkkejä urheiluseurojen ja paikallishallinnon välisestä uudesta kumppanuussuhteesta. Parhaimmillaan Tammelan stadionhanke saattaa vahvistaa urheiluseurojen toimijuutta kaupunkisuunnittelussa ja tehostaa urheiluseurojen ja kaupungin keskinäisen luottamuksen kasvua.

5.2 Kaupunkikehityskehys

Kaupunkikehityskehys on aineistosta voimakkaasti noussut kehys, joka pyrkii niputtamaan monta erilaista ilmiötä ja tapahtumakulkua, ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Ymmärrettävä kehys vaatii selkeän syy ja seuraussuhteen (Väliaverronen 1996, 108), joka kaupunkikehityskehyksessä rakentuu seuraavasti. Jalkapalloilun ja Tammelan stadion olosuhteita on parannettava. Tampereen kaupungilla ei kuitenkaan ole varaa tai tahtoa suoraan investoida stadionin rakentamiseen. Lemminkäinen Oy esittää kaupungille niin sanottua kustannusneutraalia mallia, jossa stadionrakentamisen investointikulut peitettäisiin asuntorakentamisella. Kustannusneutraali ratkaisu vaatii hybridirakentamista kulujen peittämiseksi. Hybridirakentaminen puolestaan tukee Tampereen

kaupungin strategiaa keskusta-alueen kehittämisestä sekä Tammelan kaupunginosan täydennysrakentamisesta.

Kaupunkikehityskehykselle on ominaista, että urheiluolosuhteiden parantaminen nähdään vain yhtenä osana hankkeen hyödyistä. Tämä poikkeaa urheilukehuksesta, jossa nimenomaisesti stadionhanketta kehitetään ”jalkapalloilu edellä” ja pyritään varmistamaan käyttäjänäkökulma. Kaupunkikehityskehykselle on ominaista korostaa muita hankkeesta koituvia hyötyjä ja etuja, kuten: asuntorakentaminen, tiivistämis- ja täydennysrakentaminen, palveluiden parantaminen, kaupunginosan väestöpohjan muuttuminen, ympäristölliset ja kaupunkikuvalliset hyödyt, infrastruktuurin ja tieverkon (erit. kevyenliikenteen väylät) parantaminen. Kääntöpuolena on, että kaupunkikehityskehysten haitat ja kustannukset ovat urheilukehystä laajemmat ja siten myös alttiimpia vastustukselle. Tämän vuoksi kaupunkikehityskehys vaatiikin enemmän luottamusta, koska myös haitat voivat olla suurempia. Kehykset rajaavat ongelmia ja sulkevat näkökulmia kehysten ulkopuolelle. Erityisesti voimakkaita tunteita herättävien prosessien, kuten Tammelan stadionhanke kaikin puolin on, ominaisuutena on, että ilmiön kehystäminen jakaa helposti näkökulmia ristiriitaisiin kehysiin (Väliverronen 1996, 109). Kaupunkikehityskehys on ennen kaikkea tulkintakehikko, joka on asettunut voimakkaasti naapurustokehystä vastaan. Seuraavassa esittelen aineiston perusteella kaupunkikehityskettä neljän eri ominaisuuden perusteella: hybridistadion kaupunkirakenteen tiivistäjänä, kaupunkikehitykselliset hyödyt, riskit ja haitat sekä luottamuksen vahvistuminen.

5.2.1 Hybridistadion tukee täydennysrakentamista ja kaupunkirakenteen tiivistämistä

Tammelan stadionia kuvaillaan lähes kaikissa haastatteluissa vanhanaikaiseksi ja ränsistyneeksi stadioniksi. Aineistossa korostuu, että stadionilla on usein portit kiinni, jolloin stadionilla ei tapahdu yhtään mitään. Ainoastaan ottelupäivinä stadion on auki yleisölle ja jalkapallon tunnelma on aistittavissa kaupungilla. Stadionin tila luo siten kuvaa tiukasti rajatusta ja eristetyistä tilasta. Kuten Tammelan historiikista selviää, pallokentän lauta-aidan rakentamisen tarkoituksena oli nimenomaisesti estää kentän läpikulku ja mahdollistaa ottelulippujen myynti (Elmgrén 2012, 44). Tammelan stadionin eristynyttä tilaa kuvaa John Balen (1993) toisen stadionevoluutiosta alkanutta tilan jakamisen vaihetta (*partitioning*), jossa jalkapallo eristettiin muusta kaupunkiympäristöstä. Tätä vaihetta John Bale (1993) kutsuu modernin jalkapallostadionin aikakauden synnyksi.

Tammelan stadionin heikko tila on puhuttanut jo pitkään (esim. Aamulehti 24.10.2003 ja 4.11.2003) Tämän vuoksi ei olekaan ihme, että juuri kaupunkikehityskehyksessä ränsistynyttä ja eristynyttä

stadionia pidetään toiminnan lähtökohtana, joka tulee ehottaa ja avata suuremmalle käyttäjäkunnalle. Urheilutilan avaaminen on mielenkiintoinen argumentti, sillä lähtökohtaisesti huippu-urheilun stadionit ja areenat eivät ole missään nimessä avoimia tiloja, vaan erittäin rajattuja ja valvottuja paikkoja (esim. Bale 1993; Kratzmüller 2010; Schulke 2010). Tässä argumentissa voidaankin nähdä, että vaatimus stadionin avaamisesta suuremmalle yleisölle (esimerkiksi koululaisvuorot ja muu käyttö) on stadionrakentamisen yleisten suuntauksien vastainen.

...ulkopuoliselle se on tosi suljettu ja eikä sinne ole mahdollista mennä, jos ei ole menossa katsomaan pelejä. Se on vain siis pienemmän porukan käytössä. (H3, kaavoitusarkkitehti)

...mäkin oon siinä lähellä asunut, kun siitä kävelee ohi, niin se on käytännössä aina kiinni. Siinä ei tapahdu mitään, siinä on portit on kiinni ja aita. Se on semmoinen niinku eristetty tila. Ja se on kuitenkin aika keskellä Tamperetta. (H2, kaupunkiaktivisti)

Kaupunkikehityskehyksen keskeinen ominaisuus on, että hybridistadion tukee täydennysrakentamista ja kaupungin keskustakehitysstrategiaa (Tampereen keskustan kehittämisohjelma 2015–2030). Stadionhankkeen omaleimaisuus ja uusi hybridistadionmalli mahdollistaa erilaisten toimintojen sekoittamisen. Toimintojen sekoittaminen edustaa uutta kaupunkisuunnittelun paradigmaa, joka on vastakohta modernille ja funktionaaliselle kaupunkisuunnittelulle, jossa eri toiminnot on pyritty erottamaan toisistaan (esim. työ, asuminen, vapaa-aika, kuluttaminen). Toisaalta stadionin avaamista eri toiminnoille voi kuvata myös kehittyneen liberalismien piirteinä (Swain & Tait 2007), jossa yhden toiminnon ei-taloudellinen tila avataan kaupallistumiselle ja konsumerismille. Hybridistadion edustaa stadionrakentamisen uusinta aikakautta. Palermo et al. (2008) määrittelevät, että postmodernit stadionit ovat huippumoderneja ja valvottuja stadioneita, joissa sekoittuvat sekä ei-urheilulliset että urheilulliset palvelut. Postmodernille stadionille on tyypillistä innovatiivinen ja huomiota herättävä arkkitehtuuri, jota myös Tammelan stadionhankkeessa tavoitellaan (Palermo et al. 2008). Sveitsin Baselin St. Jakob Park on koulukirjaesimerkki uudenaikaisesta hybridistadionista⁹ (Zinganel 2010). Baselin St. Jakob Park:lla sekoittuvat eri urheilulliset ja ei-urheilulliset palvelut. Stadionin yhteyteen on rakennettu senioriasuntoja, pelikentän alapuolella on parkkihalli ja itse stadion sijaitsee julkisen liikenteen solmukohdassa. Michael Zinganelin (2010, 80–81) mukaan St. Jakob Park edustaa äärimmäisen rationaalista tilan jakamista ja taloudellista käyttöä. St. Jakob Park ei symboloi ainoastaan uutta

9

Esimerkkejä muista asuntorakentamista yhdistelevistä hybridistadioneista ovat muun muassa Iso-Britannian Lionel Road (Brentford), AFC Wimbledon (Lontoo) ja St. James Park (Exeter).

stadionrakentamisen sukupolvea, mutta se heijastaa koko talousjärjestelmän siirtymistä jälkiteolliseen yhteiskuntaan, jossa talousjärjestelmä on imenyt urheilun osaksi kulttuuriteollisuutta (Zinganelin 2010, 82).

Aineiston perusteella Tammelan stadionin hybridisuunnitelmassa voidaan tunnistaa ainakin kolme erilaista hyötyä, jotka tukevat kaupunginosan täydennysrakentamista: taloudellisuus, palveluiden sekoittuminen ja toimintojen upottaminen. Hybridirakentamisen merkittävin ja selvin hyöty lienee sen taloudellinen toteutusmalli. Hybridirakentamisella stadionhanke mahdollistetaan lähes budjettineutraalina hankkeena, jossa rakentamisen kulut saadaan katettua suurilta osin asuntojen myynnillä. Aineiston perusteella on selvää, että kustannusneutraliteetti oli lähtökohta hankkeelle, joka ei nykyisellään tule täysin toteutumaan. Kaupunki osallistuu stadionhankkeeseen todennäköisesti usealle miljoonalla eurolla. Taloudellisuus on siis hybridistadionmallin yksi merkittävä lähtökohta-argumentti, joka muodostaa ideologisen luottamuksen tason. Julkista etua on helpompi perustella stadionhankkeessa, kun hankkeen kustannukset ovat maltillisia ja hankkeeseen käytetään mahdollisimman vähän verovaroja. Lisäksi aineistosta nousee esille, että hybridirakentaminen mahdollistaa korkeatasoista kaupunkisuunnittelua sekä se tukee kaupungin yleistä kaupunkikehitysstrategiaa.

Stadionsuunnitelmaa kuvataan aineistossa niin sanotuksi ”triplahybridiksi”. Triplahybridillä viitataan sellaiseen rakennuskohteeseen, jossa urheilutoimintojen lisäksi tulee asuntoja sekä palveluja. Aineistossa esitetään, että monikäyttöisyys ja monipuolisuus tukevat stadiontoimintoja. Kaupunkikehityskeskityksessä korostetaan, samoin kuin urheilukehityksessä, että tilaan tulevat urheilupalvelut (esim. kuntosali, fysiotilat) tukevat urheilua ja luovat samalla laajempaa symbioosia urheilun, urheilupalveluiden ja kuluttajien välille. Aineistossa esitetään, miten esimerkiksi katutasoon sopisi hyvin urheilupalveluita tuottavia yrityksiä. Hybridistadion-malli tukee monikäyttöistä jalkapallokeskusta. Palvelut ja urheilu nähdään toisiaan täydentävinä, ei poissulkevinä, elementteinä. Lemminkäisen hankepäällikkö vahvistaa haastattelussa, että eri hybridistadionin toiminnat vahvistavat kokonaisvaltaista rakentamista. ”Ne toiminnot tukeutuvat toisiinsa, että asukkailla on palveluita siinä välittömässä kiinteistössä. Niillä yrityksillä, jotka toimivat siellä, on heti siinä samassa yhtiössä... tilankäyttö tai maapohjan käyttö on tehokasta...” (H6, projektipäällikkö, Lemminkäinen Oy). Rakennuttajan näkökulmasta samassa tilassa yhdistyy palveluiden tuottaminen ja kuluttaminen sekä asuminen ja viihtyminen. Kommentti edustaa tyypillistä kehittyneen liberalismiin näkemystä, jossa kaupunkisuunnittelua ei toteuteta eettisen subjektia (*ethical people*) varten, vaan suunnittelun

keskiössä on kulutusta ja palveluita kuluttava taloudellinen yksilö (*economic man*) (Swain & Tait, 2007, 240).

Kolmas hybridirakentamisen hyöty on, että stadion ja pelikenttä voidaan upottaa rakennusmassan sisään. Tämä on hybridirakentamiselle tyypillinen ominaisuus, jossa erilaiset, joskus jopa yllättävätkin toiminnot upotetaan rakenteen sisälle (esim. Zinganel 2010, King 2010). Kaupunkikehityskehyksen näkökulman mukaisesti toimintojen upottaminen nähdään ennen kaikkea positiivisena elementtinä. Samassa puhetavassa korostuvat monikäyttöisyyden edut. Paramio et al. (2008) mukaan postmodernin tyypillisimpiä ominaisuuksia ovat monikäyttöisyys, kaupallisten palveluiden kehittäminen sekä esteettinen ja innovatiivinen suunnittelu. Paramio et al. (2008) analyysiin peilattuna Tammelan stadionin monikäyttöisyys ja erilaisten toimintojen upottaminen ei suinkaan edusta mitään poikkeuslaatuista, vaan hanke heijastaa nimenomaisesti uusimman stadionrakentamisen sukupolven yleisiä trendejä.

...esimerkiksi valaistus, ääni ja kaikki jäävät periaatteessa ison massan keskelle. Eli olen kuvaillut aikaisemmin, että jos pyöräilijä ajaa tuosta (näyttää karttaa) ohitse, niin hän ei välttämättä pysty mistään tunnistamaan, (...) että siinä onkin jalkapallostadion takana. Se ei ole riski, vaan se on ominaisuus tälle uudelle jutulle. Mielestäni se on hieno asia, että pystytään kaupunkirakenteeseen piilottamaan tämän tyyppistä. (H6, projektipäällikkö, Lemminkäinen Oy)

Englannissakin on kohteita, ettei katuymäristössä välttämättä edes näe, että siellä on stadion. Se on piilotettu sinne rakenteen sisälle. Ettei tämä sinänsä mitään uutta ole. (H4, apulaispormestari, Tampereen kaupunki)

5.2.2 Stadionhankkeen kaupunkikehitykselliset hyödyt

Hybridistadionin ominaisuuksien lisäksi stadionhankkeella on aineiston perusteella merkittäviä kaupunkikehityksellisiä hyötyjä. Kaupunkiympäristön kehittäminen muodostaa tämän kehyksen rungon. Stadionhanketta puolustetaan, koska sen monikäyttöinen luonne tukee Tammelan täydennysrakentamista ja keskusta-alueen tiivistämistä. Stadionhankkeet mahdollistavat usein kaupunginosan eheyttämistä (esim. Mason 2012; Thornley 2002), mutta ne generoivat myös taloudellista aktiviteettiä (esim. Chapin 2013; Davies 2011). Samoin stadionhankkeet saattavat onnistuessaan parantaa kaupungin imagoa ja luoda viihtyisämpää kaupunkiympäristöä (esim. Smith 2010; Thornley 2002). Aineiston perusteella kaupunkikehityskehyksessä voidaan nähdä erilaisia piirteitä, jotka toistuvat kehyksen argumenteissa. Urheilullisten, taloudellisten ja hybridin tuomien

etujen lisäksi, kaupunkikehityskehyksessä korostuvat nimensä mukaisesti hyödyt, jotka parantavat kaupungin kasvua, ympäristöä ja kehitystä. Aineiston perusteella kaupunkikehitykselliset hyödyt voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: täydennysrakentamisen yleisiin, liikenteellisiin ja kaupunkikuvallisiin hyötyihin. Korostaakseni hybridistadionin luomaa tukea kaupungin kehittämislle ja tiivistämiselle, nostan haastatteluista esille seuraavan kommentin. Tämä kommentti kuvaa osuvasti, miten stadion kehittää kaupunkiympäristöä kahteen suuntaan: kaupunkirakenteen tiivistämiseen ja palveluiden parantamiseen.

No, kyllähän tämä on loistava juttu, että kaupungin rakenne kehittyy kahteen suuntaan yhdellä hankkeella. Eli saadaan asumista lisää, mikä on äärimmäisen tärkeää. Ratikka menee tuosta noin (näyttää karttaa). Sitten me saadaan palveluja lisää, autopaikoitusta järjeistettyä ja me saadaan urheilurakentaminen. Kaikki nämä yhdistettyä ja liikuntapalvelut tulevat alas. (...) kyllähän se on iso höyty tämä sana hybridi, että pystytään kaupunkirakenteeseen, yhteen kiinteistöön, sovittamaan monta toimintoaluetta ja sitä kautta saadaan kaupunkia kehitettyä eteenpäin. (H6, projektipäällikkö, Lemminkäinen Oy)

Tammelan stadion on osa keskustan kehittämissuunnitelmaa ja se kulkee linjassa Tammelan täydennysrakentamisen kanssa (Tammelan yleissuunnitelma 2012). Täydennysrakentamiseen liittyvät hyödyt rakentuvat aineiston perusteella erityisesti tiivistämisestä ja palveluiden parantumisesta. Stadionin päälle aiotaan rakentaa noin 170 asuntoa. Kaupungin tavoitteena on tiivistää kaupunkirakennetta ja vahvistaa sitä kautta olemassa olevien palveluiden rakennetta sekä houkuttaa uutta liiketoimintaa (Tammelan yleissuunnitelma 2012). Stadionin hybridirakenne tukee kaupungin strategiaa ja Tammelan yleissuunnitelmaa. Hybridistadion vahvistaa kaupungin tiivistämistä luomalla uusia asuntoja sekä tuomalla uutta liiketoimintaa alueelle. Uudet asukkaat varmistavat jo olemassa olevien palveluiden jatkuvuuden. Tammelan täydennysrakentamisen potentiaalina on nostaa kaupunginosan asukasluvumäärää jopa 4000 asukkaalla (esim. Laine & Leino 2012). Aineiston perusteella voidaan nostaa esille useita täydennysrakentamisen hyötyjä. Tiivistäminen nähdään kaupunkikehityskehyksessä perustelluksi toimeksi, joka ei ainoastaan paranna kaupunkia, mutta palvelee myös ympäristön etua. Täydennysrakentaminen kaupunkirakenteen sisälle on taloudellisesti ja ympäristöpoliittisesti kannattavampaa kuin kaupunkirakenteen ulkopuolelle rakentaminen (esim. Laine & Leino 2012; Santaoja, Laine & Leino 2016). Aineiston perusteella voidaan nähdä, että kaupunkikehityskehityksen ideologisena luottamuksen tasona (Tait 2011) toimii täydennysrakentaminen ja sen tuomat taloudelliset ja ei-taloudelliset hyödyt. Toisaalta aineistossa todetaan myös, että kaikkein optimaalisinta täydennysrakentamisen kannalta olisi ollut stadionin purkaminen ja rakentaminen keskustan ulkopuolella, jolloin tontille olisi voinut rakentaa

mahdollisimman paljon uusia asunto- ja palvelutiloja. Tätä taustaa vastaan voidaan huomata, että kaupunkikehityskehys on kuitenkin osaksi riippuvainen urheilukehityksestä ja sitoutunut urheilullisten olosuhteiden parantamiseen täydennysrakentamisen ohella. Uskoisin, että stadionin purkaminen ja asuntojen rakentaminen stadionin paikalle aiheuttaisi totaalisen luottamus kriisin kaupunkisuunnittelua kohtaan sekä aiheuttaisi varmasti erittäin voimakasta kansalaisvastustusta. Tätä taustaa vastaan on tyypillistä, että juuri täydennysrakentamisesta koituvia hyötyjä korostetaan urheilullisten olosuhteiden parantamisen ohella.

Tampereen kaupungin strategisena tavoitteena on täydentää olevaa kaupunkirakennetta, ettei tarvitsisi mennä uusille alueille. Keskustan täydennysrakentamisessa on lähes hankkeesta riippumatta se hyöty, että hanke on saavutettavissa kävellen, pyörällä ja julkisella liikenteellä, alueelle tuodaan uusia palveluita ja nykyisiä palveluita voidaan kehittää. Samalla tämä hanke tukee tamperelaista jalkapalloilua. (H3, kaavoitusarkkitehti)

Yksi keskeinen kysymys stadionin luomista taloudellisista hyödyistä on projektin vaikutus lähialueiden asuntojen arvoihin. Kuten aiemmin todettu, stadioneiden rakentamista perustellaan usein hatarilla ja löyhillä argumenteilla stadionin tuomista suorista taloudellisista hyödyistä (esim. Baade 1996, Chapin 2002). Suorat taloudelliset hyödyt osoittautuvat usein liioitelluiksi tai niiden vaikutuksia on hankala mitata. Esimerkiksi Tampereen keskusta-areenan hankkeesta esitettiin erittäin optimistisia ja jopa harhaanjohtavia lukuja areenan tuomista suorista työpaikoista (YLE 21.6.2016). Kaupunkikehityskehityksen näkökulman mukaan stadionhanke tulee generoimaan lisää liiketoimintaa palveluiden ja työllistämisaikutusten kautta. Merkittävä taloudellisiin hyötyihin liittyvä kysymys on, että miten stadion tulee vaikuttamaan lähialueiden asuntojen hintoihin. Tutkimuskirjallisuudessa on ristiriitaisia tuloksia stadionin ja asuntojen hinnan vaikutuksista. Ristiriitaisia tuloksia voidaan yleistää siten, että kolmannen stadionsukupolven (1960–1990-luvuilla) aikana stadioneilla oli usein negatiivinen vaikutus alueiden asuntojen hintoihin (Bale 1993 & 2000). Tämä johtui pitkälti stadioneiden luomasta häiriöstä ja turvattomuuden tunteesta (esim. huliganismi Iso-Britanniassa). 1990-luvun jälkeen ja erityisesti 2000-luvulla rakennetuilla huippumoderneilla stadioneilla on usein ollut positiivinen vaikutus lähialueiden asuntojen hintoihin (esim. Ahlfeldt & Maennig 2007; Feng & Humphreys 2008; Tu 2005). Aineiston perusteella tähän seikkaan ei osattu suoraan antaa vastausta. Haastatteluiden perusteella korostetaan, että täydennysrakentaminen on yleensä kasvattanut asuntojen arvoa, mutta tätä argumenttia voi olla vaikea yleistää koskien hybridistadionin luomia hyötyjä. Stadionin vaikutuksia lähialueiden asuntojen arvoihin ei aineiston perusteella ole täysin pystytty esittämään.

Hervannassa on ollut niin, että täydennysrakentaminen on lisännyt sen alueen asuntojen vetovoimaa ja sitä kautta myös hintatasoa. Myös käytettyjen vanhojen asuntojen. Uskon, että Tammelassakin tulee näin käymään. Mitä nämä vaikutukset sitten yksittäisiin asuntoihin ovat, että jos asuu siinä kakkoskerroksessa ja vastapäätä tulevalle tontille tulee tämänlainen kahdeksan–yhdeksän kerroksinen torni, niin mitä se tällaisiin kohteisiin? Mikäli on vain yhteen suuntaan ikkunat, niin mihin suuntaan se vaikuttaa? Niitähän on mahdotonta arvioida. Voi olla, että puolella on, että laskee tai pysyy ennallaan, mutta uskoisin, että keskimäärin hinnat kyllä kasvavat. (H4, apulaispormestari, Tampereen kaupunki)

Stadionin vaikutuksista asuntojen hintoihin ei Lemminkäisen projektipäällikkö myöskään osaa antaa suoraa vastausta. Hän korostaa haastattelussa, että loppujenlopuksi asuntojen tulevat asukkaat ja ostajat määrittelevät alueen uusien asuntojen hinnan ja sen miten stadion vaikuttaa muiden asuntojen hintoihin ja vuokriin. Seuraava kommentti esittää näkemystä, miten asuntojen hintoihin vaikuttavat tekijät ulkoistetaan markkinoille.

Ehkä sellainen mitä ei tunnisteta vielä, kun ei tiedetä vielä, että kuinka tulevat vuokralaiset tai kiinteistön omistajat kokevat sen, että kun siinä on jalkapallostadion ihan seinän takana. Se on sellainen tunnistamaton riski, mitä ei vielä pystytä arvioimaan. Että onko sillä vaikutusta esimerkiksi rakennusoikeuden hintaan... (H6, Lemminkäinen Oy, projektipäällikkö)

Uusien asukkaiden, palveluiden ja liiketoiminnan lisäksi stadionhankkeen uskotaan parantavan täydennysrakentamisen kautta myös alueen liikennejärjestelyjä. Uuden stadionin alle sijoitetaan noin 250 ajoneuvon parkkihalli, jonka tarkoituksena on palvella sekä stadionia että kiinteistön muita yrityksiä. Lisäksi Itsenäisyydenkadun ja Kalevan puistotien kulmaukseen suunnitellaan raitiotiepysäkki, joka palvelee läheisesti myös stadionin käyttäjiä. Kaupunkikehityskehityksessä painottuukin ajatus, että stadionhankkeen avulla toteutetaan kaupungin liikennepoliittikan mukaista suunnitelmaa. Erityisesti joukkoliikenteen lisääminen, maanalaisen pysäköinnin rakentaminen ja kävely- ja polkupyöräkatujen kehittäminen tukevat kaupungin liikennepoliittista strategiaa (Tammelan yleissuunnitelma 2012). Liikennejärjestelyiden kehittäminen parantaa myös stadionin saavutettavuutta. Mikäli raitiotiehanke toteutuu, mahdollistaa se suurienkin massojen liikkumisen stadionille. Kaupunkikehityskehityksessä heijastuu myös laajempi yhteiskunnallinen keskustelu yksityisautoilun roolista kaupunkialueella. Aineistossa todetaan, että julkisen ja kevyenliikenteen kehittäminen palvelee erityisesti stadionin nuoria käyttäjiä.

Stadionin keskeinen sijainti kaupungin keskustassa ja helppo saatavuus on tulevaisuuden kannalta hieno asia. Tietenkin toivotaan, että katsojat ja etenkin nuoret pelaajat käyttävät entistä enemmän polkupyöriä tai julkisia kulkuneuvoja saapuessaan stadionille. Myös suunnittelussa oleva ratikkareitti ja sen pysäkit ovat aivan stadionin kupeessa Itsenäisyydenkadulla. Monet kaupunkilaiset voivat tulla stadionille myös jalan. (H5, Palloliitto, piirijohtaja)

Stadionin kolmas merkittävä kaupunkikehittämisen hyöty on kaupunkikuvan parantuminen. Kaupunkikuvan parantumisella viitataan sellaiseen keskusteluun, jossa uusi hanke välittää laajempaa kaupunkikuvallista muutosta ja eheytyä. Kaupunkikuvalliset hyödyt voidaan aineiston perusteella jakaa kahteen osaan. Ensinnäkin itse stadionsuunnitelmaa pidetään laadukkaana ja korkeatasoisena, joka jo itsessään parantaa alueen viihtyvyyttä. Erityisesti uusi stadion on arkkitehtuurisesti tyylikäs ja se on valikoitunut tuomariston päätöksellä kuudesta eri vaihtoehdosta. Toiseksi aineiston perusteella voidaan todeta, että stadionin muutos tulee heijastumaan laajemminkin alueelle ja se parantaa kaupunkikuvaa myös stadionin ympärillä. Kaupunkikehityskehityksessä korostuu, että kaupunkikuvalliset hyödyt ovat selkeämmin ei-taloudellisia stadionin lähialueelle koituvia hyötyjä. Aineistossa mainitaan esimerkiksi, että Kalevan puistotien ja Itsenäisyydenkadun kulmassa oleva parkkialue muutetaan aukioksi, johon tulee myöhemmin mahdollisesti raitiovaunupysäkki. Aukion muutos olisi esimerkki hyödystä, joka kohdistuu yleisemmin alueen kaupunkikuvalliseen eheyttämiseen.

...mielestäni tämä ympäristö kohenee nykyisestä lauta-aidasta. Joku voi olla eri mieltä. Joku voi haluta säilyttää nykyiset rakenteet. Lisäksi voidaan kohentaa tätä (Itsenäisyydenkadun varren) aukiota. Viereen tulee ratikka ja sen pysäkki. Paikasta voidaan tehdä ihan jotain muuta kuin nyt, kun nykyään pysäköintialueena olevaa aukiota kohennetaan kaupunkikuvallisesti. (H3, kaavoitusarkkitehti)

Aineistossa ilmenee, miten stadionsuunnitelman kuvaillaan istuvan sopuisasti ympäristöön ja suunnitelman tarkalla sommittelulla varmistetaan monipuolinen lopputulos. Hybridistadionin uskotaan aineiston perusteella sopivan hyvin jo valmiiksi erittäin moninaiseen kortteliin, jonka naapurustosta löytyy rakennuksia lähes kaikilta vuosikymmeniltä (Kaava 8570, 7–8). Eräässä haastattelussa perustellaan stadionhankkeen arkkitehtuurisia valintoja ja vahvistetaan niitä kaupunkikuvatoimikunnan suunnitelmaa puoltavalla päätöksellä. Hieman yllättäen kaupunginarkkitehdin haastattelussa todetaan, että hankesuunnitelma on erittäin maltillinen. Näkökulma edustaa naapurustokehykselle täysin vastaista mielipidettä. Naapurustokehyksen kommentteissa kritisoidaan nimenomaisesti hankkeen kokoluokkaa (esim. Aamulehti, 28.9.2015 ja asukasaktiivin haastattelu).

5.2.3 Kaupunkikehitykselliset riskit ja haitat stadionhankkeessa

Kaupunkikehityksessä on useita kaupunkia eheyttäviä ja kaupunkirakennetta vahvistavia taloudellisia ja ei-taloudellisia hyötyjä. Kuten mainitsin aiemmassa luvussa, mitä laajempia kehityksen esittämät hyödyt ovat, sitä enemmän ne luovat myös riskejä ja haittoja. Lisäksi, mitä enemmän hankkeen haitat korostuvat, sitä suurempi merkitys luottamuksella on. Kaupunkikehityksessä korostuu stadionhankkeen julkisessa puheessa toistuvat positiiviset vaikutukset. Kaupunkikehityksessä uusiutuu Tim Chapinin (2002) näkemys siitä, että urheilufasilitteettien rakentamisessa ei välttämättä osata tai haluta tunnistaa piileviä kustannuksia. Piileviä kustannuksia ovat esimerkiksi rakennushankkeen vaikutukset alueen asuntomarkkinoihin, verotulojen väheneminen rakentamisen aikana tai poliittisen konfliktin kasvu (Chapin 2002, 14). Seuraavilla sivuilla käyn läpi stadionhankkeen kaupunkikehitykseen liittyviä riskejä ja haittoja, jotka esiintyvät aineistossa. Luvussa 5.3. (Naapurustokehitys) käsittelemme stadionhankkeen aiheuttamia haittoja laaja-alaisemmin ja tuon esiin, miten mahdolliset ongelmat aineiston perusteella vaikuttavat asukkaiden ja naapuruston arkeen ja miten haitat puolestaan korostavat epäluottamuksen kasvua kaupunkisuunnitteluun.

Kaupunkikehityksessä stadionhankkeen haitat esiintyvät aineistossa lähinnä viiden eri teeman kautta. Ensinnäkin kaupunkikehityksessä hyväksytään, että palveluiden ja asuntojen määrän kasvu nostattaa myös liikennemäärää ja erityisesti yksityisautoilua. Aineistosta selviää näkemys, että yksityisautoilun kasvua pyritään vähentämään tukemalla julkista liikennettä, pyöräily- sekä kävelyolosuhteita. Lisäksi stadionille tehdään maanalaisia parkkipaikkoja. Toinen merkittävä harmi on, että naapurustolle saattaa koitua näköestettä uuden rakennusmassoittelun seurauksena. Kaupunkikehityksen puhettavassa esiintyy vahvasti näkemys, että kaupunkikehittäminen ei välttämättä tarkoita absoluuttista hyvää kaikille. On mielenkiintoista huomata, että aineiston perusteella kaupunkikehityksessä kyllä ymmärretään maisemien muutos ja siitä seuraava harmi asukkaille, mutta ongelman muuttamiseksi ei ole juurikaan tehty ratkaisuja (uudelleen massoittelun lisäksi). Tässä kohtaa on suuri luottamuksen menettämisen potentiaali. Näin ollen tämä riski ja naapurustolle koituvat harmit hyväksytään. Suorat taloudelliset kustannukset ovat aineiston perusteella kolmas stadionista koitua harmi. Kuten todettu, stadionhanke ei ole täysin budjettineutraali, mutta Tampereen kaupunki on valmis sijoittamaan hankkeeseen noin 5 miljoonaa euroa. Neljäs aineistosta noussut kaupunkikehityksen kohtaama haitta on stadionin ja sen urheilupalveluiden käyttökustannusten mahdollinen nousu. Stadionin urheilupalveluja halutaan laajentaa suuremmalle käyttäjäkunnalle, joka tarkoittaa myös stadionin huoltotoimien, tilavuokrien ja kentän kustannusten kasvua. Viimeinen stadionrakentamisesta johtuva kustannus kaupunkikehityksen kannalta on

epävarmuus, miten stadion tulee vaikuttamaan stadionin asuntojen sekä lähialueiden asuntojen hintoihin.

5.2.4 Luottamuksen vahvistaminen

Kaupunkikehityskehyksessä luottamusta on rakennettu samoin kuin urheilukehyksessä. Luottamusta on vahvistettu institutionaalisen ja henkilöiden välisen luottamuksen kautta. Ohjausryhmä on tukenut henkilöiden välisen luottamuksen rakentumista. Tammelan stadionhanke perustuu Tampereen kaupungin ja Lemminkäinen Oy:n kumppanuuteen, jossa kumppanuuden pohjana on yhteisesti määritellyt tavoitteet stadionin toteuttamiseksi. Kumppanuushankkeet ovat yleistyneet Suomen kaupunkisuunnittelussa (Bäcklund & Schulman 2005). Aineiston perusteella käy ilmi, että Tampereen kaupunki, Lemminkäinen Oy ja muut toteuttajat tulevat todennäköisesti rakentamaan allianssin hankkeen toteutusta varten.

Kaupunkikehityskehyksessä käy ilmi, että eri toimijat suhtautuvat hyvin positiivisesti julkisen ja yksityisen toimijan väliseen kumppanuuteen. Luottamusta on Tampereen kaupungin ja Lemminkäisen sekä muiden toimijoiden välillä luotu pääasiallisesti yhteistyön kautta. Suunnitteluhankkeessa yhteistyö on tarkoittanut muun muassa sitä, että ohjausryhmän eri henkilöt ovat voineet vaikuttaa hankkeen toteutumiseen (esim. arkkitehtikilpailu). Aineiston perusteella voidaan todeta, että juuri ohjausryhmä ja sen mahdollistama toimijoiden yhteistyö on vahvistanut sekä organisaatioiden välistä (institutionaalista) että henkilöiden välistä (psykologista) luottamusta (esim. Tait 2011). Organisaatioiden välinen luottamus on saattanut rakentua ohjausryhmässä erityisesti tunnistamalla muiden asiantuntijaorganisaatioiden roolin ja niiden merkityksen hankkeen kokonaiskuvan kannalta (esim. Tait 2011, 160). Esimerkiksi Palloliiton asiantuntijoilla on varmasti ollut keskeinen rooli ohjausryhmässä ja se on tuonut osallistumisella urheilullista näkökulmaa hankkeeseen. Ohjausryhmä itsessään on myös tyypillinen ihmisten keskinäistä luottamusta rakentava organisaatio, jossa henkilökohtainen luottamus rakentuu erityisesti toisten ihmisten tuntemisesta ja heidän ammattitaitonsa hyväksymisestä, joka puolestaan saattaa heijastua keskinäiseen lojaliteettiin ja empaattisuuden kasvuun (Tait 2011, 160).

Analyysin avulla voidaan todeta, että suunnitteluhankkeessa on yritetty saavuttaa asukkaiden luottamusta erilaisin menetelmin. Ongelma on kohdattu siten, että suunnitteluhanketta on pyritty pitämään mahdollisimman avoimena. Kehysanalyysini mukaan asukkailla on ollut laaja mahdollisuus vaikuttaa stadionhankkeen etenemiseen erilaisten osallistumis- ja yleisötilaisuuksien kautta. Lisäksi aineistossa korostuu, että asukasedustajan mukaan ottaminen seurantaryhmään on vahvistanut

keskinäistä luottamusta asukkaiden ja päättäjien välillä. Asukasedustajan mukaan ottaminen voi heijastaa askelta kehittyneen liberalismiin kaupunkisuunnittelusta kohti avoimempaa ja vuorovaikutuksellisempaa kaupunkisuunnittelua, jossa paikalliselle tiedolla ja osaamisella on keskeisempi merkitys (Swain & Tait 2007, 245; Laurian 2009, 385–386). Asukasedustajan mukaan ottamisen seurantaryhmään voidaan nähdä olevan seurausta hyvän hallinnon pyrkimyksenä vahvistaa sosiaalista luottamusta hallintoon ja edesauttaa demokraattisia hallinnan muotoja sekä paikallisen tiedon ja suoran demokratian muodon korostamista (Laurian 2009, 337). Erityisesti naapurustokehityksen näkökulman kautta asukasedustajan valinta ei kuitenkaan edusta mitään näistä mahdollisuuksista. Luvussa 5.3.3. käsittelem lisää naapurustokehityksen kritiikkiä asukasedustajan valintaa kohtaa.

Analyysini perusteella nousee ristiriitaista tietoa siitä, että onko hankkeessa kyse uusista osallistamisen ja luottamuksen rakentamisen keinoista, vai ovatko seurantaryhmän järjestämät tilaisuudet osa perinteistä kumppanuuteen perustuvaa kaupunkisuunnittelua. Kuten Laurian (2009) on huomionnut, deliberatiivisia ja osallistavia työkaluja sisältävät interventiot ja projektit saattavat voimistaa hankkeiden luottamusta ja haihduttaa epäluottamusta (KUVIO 2). Aineiston perusteella on kuitenkin vaikea sanoa, että ovatko hankkeen osallistavat menetelmät olleet tarpeeksi vaikuttavia tai merkittäviä. Näkökulma vaihtelee voimakkaasti haastatteluiden välillä. Aineistosta nousee kuitenkin ajatus, että poliittis-hallinnollista kaupunkikehitysketystä edustavat toimijat kokevat, että hankkeessa on ollut paljon erilaisia vaikuttamis- ja osallistamismahdollisuuksia. Kommentti on jokseenkin poikkeuslaatuinen, sillä kuten muun muassa Tait (2011, 231) on huomionnut, kaupunkisuunnittelijoita kritisoidaan usein ulkopuolisuudesta, monopoliasemasta ja jopa elitismistä.

...se (yleisötilaisuus Sampolassa) oli ensimmäinen keskustelutilaisuus. Sitten oli seuraava, kun saatiin kilpailuehdotukset, niin ne esiteltiin yleisölle. Ennen kun me oltiin tehty mitään ratkaisuita. Sitten oli kehittämiskävely ja näille taloyhtiöille asukkaille suunnattu oma tilaisuus, jossa käytiin läpi kuutta eri vaihtoehtoa. Että tässä oli useampia tällaisia... jo ennen kuin näitä ratkaisuja tehtiin. Sitten oli tietenkin, kun tehtiin ratkaisu, niin sillä tultiin ulos. Sitten kun asemakaava käynnistettiin, siinä on nämä omat OAS-vaihe, luonnosvaihe, ehdotusvaihe. □ Kolme eri yleisötilaisuutta. (...) Sitten olivat nämä pienoismallit nähtävillä. Ja, palautetta voi antaa kirjallisesti, tässä matkan varrella. (H4, apulaispormestari)

Seuraavassa kaupunkiaktivistin haastattelun katkelmassa korostuu institutionaalinen luottamus poliittis-hallinnolliseen kehitykseen. Kommentissa korostetaan oivallisesti, miten kaupunkilaisen näkökulmasta tulisi lähtökohtaisesti luottaa siihen, että virkamiehet tekevät oikein, eivätkä käytä virka-

asemaansa väärin. Kommentti esittää jopa idealistista luottamuksen tasoa kaupunkisuunnittelijoihin. Kommentin ymmärtämiseksi voidaan huomioda, että kaupunkiaktivisti on hyväksynyt Taitin (2011) määrittelemän institutionaalisen luottamuksen tasosta ja näin ollen kokee, että kaupunkisuunnittelu toteuttaa lähtökohtaisesti yleistä hyvää, niin hyvin kuin se on suinkin mahdollista.

Sanotaan vaikka, vaikuttaako tää kaupunkikuvaan, tässä on tää historiallinen Kalevan alue vieressä, että haittaako tää. Sitten museovirastosta tulee lausunto, että "ei haittaa, kyllä sen siihen voi laittaa. Tää on ihan ok". Niin se riittää mulle. Mutta selvästi siellä vastustajissa on sellaisia, että ei riitä. Nyt ruvetaan kyseenalaistamaan, että onko se prosessi sinne museovirastoon mennyt oikein. Onko, annettu oikeat tiedot ja muuta vastaavaa. Ehkä mä oon sen verran luottavainen, että mä luotan, että virkamiehet tekevät työnsä oikein ja lähtökohtaisesti nää prosessit menee oikein. Eikä niin että menee lähtökohtaisesti /väärin\, että mun pitäis niinku varmistella kaikkea, että "oletteko te nyt sitä ja oletteko te nyt tätä". (H2, kaupunkiaktivisti)

5.3 Naapurustokehys

Naapurustokehys on analyysin nousseista tulkintakehyksistä kaikkein kriittisin stadionhanketta kohtaan. Naapurustokehys rakentuu toimijoiden puhetavasta, jonka mukaan stadionia voidaan kehittää jalkapalloilun ehdoilla, mutta suunnittelu tulee tehdä asukkaiden lähtökohdista. Aineiston perusteella tämä tarkoittaa stadionia ilman asuntoja ja ei-urheilullisia palveluita. Naapurustokehykselle on tyypillistä, että se pyrkii esiintymään asukkaiden äänenä. Tämän vuoksi olen nimennyt tulkintakehyksen naapurustokehykseksi. On kuitenkin selvää, että eivät kaikki naapurit tai asukkaat tulkitse stadionkeskustelua ainoastaan naapurustokehyksen kautta. Pyrkimys määrittellä itseään ”naapureiksi” on tyypillinen diskurssikamppailu, joka muistuttaa ristiriitaisesta julkisesta edusta ja sen määrittelystä (ks. esim. Tait 2011, 165–167). Naapurustokehys heijastaa niin sanotun Pro Paltsu -yhteisön näkemyksiä. Pro Paltsu muodostuu lähialueiden taloyhtiöiden aktiiveista ja se vastustaa voimakkaasti kumppanuustoimijoiden stadionhanketta. Naapurustokehys on vastakkainen tulkintakehys kaupunkikehitykselle ja se pyrkii käymään keskustelua kustannusneutraliteetin ja hybridirakentamisen kritiikin kautta. Tulkintakehyksessä korostuvat osittain samat perustelut kuin urheilukehyksessä, kuten muun muassa urheilun olosuhteiden parantaminen. Keskeisenä erona on, että naapurustokehyksessä korostetaan hankkeen luomia haittoja ja häiriöitä. Sinällään naapurustokehys ei suoranaisesti vastusta stadionrakentamista, vaan menettelytapaa, jolla se toteutetaan.

Naapurustokehys rakentuu pitkälti kolmen eri ominaisuuden ympärille. Ensinnäkin naapurustokehyksen argumenteissa korostuu, että stadionhanke heikentää perusoikeuksia hyvään asumiseen. Jalkapallostadionin korkeus on tulkintakehyksen mukaan liian suuri. Toiseksi

naapurustonäkökulma haastaa stadionin hybridirakentamisen suunnittelumallin. Naapurustokehyksen mukaan eri hybridistadionin elementit ovat toisiaan poissulkevia, eikä täydentäviä. Kolmanneksi naapurustokehyksessä korostuu epäluottamus kaupunkisuunnitteluun ja poliittis-hallinnolliseen päätöksentekoon. Luottamuksen menetys on aiheuttanut poliittisen konfliktin naapurustokehyksen sekä kaupunkikehityskehyksen toimijoiden kesken. Sapotichne (2012) on tutkinut stadionrakentamisen retorisia strategioita. Hän on tutkimuksessaan luokitellut puheenvuorot stadionin kannattajiin ja vastustajiin sekä tutkinut minkälaisilla argumenteilla (sosiaalinen, taloudellinen tai molemmat) ryhmät pyrkivät vaikuttamaan rakennushankkeisiin. Sapotichnen kaksijakoinen luokittelu ei Tammelan tapauksessa ole kuitenkaan tarpeeksi laaja, sillä kahta kilpailevaa kehystä ei voi pelkistää vain puolesta ja vastaan -argumenttien varaan. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että Sapotichnen (2012, 176–177) tutkimuksen perusteella stadionhanketta kannattava rakennuskoalitio pyrki korostamaan hankkeen sosiaalisia vaikutuksia, kun puolestaan vastustajat pyrkivät käymään argumentaatiota hankkeen taloudellisista kustannuksista. Retoriset strategiat ovat kaupunkikehityskonflikteissa erittäin keskeisessä asemassa (ks. esim. Laine & Peltonen 2003, 69–73).

Tutkielmassani käytin teemahaastatteluita primääri-aineistona. Tutkielman validiutta olisi voinut vahvistaa haastatteleamalla useampaa asukasta, jotka ovat osallistuneet jollakin tavoin hankkeeseen. Toisaalta naapurustokehyksen argumentit ja näkökulmat ovat tulleet voimakkaasti esille myös paikallisten lehtien mielipidekirjoituksissa. Huolimatta siitä, että primääriaineisto sisältää vain yhden haastattelun, jonka kokonaisuudessaan voi luokitella naapurustokehyksen alle, heijastaa tulkintakehys laajempaa debattia stadionhankkeesta. Muun muassa Aamulehden mielipidekirjoituksissa on käyty kiivasta keskustelua kaupunkikehitys- ja naapurustokehyksen tulkintojen kesken. Seuraavissa mielipidekirjoituksissa korostetaan naapurustokehykselle tyypillisiä puheenvuoroja.

Myös asukkaiden Pro Paltsu -suunnitelma on viranomaisuunnitelmasta poiketen jokseenkin kokonaan kustannusneutraali - jopa vielä paremmalla tavalla kuin kaupunkihankkeen sisältämässä ehdotuksessa. Pro Paltsu -esityksessä ei luovuteta julkista yhteiskunnan omistamaa maata kentän laidalta asumistarkoitukseen. Toivoaksemme esityksemme tullaan käsittelemään huolellisuudella ja vakavuudella. Meillä kuntalaisilla on nimittäin oikeus esittää vaatimus yhteisen omaisuutemme käyttämisestä. (Aamulehti 17.9.2014, mielipidekirjoitus)

...hanke massiivisine asuntoruneineen ei sovi ollenkaan Tammelan ja Kalevan ilmeeseen. Paikkaan soveltumaton suuri rakennusmassa laskee koko alueen asuntojen arvoja. Tämän arvonalennuksen maksavat alueen asukkaat. Asuntojen arvonalennus saattaa olla jopa useita kymmeniä miljoonia euroja. Lisäksi pelkään, että muutaman

kymmenen vuoden kuluttua suunniteltu rumilus puretaan ja sen tilalle rakennetaan kasvavan jalkapallofanijoukon iloksi uusi Fifan mittojen mukainen stadion. Köyhän kannattaisi kuitenkin tehdä heti vain hyvää ja pysyvää. (Aamulehti, 28.9.2015, mielipidekirjoitus)

Kehysanalyttisestä näkökulmasta ilmiön kokija soveltaa erilaisia tulkintakehyksiä ja poimii itsellensä soveltuvaa tietoa myös erilaisista ja joskus myös vastakkaisista tulkintakehyksistä (esim. Horsti 2005, 49). Naapurustokehys pyrkii esiintymään asukkaiden äänitorvena. Seuraavasta kommentista voi huomata, miten naapurustokehys ei välttämättä miellytä kaikkia kaupunkilaisia, vaan osa asukkaista saattaa kehystää stadionhanketta kaupunkikehityskehyksen tarjoamalla argumenteilla ja viitekehyksellä. Kommentissa korostuu myös määrittelykamppailu julkisesta edusta (”meidän kaikkien yhteisestä omaisuuden kohtalosta”).

Ymmärtävätköhän asukkaat itse, millaista kaupunkiympäristöä he tällä asenteellaan ovat luomassa? Kolkkoa, kuollutta ja rumaa. Vaihtoehtona olisi tiivistä, kaupunkimaista ja elävää. Toivottavasti kaupunki päättää meidän kaikkien yhteisen omaisuuden kohtalosta muuten kuin vaan vastustavien naapurien mielipiteitä kuullen. (Aamulehti 24.9.2014, mielipidekirjoitus)

5.3.1 Stadionhanke heikentää perusoikeuksia hyvään asumiseen

Naapurustokehys vastustaa avoimesti stadionhanketta sen nykyisessä muodossa. Kehyksessä toistuu voimakas näkemys siitä, että hanke heikentää asukkaiden perusoikeuksia hyvään ympäristöön. Stadionhankkeen kustannukset nousevat naapurustokehyksessä hyötyjä suuremmaksi ja ovat siten vastakkaisia näkemyksiä kaupunkikehitykselle. Analyysini perusteella esiin nousi neljä teemaa, joissa stadionhanke heikentää asuinviihtyvyyttä ja alueen taloudellista arvoa.

- 1. Asuinviihtyvyys ja -ympäristö heikentyvät korkean massoittelun vuoksi.*
- 2. Stadionista tulee liikenteellisiä haittoja lähiympäristölle.*
- 3. Stadionsuunnitelma luo toteutuessaan turvallisuusongelmia ja lisää häiriöitä.*
- 4. Stadionhanke saattaa heikentää asuntojen arvoa.*

Ainoa selvä haitta, jonka molempien kehyksien toimijat yhdessä toteavat, on uuden stadionin rakenteiden korkeus ja miten se vaikuttaa lähialueiden näkyvyyteen. Kaupunkikehityskehyksen näkökulmasta stadionista koituu maisemallisia haittoja alakerroksissa asuville ihmisille. Kaupunkikehityskehyksen näkökulman mukaan haittoja vähätellään, kun puolestaan naapurustokehyksessä niitä korostetaan. Keskustelu näköhaitoista ja niiden vaikutuksista asuntojen

arvoihin on tyypillistä laskelmoivaa luottamusta (Tait 2011, 160). On selvää, että mikäli rakentaminen laskee asuntojen hintaa, vaikuttaa se suoraan merkittävästi kaikkien asukkaiden luottamukseen, jotka määrittelevät hanketta rationaalis-laskennallisen luottamuksen kautta.

Merkittävä ei-taloudellinen haitta on naapurustokehyksen argumenttien mukaan liikennemäärän kasvu. Naapurustokehyksessä painotetaan, että Tammelassa on jo nyt liikenteellisiä ongelmakohtia, ja kaupunginosan tiivistäminen tulee vahvistamaan niitä. Haastattelussa todetaan, että stadionille suunnitellut saattoliikenteen solmukohdat ovat liian pieniä ja ne tukkivat lähialueen katuja. Samoin polkupyöräparkki haittaa liikkumista, ja liikennemäärien kasvu tulee vaikuttamaan Tammelan koulun koululaisten turvallisuuteen.

Naapurustokehyksessä esiintyy voimakkaasti kanta, että jalkapallostadioniin liittyvät häiriöt tulevat lisääntymään. Analyysin perusteella esille nousi useita turvattomuuden kokemisen tunteita, jotka liittyvät stadionin yleisömäärän ja alueen väestömäärän kasvuun. Muun muassa huoli omaisuusvahingoista lisääntyi mitä enemmän uudelle stadionille uskotaan tulevan katsojia.

H1: Että jos siihen tulee kovin vilkasta seuraelämää naapuritontille, niin sen voi arvata, ettei se ainakaan mitään levollisuutta luo siihen paikalle. Meillä on sisäpiha siinä ja siitä kuljetaan totta kai, koska ↑pääportti tulee meidän talonkohdalle. Siitä kulkee peliin viisituhatta. Eivät ne varmaan mitään partiolaisia ole, eikä seurakuntalaisia. Tulee kaikenlaista vastaan.

Haastattelija: Siis se huoli on myös, että siinä voi syntyä niinku rauhattomuutta ottelun aikana-

H1: -No, eikö tervejärki sano jotain, koska olen katsonut, että kun siellä on ollut pari vähän vilkkaampaa peliä. Niin, poliisisaattue ollut mukana. Siis ↑nyt jo. (H1, asukasaktiivi)

John Bale (1993) on tunnistanut jalkapallostadioneiden läheisyydessä esiintyvät häiriöt ja niiden vaikutukset. Balen mukaan erilaiset häiriöt ovat esimerkiksi melua ja turvattomuutta, joista kärsivät erityisesti stadionin välittömässä läheisyydessä asuvat. Todd Graham (2002) toteaa, että stadionhankkeiden rakentamisessa on keskeistä se, miten naapuruston kohtaamia häiriöitä voidaan lieventää ja toisaalta tukea alueen positiivisia vaikutuksia. Grahamin (2000, 28–31) esimerkkitaapauksessa lähialueet yhdessä muodostivat toimintasuunnitelman, jonka tarkoituksena oli tunnistaa naapurustojen vahvuuksia ja mahdollisuuksia sekä turvata aiemman taloudellinen aktiivisuus

alueella. Toimintasuunnitelman seurauksena lähialueen toimijat perustivat säätiön, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa stadionin ja lähialueiden rinnakkaiselo.

Ahlfeldt & Maennig (2011) ovat osoittaneet, että usein stadionhankkeita vastustavat pyritään leimaamaan nimbyiksi. Nimbyiksi leimaaminen heikentää vastustajien mahdollisuuksia vaikuttaa projekteihin ja sen avulla voidaan epälegitimoida vastustajan argumentteja (Ahlfeldt & Maennig 2011). Pro Paltsu -ryhmän yleistäminen nimby-liikkeeksi ei ole oleellista, sillä ryhmä ei suoranaisesti vastusta stadionin rakentamista, vaan hankkeen toteutusmuotoa. Naapurustokehyksessä korostuu kuitenkin myös nimbymäisiä piirteitä, joita ei voi aineiston analyysissä ohittaa. Yksi esille noussut nimby-argumentti on asukasaktiivin haastattelussa esittämä huoli Tammelan väestöpohjan muutoksesta.

Onhan se sosioekonominen kysymys, että millainen demografia tulee olemaan ja millaisia ihmisiä sinne muuttaa. Eihän siihen muuta varakkaita henkilöitä asumaan perheasuntoihin. Koska nämähän ovat tuollaisia laivahyttejä. (...), siihen muuttaa ehkä opiskelijoita, ehkä sitten näitä maahanmuuttajia tai jotain. Siis, siitä tulee asuntola. Ei siihen asuntoja tule, vaan asuntola. (H1, asukasaktiivi)

Kaupunkikehityskehyksen näkökulmasta nimby-käsitteeseen on tartuttu voimakkaasti, ja sen avulla on pyritty marginalisoimaan stadionhankkeen vastustajia. Näkyvin tempaus stadionkiistassa lienee ollut stadionia kannattavan Pro Hattutemppu -yhdistyksen lanseeraama ”Hattutemppu YIMBY” (*Yes in my backyard*) -kannatusolut (Tamperelainen 20.4.2015). Tämänlaisella symbolisella käsitteiden haltuunotolla voidaan pyrkiä korostamaan omaa avoimuutta, samalla kun vastustajan argumentteja marginalisoidaan ja ne esitetään itsekkäinä puheenvuoroina.

Niin, mun on vaikeaa nähdä se minään muuna kuin nimbyilynä. Että... jos on jokin argumentti ja sitten on vasta-argumentti, niin musta... se niinku, että vastakkaisia mielipiteitä ei kuunnella, eikä faktoja kuunnella... se on just sitä, että usko (vastustamiseen) on niin vahva ja jotenkin toistetaan vaan sitä samaa... (H2, kaupunkiaktivisti)

Aiemmassa luvussa (5.2.2) nostin jo esiin stadionrakentamisen vaikutuksia asuntojen hintoihin. Asuntojen hintojen muutoksesta ei ole selvää näyttöä, mutta kaupunkikehityskehyksen perusteluissa uskotaan, että asuntojen arvot nousevat. Naapurustokehyksen toimijoiden mukaan asuntojen arvot tulevat puolestaan rakennusmassoittelun seurauksena romahtamaan. Näkökulmassa toistuu argumentti, että stadionia suunnitellaan huomioimatta hankkeen vaikutuksista alueen taloudellisiin ja eitaloudellisiin arvoihin.

Ja yks asia mikä siinä on, niin vastoin sitä mitä kaupungin kiinteistötoimen edustaja (nimi poistettu) yleisötilaisuudessa väitti, että asuntojen arvo nousee, kun tulee toinen seinä toisen eteen. Niin se ei pidä paikkaansa. Se romahduttaa näiden asuntojen arvon. Siitäkin kysymyksestä, että kuka tästä on vastuullinen? Ihmiset, jotka siinä asuvat... kun siinä ei ole muuta kuin vanhoja ihmisiä, jotka ovat säästäneet koko elinikänsä asuntonsa. Ja sitten niiden arvo romahtaa. (H1, asukasaktiivi)

Paikkaan soveltumaton suuri rakennusmassa laskee koko alueen asuntojen arvoja. Tämän arvonalennuksen maksavat alueen asukkaat. Asuntojen arvonalennus saattaa olla jopa useita kymmeniä miljoonia euroja. (Aamulehti 28.9.2015, mielipidekirjoitus)

Stadionin vaikutuksia lähialueisiin tutkinut Andy Thornley (2002) huomioi, että ottelutapahtumien vieraat saapuvat usein naapuruston ulkopuolelta ja muilta alueilta. Samanaikaisesti stadionin luomat paikallistaloudelliset hyödyt ovat kyseenalaisia tai pieniä. Tämän vuoksi Thornley asettaa kritiikkinsä, että stadionhankkeita ei tulisi toteuttaa erillisinä kaupunginosan muista kehittämishankkeista, vaan stadionhankkeet tulisivat integroida laajempaan kaupunginosia eheyttävään suunnitteluun, jossa urheilupaikkarakentamisesta olisi enemmän hyötyä lähialueen naapurustolle. (Thornley 2002, 815–816.) Tällä hetkellä näyttää siltä, että Tammelan stadionia rakennetaan erillisenä muusta Tammelan täydennysrakentamisesta. Tammelan stadionin kiinnittäminen tiukemmin täydennysrakentamiseen olisi saattanut parantaa hankkeen legitimiteettiä ja vahvistaa ideologista luottamusta täydennys- ja tiivistämiskäytöksi. Aineiston perusteella näyttää siltä, että naapurustokehityksen tulkinnan mukaan tiivistäminen saattaa olla uhka asuntojen arvolle.

5.3.2 Hybridistadionin kritiikki ja vaihtoehtoinen esitys

Naapurustokehityksen kritiikki hybridistadionia kohtaan voidaan aineiston perusteella jakaa neljään eri ominaisuuteen. Naapurustokehityksen kautta tulkitaan, että asuminen ja ottelutapahtumat ovat vastakkaisia elementtejä. Samoin kustannusneutraali toteuttamismalli nähdään harhaanjohtavaksi. Naapurustokehityksessä pyritään määrittelemään kehityksen puheenvuorojen kannattajien olevan paikallisia asukkaita, kun taas hybridistadionia kannatetaan Tammelan kaupunginosan ulkopuolella. Lisäksi aineiston perusteella voidaan todeta, että naapurustokehitys suhtautuu kriittisesti Tammelan väestöpohjan mahdolliseen muutokseen täydennysrakentamisen seurauksena. Kehityksessä painotetaan vaihtoehtoisia Pro Paltsu -esitystä (ks. KUVA 2). Pro Paltsu -ryhmän luoma stadionmalli on rakennusmassaltaan maltillisempi ja taloudellisesti toteutettavissa rakennusoikeuden myynnillä (muista tiivistämiskohteista). Stadion rakennettaisiin ainoastaan jalkapalloilulle.

Jalkapallostadioneiden hybridisaatiota koskevassa kritiikissä huomioidaan, että toimintojen sekoittaminen heikentää autenttista tunnelmaa. Autenttinen tunnelma (vrt. Tammelan stadion nykyisellään), joka on käsitettävissä erityisesti yksinomaan jalkapalloon suunnitelluilla stadioneilla. Identiteetit ja yhteisöt ovat kuitenkin postmodernissa yhteiskunnassa rakentuneet täydellisesti kulutuksen ympärille, jonka seurauksena taloudellisen piirin ulkopuolista tilaa ei ole olemassakaan, ei edes urheilussa. Hybridisaatio on seurausta urheilun täydellisestä kapitalisoinnista, jossa urheilun menestyminen mitataan kyvystä palkata menestyneitä ammattilaisurheilijoita ja mahdollisuuksista luoda tuottavampaa infrastruktuuria. (Zinganel 2010, 84–85.)

Naapurustokehitys vastustaa monikäyttöistä hybridistadionia. Erityisesti triplahybridin elementit (asuminen, ottelutapahtumat, palvelut) nähdään kehyksessä vastakkaisina elementteinä, jotka eivät voi toimia yhdessä. Naapurustokehityksen näkökulma kumpuaa asuinviihtyvyyden näkökulmasta ja siitä, miten samalla tontilla voidaan järjestää tuhansien ihmisten ottelutapahtumia ja turvata rauhallinen sekä viihtyisä asuminen.

Se (asuinrakentaminen) ei sovi siihen ollenkaan! Nyt puhutaan, että tämä on hybridirakentamista. Mitä se on? Joka on siis terminä täysin väärä. Ei tässä hybridiä synny, koska pelaaminen tapahtumana on täysin vastakkainen mitä asuminen on. ↑Kuinka tuli ja vesi↓. (H1, asukasaktiivi)

Naapurustokehityksen puheenvuoroissa ei sulateta stadionin kustannusneutraalia suunnittelumallia. Kehyksen puheenvuoroista tulee ilmi, että hankkeen toteutusmalli on harhaanjohtava, sillä todellisuudessa kaupunki on osallistumassa hankkeeseen useiden miljoonien edestä. John Crompton (2004, 55) toteaa, että mikäli stadionhankkeiden taloudelliset perustelut ovat epäselviä, rakennuskoalitiot pyrkivät korostamaan psyykkisiä hyötyjä (ks. myös Sapotichne 2012). Mikäli poliittis-hallinnolliset toimijat kuitenkin pyrkivät käymään stadiondebattia osittain väärän tiedon avulla, saatattavat he joutua julkisen keskustelun silmätikuiksi ja syytetyiksi manipuloinnista tai epäluottamuksesta. Ymmärtääkseni kustannusneutraliteetissä on kyse juuri tästä ilmiöstä. Termi on harhaanjohtava, joka todennäköisesti vain kasvattaa stadionvastustajien epäluottamusta. Ratkaisulla on pyritty hakemaan Tampereen kaupungille edullista toteutusmuotoa. Poliittis-hallinnollisten toimijoiden ei olisi kannattanut ottaa kyseistä termiä ollenkaan käyttöön. Taloudellisen mallin vaihtoehdoksi Pro Paltsu -ryhmä on esittänyt, että rakennusoikeus olisi pitänyt osoittaa rakennusliikkeelle jostakin muualta kuin Tammelan stadionin tontilta. Naapurustokehyksessä

korostetaan, että kaupunki on käyttänyt kustannusneutraalia toteutusmallia väärin perustein ja ohjannut kuntalaisten mielipiteitä sen avulla. On mielenkiintoista huomata, että naapurustokehyksen kommentteissa ei esiinny hyötyjä, joita syntyy palveluiden parantumisesta ja niiden saavutettavuuden kasvusta.

Käytin naapurustokehyksen analyysissä avuksi John Balen (1993) tunnistamaa haittojen maantiedettä, jossa stadionin läheisyyteen pakkautuu stadionista häiriötä ja haittaa. Naapurustokehyksen puheenvuoroissa korostetaan paikallisuutta ja pyritään esiintymään alueen asukkaina, kun taas vastustajat kuvataan Tammelan ulkopuoliseksi henkilöiksi. ”...että mitä se tarkoittaa Annalaan ja Pispalaan, jotka siellä nyt huutavat. Nämä kaverit huutavat pääpunaisena, että tähän täytyy saada rakentaa ihan mitä vaan. (H1, asukasaktiivi)”. Rajanveto ”meidän” ja ulkopuolisten ”niiden” välillä on mielenkiintoinen ja osoittaa miten naapurustokehyksessä pyritään vahvistamaan oman alueen yhteisöllisyyttä suhteessa ulkopuolisiin toisiin. Yhteisöllisyyden rakentaminen toiseuden kautta on hyvin yleinen tapa vahvistaa ”me”-henkeä. Aineistossa todetaan, että kiivaimmat stadionin puolustajat eivät suinkaan asu Tammelassa, vaan jossakin muualla, eivätkä stadioninkannattajat joudu kantamaan häiriöstä koituvia haittoja (melu, liikenne, turvattomuus, jne.).

5.3.3 Luottamuksen heikentymisen kaksi suuntaa

Naapurustonäkökulma painottaa haittoja ja kehystää stadionrakentamista negatiivisten vaikutusten kautta. Hyötyjen ja haittojen vaakakupissa painottuu voimakas kritiikki hybridistadionia ja sen rahoitusmallia kohtaan. Naapurustokehyksessä korostuu luottamuksen heikentyminen sen kaikissa kerroksissa: ideologinen, institutionaalinen ja henkilökohtainen. Luottamuksen heikentymisellä on monia seurauksia kaupunkisuunnitteluun. Lucie Laurien (2009, 379) mainitsee muun muassa, että luottamuksen heikentyminen vähentää kansalaisosallistumista ja sosiaalista pääomaa. Poliittiset vaikuttajat pelkäävät luottamuksen vähentymisen seurauksena oman asemansa menettämistä, joka vaikuttaa puolestaan poliitikkojen halukkuuteen tehdä innovatiivisia ja reformistisia päätöksiä. Samoin luottamuksen menettämisellä on suuri vaikutus hallintoon ja tuleviin kaupunkisuunnitteluhankkeisiin. Epäluottamus vahvistaa lisäksi nimby-asenteita. (Laurien 2009, 379.)

Analyysini perusteella naapurustokehyksellä on kaksi erillistä luottamuksen vähenemisen suuntaa. Ensimmäinen suunta on luottamuksen heikentyminen stadionhankkeeseen ja suunnitteluprosessiin. Osallistamista kuvataan kehyksen puheenvuoroissa ainoastaan pinnalliseksi, eikä asukkaille ole annettu heidän mukaansa todellisia vaikuttamismahdollisuuksia. Toinen luottamuksen heikentymisen suunta on epäluottamus poliittis-hallinnolliseen päätöksentekoon. Kehysanalyysin perusteella voidaan

todeta, että virkamiehet ja kaupungin poliitikot eivät pyri yleiseen hyvään, vaan toteuttavat hanketta epädemokraattisin menetelmin. Naapurustokehyksen ominaispiirre muihin keskustelukehyksiin on sen voimakas konfliktiulottuvuus. Chapin (2002, 17–18) huomioi, että poliittisen konfliktin kasvun riski on merkittävä, mutta usein tunnistamaton kustannus kaupunkisuunnittelussa. Missään muussa kehyksessä tai kehyksen sisäisissä diskursseissa ei esiinny yhtä voimakkaasti kaupunkikonfliktin merkitys.

Naapurustokehys lähtee liikkeelle oletuksesta, että stadionprosessi on lähtenyt alusta alkaen väärälle uralle, eikä suunnitteluprosessissa ole huomioitu tarpeeksi lähialueiden asukkaita. Tämä näkökulma osoittaa, että naapurustokehys ei hyväksy ideologista luottamuksen tasoa, jossa kaupunkikehittämistä ohjaa tiivistämis- ja täydennysrakentaminen. Haastattelussa nousi esille kommentti, jonka mukaan kaupunki ”kannibalisoii” stadionhankkeella lähialuetta. Voimakas termi viitanee siihen, että kaupunki ikään kuin syö itseään ja uhraa asukkaiden hyvinvoinnin hybridistadionille. Kannibalisoiva kaupunkisuunnittelu olisi varmasti mielenkiintoinen ja kutkuttava teema jatkotutkimusta varten.

Katos, jos se kannibalisoidaan. Niin silloin on kyllä oikeus kysyä, että millä oikeudella? Ymmärrän sen, että tehdään järjellistä rakentamista. Ei sitä kukaan vastusta. Mutta semmoinen, kun menee järjettömyyteen. Sellaiseen, että muka hyvää rakennetaan, ettei todellisuudessa (rakenneta) edes itseisarvona hyvää... ja sen lisäksi, se ↑heijastaa... Vaikutus ympäristöön on kannibalisoiva... tuhoava... ruineeraava.
(H1, asukasaktiivi)

Naapurustokehyksen puheenvuorojen mukaan asukkailla on ollut liian vähän mahdollisuuksia vaikuttaa hankkeen kokonaiskuvaan. Tämä ristiriita toistaa hyvin Mäntysalon & Saglien (2010) tutkimustulosta, että merkittävässä rakennushankkeissa asukkaiden mielipiteet ja osallistavat menetelmät otetaan vasta sitten huomioon, kun hankkeen tärkeimmät raamit ovat jo päätetty. Mäntysalo & Saglie (2010, 334) huomioivat, että kaupunkisuunnittelun merkittävin kompastuskivi kaupunkilaisten aktivoimisessa on, että asukkaille mahdollistetaan ainoastaan toissijaiset ja usein liian myöhäiset vaikuttamismahdollisuudet. Toisaalta apulaispormestarin haastattelussa (ks. H4, s. 58–59) kuvataan monia erilaisia vaikuttamiskanavia stadionhankkeeseen. Ristiriita lienee tarkemmin olevan se, että ovatko vaikuttamiskanavat olleet tarpeeksi tehokkaita? Naapurustonäkökulman perusteella eivät ole olleet. Rakennusliikkeen näkökulmasta osallistumismenetelmiä on ollut poikkeavan paljon ja kaupungin näkökulmasta hankkeessa on ollut monipuolisia tapoja vaikuttaa (kirjalliset kommentit, yleisötilaisuudet, kohdennetut tapaamiset, pienoismallit, kehityskävely, jne.). Tämän ristiriidan

lieventäminen ja ymmärtäminen saattaisi tulevaisuudessa auttaa rakentamaan parempaa siltaa asukkaiden, osallistavien menetelmien ja oikeasti merkittävien näkökulmien välille.

Helena Leino (2008) vahvistaa tutkimuksessaan, että kaupunkisuunnittelu on liukunut perinteisestä asiantuntijakeskeisestä suunnittelusta uudempaan kaupunkisuunnitteluun, jossa kansalaisosallistumisella ja julkisella keskustella on merkittävä rooli. Kansalaisosallistumisella ja arkipäivän tiedolla voitaisiin vahvistaa niin sanottuja rajaorganisaatioita, jotka kietovat yhteen tieteellistä tietoa, poliittista päätöksentekoa sekä arkipäivän kokemuksia (Leino 2008, 41–42). On oleellista kysyä, miten esimerkiksi Tammelan stadionhankkeessa olisi pitänyt mahdollistaa asukasosallistuminen siten, että asukkaat olisivat olleet tyytyväisiä osallistumismenetelmiin? Aineiston perusteella en osaa vastata tähän kysymykseen suoraan. Yksi merkittävä haaste nousi aineistossa esille: asukasedustajan valintaprosessi ohjausryhmään ei miellyttänyt asukasaktiiveja. Aineiston perusteella asukasedustaja olisi pitänyt valita lähialueiden taloyhtiöiden tai asukkaiden kautta (alhaalta ylös), eikä siten, että asukasedustaja valittiin kaupunginhallinnon kautta (ylhäältä alas). Toisaalta voi myös kysyä, että kun naapurustokehitys on asettunut vastustamaan hanketta alusta alkaen, olisiko asukasedustajan tarkempi valinta häivyttänyt epäluuloa hanketta kohtaan.

Tunnen tämän henkilön (ohjausryhmän asukasedustajan), niin sanoin, että kuinka voit mennä tuonne, koska sinua asukkaat eivät ole valinnut? Ei yksikään asukas ole sinua valinnut, kuinka voit mennä edustamaan ihmisiä sinne? Kenen luvalla? Siellä se istuu ohjausryhmässä ja hän on hyväksynyt kaikki nämä... tähän rakennetaan näitä asuntoja... vaikka sanoin hänelle, että tiedät ihan täsmälleen, että asukkaat eivät halua tuota... Sitä voi miettiä... Miten voi kokea luottamusta, kaupungin virka- johtavaan virkamieheen... (H1, asukasaktiivi)

Samankaltaista tyytymättömyyttä Tampereen kaupungin valitsemaan ohjausryhmän asukasedustajaan on esitetty myös Aamulehden mielipidekirjoituksessa (Aamulehti 24.2.2015).

Pro Paltsun asukastoimikunta muodostuu yhdeksästä Tammelan pallokentän välittömässä vaikutuspiirissä olevasta asunto-osakeyhtiöstä. Niissä asuu noin 1 500 ihmisistä. Meitä pöyristyttää se, että meitä kuulematta alueen uudistushankkeeseen on nimetty "asukasedustaja", joka ei asu missään näistä yhteisöistä eikä kentän läheisyydessä. (---) Voiko olla niin, että kaupungin hallintoon kuuluva virkamies-poliitikko "tilaa" mieluisan henkilön edustamaan kuntalaisten ja asukkaiden mielipidettä mieltymystensä mukaan? Tämäkö on Tampereen kaupungin näkemys demokratiasta?

Asukasedustajan valinta herätti erityisesti naapurustokehyksen kautta epäluuloa ja epäluottamusta stadionhankkeeseen. Kaupungin apulaispormestarin vastineessa (Aamulehti 26.2.2015) todetaan, että koko Pro Paltsu -ryhmää ei ollut vielä olemassakaan, kun ohjausryhmän kokoonpano valittiin kaupungin hallituksen toimesta. Naapurustokehyksen näkökulman ja Pro Paltsu -ryhmän toimijoiden mukaan asukasedustaja ei edusta tammelalaisia tarpeeksi kattavasti. Institutionaalisen luottamuksen näkökulman mukaan asukasedustaja valittiin kuitenkin pienestä Tampereen tammelalaiset ry:stä, jolla on edustuksellinen ja järjestödemokraattinen rakenne. Tämän vuoksi apulaispormestari ei näe kirjoituksessaan demokraattista ongelmaa edustajan vallinnassa. Asukasedustajan valinta tulisi tulevaisuudessa kehittää siten, että asukasedustajalla tulisi olla laaja tuki. Asukasedustajan valinta tulisi valita avoimesti ja pyrkiä rakentamaan edustajan avulla henkilökohtaisen luottamusta kaupunkisuunnitteluhankkeeseen.

Analyysini perusteella aineistosta löytyi puheenvuoroja, joilla korostetaan, että asukasosallistuminen ja kansalaiskeskustelu ovat olleet hyödyllisiä. Esimerkiksi stadionasuntojen kerroksia on madallettu, tontille luodaan uusi puurivi ja autopaikoitusta on muokattu. Madaltaminen ei ole naapurustonäkökulmasta riittävä, vaan muutokset koetaan ainoastaan pintapuolisena. Aineiston perusteella voidaan todeta, että naapurustokehyksen tavoitteena ei ole päästä konsensusratkaisuun, vaan kehyksen päämääränä on luoda täysin erilainen stadion, mitä nykyinen malli toteutuessaan olisi. Umpisolmu kaupunkikehityksen ja naapurustokehyksen näkökulmien välillä on johtanut valitukseen hallinto-oikeuteen (Tamperelainen 1.6.2016). Pro Hattutempun puheenjohtaja toteaa haastattelussa (Tamperelainen 1.6.2016) seuraavaa: ”Valitus on takaisku tamperelaiselle jalkapallolle, joka ansaitsee kunnan olosuhteet. Uusi stadion mahdollistaa laajemman liiketoiminnan lajin ympärille ja paremmat olosuhteet junioreille. En usko hetkeäkään, että valitus menestyisi hallinto-oikeudessa”. Valitusta hallinto-oikeuteen voi pitää voimakkaana epäluottamuslauseena kaupungin päätöksentekoa kohtaan. Toisaalta kuten Tait (2011) mainitsee artikkelissaan, institutionaalinen luottamus on yksi keskeisimmistä luottamuksen tasoista. Valitusoikeus on osa asukkaiden ja siten näen, että valituskanava voi jopa vähentää institutionaaliseen järjestelmään kohdistamaa epäluottamusta. Tätä taustaa vasten voi peilata, että ehkä valitus hallinto-oikeuteen voi jopa Tammelan tapauksessa lieventää myöhemmin ristiriitaa. Valituksen merkitystä sivuttiin muun muassa apulaispormestarin haastattelussa, jossa apulaispormestari kuvaa, että luottamuksen menetys tulee todennäköisesti poikimaan valituksen. Näin ollen valitus kuvaa perin normaalia osuutta suomalaisessa kaavoitusprosesseissa.

Toinen piirre joka on vahvistanut epäluottamusta poliittis-hallinnolliseen päätöksentekoon, on naapurustokehyksen nuiva suhtautuminen virkamiehiin ja poliitikkoihin. Naapurustokehyksen puheenvuorojen mukaan asukkaiden ehdotusta ei ole käsitelty oikeudenmukaisesti. Naapurustokehyksessä korostuukin siten myös henkilökohtaisen luottamuksen kriisi. Henkilökohtainen luottamus saattaa olla luottamuksen kerroksista (Tait 2011) jopa kaikista merkittävin, sillä mikäli henkilökohtainen luottamus on menetetty, sen rinnalle on vaikeaa rakentaa institutionaalista tai ideologista luottamusta. Naapurustokehyksessä kritisoidaan myös rakennusliikkeen erityisasemaa stadionhankkeessa. Myös esimerkiksi Santaoja, Laine & Leino (2016, 6–7) ovat tutkimuksissaan huomanneet, että asukkaat luottavat mieluummin kaupunkiin toimijana täydennysrakentamisessa. Haastattelussa käy ilmi, että kaupungin poliitikot ja virkamiehet olisivat pyrkineet tahallaan estämään, ettei Pro Paltsu -esitystä voida viedä eteenpäin. Näkemys edustaa henkilökohtaisen luottamuksen totaalista menetystä. Epäluottamus poliittis-hallinnollisiin toimijoihin on erittäin voimakasta ja kokemus epäoikeudenmukaisuudesta on vahva.

Mites arvelet, että tässä luottamus säilyy tai on ylipäätään koskaan millään tavoin koskaan synnytettykään, ja miten se ylipäätään voi säilyä. Kun kaikki minkä teet, pyritään likvidoimaan. (H1, asukasaktiivi)

Kehysanalyysin teoreettisena kulmakivenä toimi analyysissäni luottamuksen käsite. Olen tutkimuksessani käsitellyt luottamuksen rakentamista ja sen menettämistä kolmen eri keskustelukehyksen kautta. Luottamuksen menettämällä on erilaisia vaikutuksia, jotka voivat heijastaa pitkälle tulevaisuuteen ja heikentää kaupunkisuunnittelua. Aineiston perusteella on selvää, että luottamuksen romahtaminen poliittiseen ja hallinnolliseen johtamiseen vaikeuttaa ja hankaloittaa rakennushankkeita, nyt ja tulevaisuudessa. Luottamuskriisi saattaa vielä nousta koko Tammelan stadionhankkeen esteeksi. Luottamuksen romuttumista kuvataan aineistossa eri tavoin. Kaiken dramaattisimmin ja voimakkaimmin luottamuksen romahtamista kuvataan seuraavassa kommentissa.

Nyt se luottamus on petetty täydellisesti. Mistä me saadaan suojaa, kuka meitä suojelee? Eivät poliitikot suojaa, kun ne ovat tässä mukana, ei virkamiehet, koska ne ovat tämän poliittisen farssin (epäselvä ilmaus) palvelijoita. Tiettyyn rajaan saakka pitääkin olla, mutta ei sen rajan yli saisi mennä. Kuka meitä suojelee, mistä saa suojaa? (H1, asukasaktiivi)

Luottamuksen romahtaminen on erittäin vakava ongelma, joka tarkoittaa hankkeen hidastumista ja vaikeutumista. Se saattaa heijastua tulevaisuudessa myös muihin samantapaisiin hankkeisiin. Olisi mielenkiintoista selvittää, miten Tammelan stadionhankkeen aiheuttama luottamuskriisi heijastuu muuhun Tammelan täydennysrakentamiseen. Toisaalta aineistossa nousee esille, että luottamusta on rakennettu monin eri osallistumismahdollisuuksin. Naapurustokehyksen tulkinnan mukaan osallistumismahdollisuudet eivät olleet tarpeeksi vaikuttavia. Kaupunkikehityskehityksen näkökulmassa lähestytään luottamuksen heikentymistä rationaalisemmin, ikään kuin rakennushankkeen lieveilmiönä. Luottamuksen heikentymisen hyväksyminen ja esittäminen suunnitteluhankkeen lieveilmiönä saattaa vaikeuttaa merkittävästi tulevaisuuden kaupunkisuunnitteluprojektia sekä se saattaa vauhdittaa luottamuksen kriisiä (ks. KUVIO 3). Seuraavassa kommentissa nousee esille kysymys, että miten laaja kannatus naapurustokehyksen tulkinnalla on, ja onko jossakin niin sanottu ”hiljainen porukka”, joka ei sovi yllämainittuihin keskustelukehyksiin ja, jotka pääpiirteittäin hyväksyvät luottamuksen rakentumisen kaupunkisuunnittelussa. Hiljaisen enemmistön tunnistaminen saattaa olla haastavaa, enkä ole tutkielmassani pystynyt kehysanalyysin avulla sellaista ilmiötä kartoittamaan.

Mutta se, että jos on hanke saanut jonkun ↑kannatusoluen, niin on se aika hienoa. Mutta ei se siis poista sitä, että mielipiteet ovat tosi jakautuneita. Noh, ehkä jossain on joku hiljainen porukka, joka ei sano mitään tai jota ei kiinnosta koko asia. Mutta, kyllä ymmärrän, että lähinaapurit ja varmaan laajemminkin haluttaisiin, että paikalle tehtäisiin pelkästään jalkapallostadion. Kaavaprosessin aikana oli kuitenkin mahdotonta sovittaa tavoitteita yhteen siten, että kaikki olisivat tyytyväisiä. (H3, kaavoitusarkkitehti)

6 Johtopäätökset

Asetin tälle tutkielmalle kaksi tutkimuskysymystä. Halusin tunnistaa, minkälaisia keskustelukehyksiä stadionsuunnittelulle on syntynyt ja miten niiden ominaisuudet sekä näkökulmat argumentoidaan. Toiseksi halusin selvittää, miten usein monimutkaisissa ja kiistanalaisissa kehyksissä ilmenee luottamus kaupunkisuunnitteluun ja miten luottamusta on rakennettu. Seuraavissa luvuissa käsittelem tarkemmin tämän tutkielman tutkimustuloksia ja pohdin, millä tavoin tutkielman päätelmiä voisi käyttää paikallisten suunnitteluprosessien parantamiseen sekä luottamuksen vahvistamiseen luottamuksen kriisin aikakaudella. Ensimmäisessä luvussa käsittelem tutkimustuloksia kehysanalyysin kautta ja toisessa luvussa pohdin yleisemmin Tammelan suunnitteluhankkeen erityisluonnetta suhteessa kansainväliseen stadionsuunnitteluun sekä ennen kaikkea sitä, miten luottamusta on rakennettu Tammelan stadionhankkeessa.

6.1 Tammelan jalkapallostadionin julkiset kehykset ja kamppailua yleisestä edusta

Tutkielmani perusteella voidaan todeta, että Tammelan stadionsuunnittelua koskeva julkinen keskustelu on jakaantunut kolmeen eri tulkintakehykseen. Erilaisia tulkintakehyksiä esiintyy monissa stadionsuunnitteluhankkeissa ja niiden ymmärtäminen auttaa hahmottamaan moniulotteista kaupunkisuunnittelua (esim. Buist & Mason 2010, Schwirian, Curry & Woldorff 2001, Sapotichne 2011). Merkittävin ero urheilu- ja kaupunkikehityskehysten välillä on, että siinä missä urheilukehys keskittyy urheilun aineellisten olosuhteiden parantamiseen, kaupunkikehityskehyksessä korostetaan hankkeen kaupunkikuvallisia ja taloudellisia hyötyjä. Urheilukehyksessä urheilun edistäminen on itseisarvo (”urheilu edelle”), kun puolestaan kaupunkikehityskehyksessä urheilun kehittäminen on yksi monesta hankkeen tavoitteista. Kaupunkikehityskehys edustaa poliittis-hallinnollisia sekä liiketoiminnallisia toimijoita ja ajatuksia, kun taas naapurustokehys rakentuu asukas- ja kansalaisvaikuttajista ja pyrkii heijastamaan asukkaiden näkökulmaa. Naapurustokehys on pyrkinyt käyttämään urheilullisia argumentteja hyväksi ja korostamaan kritiikkiä kustannusneutraliteetin ja hybridistadionin avulla.

Urheilukehysten tutkimustulokset

Analyysini perusteella näyttää siltä, että urheilukehyksessä korostetaan hankkeen aineellisia ja taloudellisia hyötyjä. Tämän voi tulkita siten, että Tampereen huippujalkapalloilulla on polttava tarve

olosuhteiden kehittämiseksi. Kehitysedellytysten parantamiseen vaaditaan hyvät ja laadukkaat olosuhteet. Tilojen parantaminen saattaa heijastua kuitenkin käyttökustannusten nousuna. Tämän vuoksi stadionsuunnittelun kannalta olisikin tärkeää varmistaa, että käyttökustannukset pysyvät kohtuullisina ja että urheilutoiminnalle tarkoitettua tilaa pystyttäisiin käyttämään mahdollisimman monipuolisesti. Urheilukehyksessä korostetaan taloudellisia hyötyjä, sillä nykyisellään Tammelan stadion tarjoaa niukasti mahdollisuuksia kehittää jalkapallon liiketoiminnallisia edellytyksiä. Tutkimuskirjallisuuden perusteella stadionhankkeissa korostetaan usein ei-taloudellisia tai psyykkisiä hyötyjä (esim. Chapin 2002, Sapotichne 2012). Urheilukehyksen perustelut näyttävät poikkeavilta tätä taustaa vasten. Tämän voi tulkita siten, että taloudellisten mahdollisuuksien parantamisen uskotaan generoivan myöhemmin myös psyykkisiä eli ei-taloudellisia hyötyjä.

”Paltsun hengen” menettäminen on haastatteluiden perusteella merkittävä stadionhankkeesta koitua haitta. Urheilukehyksen puheenvuoroista nousee jopa jalkapalloromanttisia kommentteja, joissa korostetaan Tammelan stadionin ainutlaatuista tunnelmaa. Jalkapalloon liittyvä paikan romantisointi muistuttaa paljon topofilian luonnetta (esim. van Houtum & Van Dam 2002, ks. myös Kolamo 2010). ”Paltsun hengen” menettämistä ei kuitenkaan haastatteluissa tunnisteta taloudellisena haittana, vaikka monet stadionhankkeita tutkineet ovat huomioineet, että tunnelman katoaminen ja uuden stadionin hengettömyys saattavat vaikuttaa taloudelliseen arvoon (esim. Chapin 2002, Crompton 2004).

Stadionin sijainti keskellä kaupunkia palvelee harrastelijoita ja junioreita kuten myös ottelutapahtumien yleisöä. Tämän vuoksi stadionhanketta olisikin hyvä peilata enemmän myös urheilumaantieteen näkökulman kautta. Mikä tekee sijainnista otollisen urheilukeskuksen kehittämiseen ja miten aluetta voisi käyttää paremmin hyödyksi urheilumarkkinoinnissa ja stadionbrändäyksessä (esim. Edensor & Millington 2008, Vuolteenaho & Kolamo 2011).

Urheilukehyksen keskeisimmät tutkimustulokset voidaan täsmentää seuraavasti:

1. Hankkeen taloudellisia hyötyjä korostetaan, koska ne koetaan edellytyksenä myös ei-taloudellisten ja henkisten hyötyjen kehittymiselle.
2. Olosuhteiden parantaminen voi johtaa liian korkeisiin käyttökustannuksiin, jotka voivat puolestaan heijastua stadionin käyttömääriin.
3. Tammelan stadionin tunnelman menettämisen mahdollisia taloudellisia haittoja ei ole huomioitu tarpeeksi.

4. Stadionin ainutlaatuinen sijainti keskellä kaupunkiympäristöä mahdollistaa urheilutoiminnan ja yleisötapahtumien saavutettavuuden kehittämisen sekä stadionbrändäyksen.

Kaupunkikehitys tutkimustulokset

Urheiluolosuhteiden parantaminen ja jalkapalloilun kehittäminen nähdään kaupunkikehityskehityksessä hankkeen lähtökohtana, mutta kehityksen perusteluissa korostuvat voimakkaasti myös muut hankkeen luomat hyödyt, kuten muun muassa täydennysrakentaminen, hybriditoiminnot, palveluiden saavutettavuus, kaupunkikuvalliset kohennukset ja liikenteelliset parannukset. Oleellista on huomata, että kaupunkikehityskehityksessä stadionilta vaaditaan enemmän kuin vain yhden toiminnon jalkapallostadionilta.

Kaupunkikehityskehityksessä korostetaan stadionhankkeen luomia hyötyjä. Tällöin myös luottamuksen rooli korostuu. Mitä suurempi hanke on ja mitä enemmän hanke vaikuttaa lähialueiden asukkaisiin, sitä suurempi merkitys luottamuksen saavuttamisella on. Toisin muotoiltuna luottamuksen menettämisen riski on suurempi, mitä monimutkaisemmasta ja haastavammasta suunnitteluhankkeesta on kyse. Kaupunkikehityskehitys nojaa kaikkiin Taitin (2011) tunnistamien luottamuksen tasoihin (ks. sivu 38). Kaupunkikehityskehityksessä luodaan ideologista luottamusta vahvistamalla täydennysrakentamisen ja hybridistadionin luomia hyötyjä. Ideologinen luottamus täydennysrakentamiseen perustuu ajatukseen, että täydennysrakentaminen on ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti järkevää kaupunkisuunnittelua (esim. Laine & Leino 2013). Hybridistadionin ideologinen luottamus rakentuu taloudellisista säästöistä ja tilan monikäyttöisyydestä. Institutionaalista luottamusta on kaupunkikehityshankkeessa rakennettu erityisesti organisaatioiden ja asiantuntijoiden kesken sekä kaavaprosessin yleisötilaisuuksien kautta. Henkilökohtainen luottamus on korostunut niin ikään ohjausryhmän sisällä. Henkilökohtaisen luottamuksen rakentamisen kannalta on tärkeää että hankkeessa on ollut paljon yleisötilaisuuksia, jossa asukkaat ovat suoraan voineet kysyä kaupunkisuunnittelijoilta mieltään askarruttavia asioita. Aineistosta nousee esille, että yleisötilaisuudet ovat usein olleet kritiikin sävyttämiä. Toisaalta mutta muun muassa rakennusyhtiön edustaja toteaa haastattelussa, että kaikki kasvotusten käytävä keskustelu hälventää ainakin jossakin määrin epäluuloja.

Analyysini perusteella voidaan kuitenkin pohtia, kuinka tehokkaita osallistamishankkeet ovat olleet. Ovatko osallistumisvaiheet olleet esimerkiksi vasta sitten avoimia asukkaille, kun hankkeen pääpiirteistä ja merkittävimmistä linjoista on jo päätetty (vrt. esim. Saglie & Mäntysalo 2010)? Onko

kustannusneutraliteetille tai hybridistadionmallille esitetty vaihtoehtoja? Mikäli osallistamishankkeilla asukkailta halutaan legitimizeerata ja luottamusta ainoastaan hankkeen loppuvaiheessa, voivat osallistamisen lähtökohdat kääntyä yläsalaisin ja vahvistaa ainoastaan epäluottamusta. Kasvava epäluottamus puolestaan voimistaa yhteiskunnallista luottamuksen kriisiä kaupunkisuunnittelussa (esim. Swain & Tait 2007). Analyysini perusteella voin kuitenkin todeta, että hankkeeseen osallistuneet kaupunkikehityskehityksen toimijat kokevat kumppanuushankkeen erittäin toimivana ja suhtautuvat siihen positiivisesti. Naapurustokehityksen näkökulmasta kumppanuuteen suhtaudutaan kriittisemmin, joka vahvistaa osittain myös Santaajan, Laineen ja Leinin (2016, 6) johtopäätöstä, että asukkaat toivovat mieluummin kaupunkia kuin rakennusyhtiötä kumppanikseen.

Tutkielmani tuloksista voidaan todeta myös, että stadionin toimintojen avaaminen huippu-urheilun ulkopuolisille toimijoille ja harrastelijoille voi pitää Suomen kontekstiin sidonnaisena. Vaatimus, että huippumodernin jalkapallostadion avataan myös koululaisvuoroille, on mielenkiintoinen ja tässä argumentissa kuljetaan varmasti kansainvälisiä stadionrakentamistrendejä vastaan. Tilan käytön avaamista myös kouluille voi tulkita kaikuna hyvinvointivaltion ajatuksesta, jossa erilaisia hyvinvointipalveluita pyritään tarjoamaan jokaiselle kansalaiselle.

Kysymys stadionsuunnitelman vaikutuksista lähialueiden asuntojen arvoon, on jäänyt suurelta osin vastaamatta. Tutkimuskirjallisuus osoittaa, että stadioneilla on hyvin monenlaisia vaikutuksia alueelle, ja sen vuoksi asuntojen arvon heikentyminen tai nouseminen on erittäin kontekstisidonnaista (esim. Ahlfeldt and Maennig 2007, Feng & Humphreys 2008, Tu 2005). Mikäli poliittis-hallinnolliset toimijat olisivat osanneet osoittaa julkisessa keskustelussa selvää näyttöä stadionin vaikutuksista asuntojen arvoihin, olisi se varmasti hälventänyt epäluuloja ja vahvistanut luottamusta hankkeeseen. Toisaalta haastatteluista käy ilmi, että näkemyksiä asuntojen hintojen noususta on kyllä esitetty, mutta asukkaat eivät joko ole hyväksyneet tai uskoneet perusteluja. Kysymys asuntojen hintojen vaikutuksesta on aivan keskeinen koko stadionhankkeessa, koska se käsittää Taitin (2011) mainitseman rationaalilaskennallisen luottamuksen tason. Vaikka sinällään hanke ei herättäisi suurta epäluuloa, pelko omaisuuden taloudellisen arvon heikentymisestä voimistaa varmasti epäluottamusta ja varauksellisuutta hankkeeseen.

Kaupunkikehityskehityksen keskeisimpiä tutkimustuloksia ovat:

1. Luottamusta on pyritty rakentamaan suunnitteluhankkeessa kokonaisvaltaisesti henkilökohtaisten suhteiden, institutionaalisen sekä ideologisen luottamuksen kautta.

2. Hankkeessa on ollut monipuolisia osallistumisen mahdollisuuksia. Toisaalta olisi ollut perustelua aloittaa osallistamisvaiheet välittömästi hankkeen alkaessa, eikä vasta sitten kun hankkeen reunaehdot oli jo määritelty.
3. Kaupunkikehityskehys käy keskustelua ”urheilu edelle” -argumentilla, mutta hankkeen suunnittelussa painottuu kuitenkin voimakkaasti ei-urheilulliset perustelut.
4. Rohkeampi keskustelu stadionin luomista haitoista olisi saattanut hälventää epäluuloja ja vahvistaa luottamusta.

Naapurustokehityksen tutkimustulokset

Kehityksen puheenvuorissa korostuu, että stadionhanke heikentää asumisviihtyvyyttä ja -ympäristöä. Naapurustokehityksen toimijat eivät vastusta stadionhanketta sinällään, vaan tapaa jolla hanketta toteutetaan (hybridimalli). Kritiikin mukaan kustannusneutraliteetti-käsite on harhaanjohtava. Epätarkka taloudellisten kustannusten perustelu on saattanut voimistaa epäluottamusta. Hankkeet ovat harvoin kustannuksista ”neutraaleja”, mikäli niihin sisällytetään esimerkiksi julkisen sektorin tunnistamattomat ei-taloudelliset ja taloudelliset haitat (esim. uuden infrastruktuurin rakentaminen, rakennustyömaan melusta koituvat harmit, tapahtumien valvonnasta ja järjestyksenpidosta koituvat kulut) (Chapin 2002, 14). Tutkielman päätelmänä voin todeta, että kustannusneutraliteetti on ollut lähtökohta-argumentti, jolla on pyritty legitimoimaan hanketta ja luomaan siitä säästöjä korostavaa diskurssi.

Naapurustokehityksen esille nostama näkökulma, että asukasedustaja on valittu epädemokraattisesti, on hiertänyt asukkaiden ja poliittis-hallinnollisten päättäjien välejä. Asukkaat ovat olleet suivaantuneita siitä, että kaupunki on valinnut Tampereen tammelalaiset -yhdistyksestä asukasedustajan. Puolestaan etenkin Pro Paltsu -yhteisö olisi vaatinut, että edustaja olisi valittu taloyhtiöiden kautta. Tutkielmani perusteella koen, että sinällään asukasedustajan valinta on vahvistanut osallistamisen ja deliberatiivisen demokratian rakenteita (esim. Laurian 2009, 385–386), ja sillä on voitu vahvistaa luottamusta kaupunkisuunnitteluun. Toisaalta näkisin, että tulevaisuudessa asukasedustajan valinta tulee toteuttaa enemmän alhaalta ylös -menetelmällä (esimerkiksi taloyhtiöt valitsevat edustajansa). Tämä kysymys lienee myös laajempi edustuksellisen demokratian ja uusien demokraattisten toimintatapojen välinen keskustelu.

Naapurustokehitys korostaa monipuolisia haittoja kuten turvattomuutta, liikennemäärän kasvua, kaupunkiympäristön laadullista heikentymistä ja asuntojen arvon laskua. On mielenkiintoista huomata,

että tutkielman perusteella naapurustokehys suhtautuu erittäin pidättäytyvästi hankkeen tuomiin hyötyihin, eikä naapurustokehysten puheenvuoroissa ole mainittu lainkaan hankkeen mahdollisia hyötyjä. Prosessissa on kyse voimakkaasta määrittelykamppailusta, jonka vuoksi keskinäisesti kilpailevat näkökulmat ja heidän edustajansa eivät välttämättä ole halunneet tunnistaa vastustajan perustelemissa hyötyjä, ja siten tarjota hyväksyttävyyttä argumenteille. Tämä ei kuitenkaan poista sitä todennäköisyyttä, etteikö hankkeella olisi edes jonkinlaisia hyötyjä lähialueen asukkaille. Kysymys lienee paremminkin, ovatko haitat hyötyjä suurempia, ja ketkä joutuvat kantamaan stadionhankkeen suurimmat haitat.

Naapurustokehysten näkökulman kautta keskeisempiä tutkimustuloksia ovat:

1. Naapurustokehys käy stadionkeskustelua ensisijaisesti hybridistadionin ja kustannusneutraliteetin kritiikin kautta.
2. Kustannusneutraliteetin käsite on ollut osittain harhaanjohtava, mikä on saattanut voimistaa epäluottamusta.
3. Stadionhankkeella on paljon erilaisia negatiivisia vaikutuksia lähialueille. Näiden haittojen tunnistaminen ja hyväksyminen saattaisi hälventää epäluottamusta.
4. Luottamuksen romahtaminen tulee tulevissa hankkeissa kasvattamaan kaupunkikonfliktiriskiä sekä haittamaan Tammelan täydennysrakentamista.

6.2 Luottamuksen interventiot

Edeltäneessä luvussa olen käsitellyt stadionkeskusteluun liittyviä kehyksiä kolmen eri tulkintakehyksen kautta. Seuraavissa kappaleissa esitän, millä tavoin Tammelan stadionhanke on epätavallinen, ja minkälaisia kansainvälisestä stadionsuunnittelusta poikkeavia piirteitä hankkeessa on. Lopuksi esitän yhteenvetona luottamuksen interventio -mallin, joka antaa käsityksen siitä, miten vastaavanlaisissa stadion- ja kaupunkisuunnitteluhankkeissa voidaan tukea luottamuksen rakentamisen prosesseja. Luottamuksen interventio -mallissa käytän Malcolm Taitin (2011) monikerroksisen luottamuksen tasoja, joita täydennän Lucie Laurian (2009) tutkimuksen päätelmien kautta. Lopullisessa mallissa (KUVIO 8) esitän, miten Malcolm Taitin ja Christopher Swainin (2007) kuvaamaa luottamuksen kriisiä voidaan kaupunkisuunnittelussa vähentää interventioiden avulla. Mallin soveltamisessa käytän hyödyksi Tammelan stadionhanketta ja tämän tutkielman tuloksia.

Tammelan stadionin konteksti ja suunnitteluhanke poikkeaa eri tavoin kansainvälisestä stadionrakentamisesta. Jalkapallolla ei ole Suomessa samanlaista yhteiskunnallista roolia, kuin esimerkiksi monissa muissa Länsi-Euroopan maissa. Huolimatta siitä, että jalkapallo on Suomen harrastetuin liikuntamuoto, kamppailee suomalainen huippujalkapalloilu resurssien niukkuudesta. Suomen korkeimmalla sarjatasolla monet pelaajat ovat puoliammattilaisia ja kausittainen yleisökeskiarvo on noin 2000–3000 henkilöä (esim. HS 31.8.2015). Siinä missä väkiluvultaan rikkaissa Euroopan maissa jalkapallostadioneita rakennetaan pitkälti seurojen omilla tai yksityisillä varoilla (esim. ”Auf Schalke” -stadion, ks. Zinganel 2010, 79–82), niin Suomessa jalkapalloseurat ovat riippuvaisia julkisista investoinneista. Suomessa julkiset toimijat hakevat aktiivisesti erilaisia kumppanuustoimijoita kaupunkisuunnitteluhankkeisiin (esim. Bäcklund & Schulman 2005). Resurssiniukkuuden haasteeseen pyritään suunnitteluhankkeessa vastaamaan kustannusneutraliteetillä, joka tarkoittaa mahdollisimman pientä julkista investointia. Kustannusneutraliteettiin päästään Tammelan stadionhankkeessa luomalla mahdollisimman paljon asuntoja stadionin yhteyteen. Itsessään urheilun generoivat taloudelliset hyödyt eivät siis ole riittäviä, jonka vuoksi rahoitukseen haetaan vaihtoehtoisia ratkaisuja. Stadioneiden ja asuntojen yhdistäminen ei ole uusi ilmiö (esim. St. Jakob Park Arena, Basel). Tammelan stadionin toteutuksessa hybriditeetti on kuitenkin viety niin pitkälle, että nimitän John Balen (1993) *tradiumin* sijaan Tammelan hybridistadionsuunnitelmaa *asutuksi tapahtumastadioniksi*. Stadionin urheilupalveluiden avaaminen koululaisvuoroille voi olla kaikkua pohjoismaisesta hyvinvointivaltion ajatuksesta, jossa yleishyödyllisiä palveluja pyritään takamaan mahdollisimman monella kansalaisella. Tämä korostaa stadionin roolia puolijulkisena tilana ja erottaa suunnitelman monista eurooppalaisista yksityisesti rahoitetuista ja jyrkästi asukkailta rajatuista urheilutiloista.

Ominaisin piirre Tammelan stadionhankkeelle on, että sitä kehitetään historiallisessa paikassa kaupunkirakenteen sisällä. Kansainvälisessä stadionsuunnittelussa stadionit on yleisesti siirretty tiiviin kaupunkirakenteen ulkopuolelle (esim. Mason 2012; Thronley 2002; Paramio et al. 2008), jolloin ne menettävät merkittävän osan paikkaidentiteetistä ja alueen erityspiirteistä. Tammelan hankkeessa edetään siten kansainvälisiä malleja edellä. Siinä missä monilla urheilupaikoilla haikaillaan paikallisesta sijainnista, historiasta ja identiteetistä, Tammelan suunnitteluhankkeella on mahdollisuus säilyttää urheilupaikka juuri siinä tilassa, johon se on aikojen saatossa syntynyt ja jossa se on muotoutunut ainutlaatuiseksi kokonaisuudeksi. Samalla sijainti antaa stadionille merkittäviä mahdollisuuksia erilaisiin brändäystrategioihin (esim. Edensor & Millinton 2008).

Tammelan stadionsuunnitteluhankkeen erityislaatuisuus kansainvälisessä urheilupaikkasuunnittelusta voidaan tiivistää neljään ominaisuuteen:

1. Resurssiniukkuus

Huippujalkapalloilu ei ole Suomessa taloudellisesti riittävän tuottoisaa, mikä heijastuu resurssiniukkuutena.

2. Asuntotuotanto ja monikäyttöisyys

Stadionsuunnittelun rahoittamiseksi haetaan erilaisia ratkaisuja. Stadionin hybridi-mallia korostetaan ja stadion avataan todennäköisesti myös kaupunkilaisten käyttöön.

3. Sijainti tiiviin kaupunkirakenteen keskellä

Stadion säilytetään sen historiallisessa paikassa keskellä tiivistyvää kaupunkirakennetta.

4. Kumppanuushanke ja kustannusneutraliteetti

Julkinen toimija hakee stadionsuunnittelun rahoitusmallin avuksi erilaisia kumppanuus- ja allianssitoimijoita. Pyrkimyksenä on rakennuttaa mahdollisimman pienillä julkisen sektorin investoinneilla.

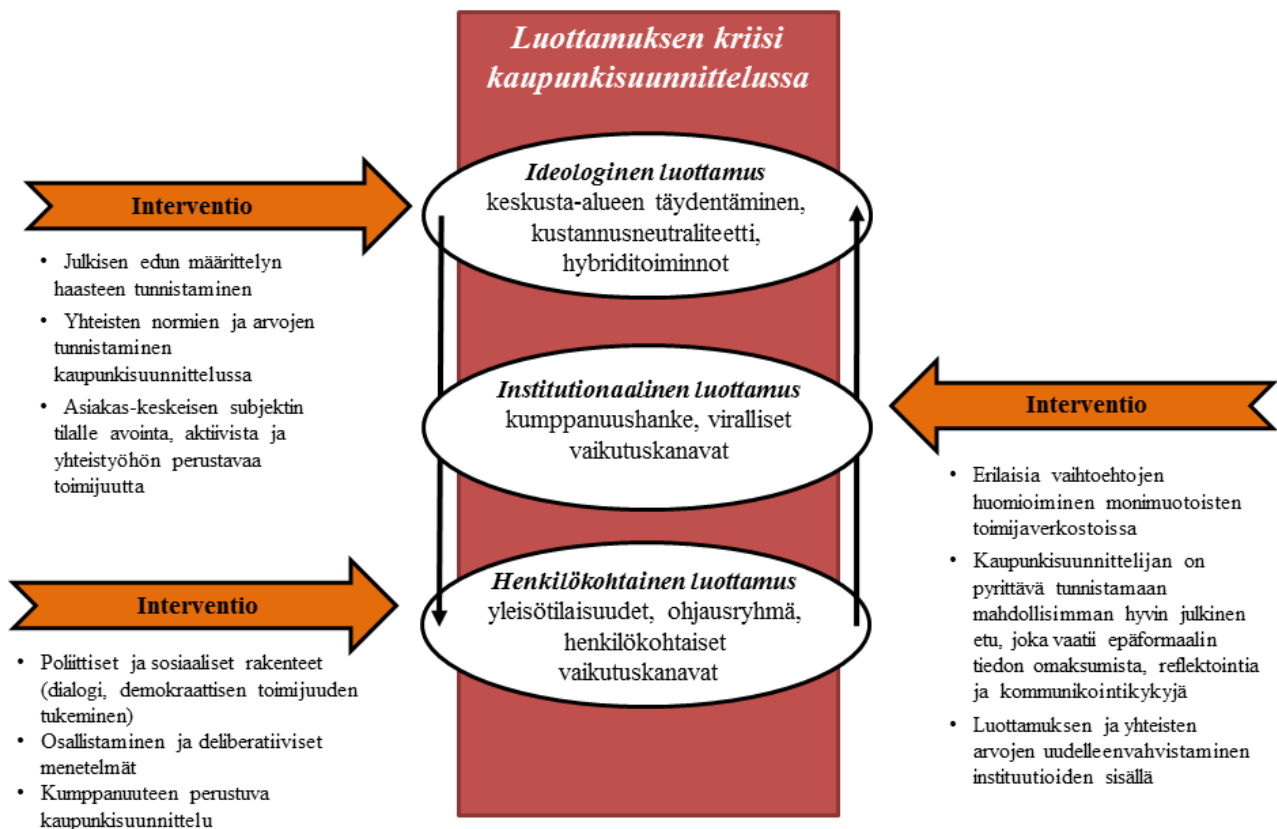
Mitä monimutkaisempi ja moniulotteisempi kaupunkisuunnitteluhanke on, sitä tärkeämmäksi nousee hankkeesta käytävä keskustelu hyötyjen ja haittojen jakaantumisesta. Luottamuksen korostamisella kaupunkisuunnittelussa on puolestaan merkittävä rooli haittojen hyväksymisessä. Kaupunkisuunnittelija pyrkii toteuttamaan yleistä etua yksityisten ja toisistaan riippumattomien intressien välimaastossa sekä luomaan demokraattista paikallishallintoa. Luottamuksen rakentamisella on kolme ensisijaista roolia kaupunkisuunnittelussa. Ensinnäkin kaupunkisuunnittelijan on hylättävä käsitys täydellisestä neutraliteetista ja hyväksyttävä, että kaupunkisuunnittelu on aina ristiriitaisten intressien ja intressiryhmien kamppailua. Päästäkseen tämän ristiriidan yli, kaupunkisuunnittelijan on pyrittävä tunnistamaan yleinen etu mahdollisimman hyvin ja välittämään erilaisia vaihtoehtoja niin yrittäjien, kansalaisten, kansalaisjärjestöjen kuin paikallishallinnonkin välillä. Luottamuksen ja epäluottamuksen ymmärtäminen vaatii syvän ja epäformaalin tiedon omaksumista, reflektointia sekä erinomaisia sosiaalisia taitoja ja kommunikointikykyjä. (Laurian 2009, 385–386.)

Luottamuksen uudelleen määrittely ja sisäistäminen kaupunkisuunnittelussa saattaisi auttaa vastaamaan luottamuksen kriisiin (esim. Swain & Tait 2007; Tait 2011). Kaupunkisuunnittelun on pyrittävä uudelleen määrittelemään luottamusta vahvistaakseen paikallisia poliittisia ja sosiaalisia rakenteita, jotka edesauttavat osallistavan demokratian kehittymistä. Parhaimmassa tapauksessa ruohonjuuritason demokraattiset rakenteet auttavat luomaan vahvempaa dialogia ja yhteistyötä sekä

vahvistamaan demokraattista toimijuutta. (Laurian 2009, 385–386.) Erityisesti epäluottamuksen kierre tulisi pystyä purkamaan tai katkaisemaan voimakkaalla interventiolla, joka voisi tarkoittaa esimerkiksi demokraattisten osallistavien menetelmien korostamista. Kolmas mahdollisuus luottamuksen rakentamiseen on uusliberaalin kaupunkisuunnittelun kyseenalaistaminen, joka on täydentänyt ja korvannut perinteistä institutionaalista ja säänneltyä kaupunkisuunnittelua. Uusliberaalin kaupunkisuunnittelun luoman asiakaskeskeisen subjektin tilalle on pyrittävä luomaan avointa, aktiivista ja yhteistyöhön perustavaa toimijuutta, jossa yhteistoiminta ja yhteistyö ovat keskeisessä asemassa. (Laurian 2009, 385–386.)

Olen tunnistanut Tammelan stadionsuunnitteluhankkeessa luottamuksen rakentumista, mutta myös epäluottamuksen vahvistumisen prosesseja. Seuraavassa luottamuksen interventiot -mallissa (KUVIO 8) esitän, millä tavoin luottamusta vahvistavien prosessien avulla voidaan tukea luottamuksen rakentamista kaupunkisuunnittelussa (Laurian 2009; Tait 2011; Swain & Tait 2007). Luottamuksen prosessien tukeminen vaatii stadionhankkeen taustalla vaikuttavan monikerroksisen luottamuksen tasojen tunnistamista (Tait 2011, 159). Samalla tulee huomioida pluralistisen yhteiskunnan tarpeet sekä kyseenalaistaa kehittyneen liberalismien vaatimukset kaupunkisuunnittelulle (Swain & Tait 2007). Oheisessa mallissa nimitän luottamuksen prosessia vahvistavia toimia interventioiksi. Santaoja, Laine ja Leino (2016) ovat tutkimuksessaan tunnistaneet niin ikään Taitin (2011) luottamuksen ulottuvuuksia ja niiden ominaisuuksia Tammelan täydennysrakentamisessa. Luottamuksen kriisi heijastuu kaikkiin luottamuksen tasoille (ks. esim. KUVIO 4, s. 34). Interventioiden avulla epäluottamuksen uusiutumista voidaan lieventää tai keskeyttää. Interventioiden työkalut ja menetelmät pohjautuvat Laurienin (2009, 385–387), Taitin (2011, 168–169) ja Swain ja Taitin (2007, 241–245) tutkimustuloksiin. Mallissa esitän, että Tammelan stadionsuunnitteluhankkeessa tulisi ensin tunnistaa monikerroksisen luottamuksen tasoja sekä pohtia, millaisia luottamuksen haasteita kullakin tasolla esiintyy (esim. ideologinen luottamus täydennysrakentamiseen). Tämän jälkeen voidaan pohtia, miten luottamuksen roolia voidaan korostaa interventioiden avulla. Interventiot ovat erilaisia menetelmiä kulloiseenkin tapaukseen, joiden avulla voidaan vahvistaa luottamusta. Mallissa esiintyvät interventiot perustuvat Laurienin 2009, Taitin 2011, Swainin ja Taitin 2007 tutkimustuloksiin, mutta ne voidaan rinnastaa myös Tammelan stadionhankkeeseen. Esimerkiksi täydennysrakentamisen haasteisiin (ideologinen luottamus) voidaan vastata tunnistamalla yhteiset arvot (esim. väljä kaupunkitila, urheilupaikan merkitys). Tammelan stadionhankkeen institutionaalista luottamusta voidaan puolestaan vahvistaa hyväksymällä, että täydennysrakentamisesta koitua julkinen etu (esim. tiivistäminen, hybridipalvelut) on aina pitkän määrittelykamppailun tulos (esim. tulkintakehykset tässä tutkielmassa), jonka vuoksi kaupunkisuunnittelija tulisi pyrkiä omaksumaan myös epäfomaalia tietoa sekä pystyä toimimaan

monimuotoisissa toimijaverkostoissa. Henkilökohtaista luottamusta Tammelan stadionhankkeessa voidaan mallin mukaan kasvattaa dialogilla ja demokraattisen toimijuutta tukevilla interventioilla. Tämä tarkoittaa, että asukkaan roolia kaupunkisuunnittelussa on vahvistettava, mikäli luottamuksen kriisiä pyritään estämään. Asukasedustaja on erinomainen esimerkki henkilökohtaisen luottamuksen vahvistavasta interventioista, joka myöskin asettuu määrittelykamppailun kohteeksi (kuka edustaa ja ketä). Kaiken kaikkiaan interventioiden avulla voidaan pyrkiä korostamaan luottamusta haastavissa ja paljon harmia luovissa kaupunkisuunnitteluhankkeissa. Samalla kun luottamuksen roolia korostetaan, vaimennetaan myös luottamuksen kriisiä kauttaaltaan.

KUVIO 8. Luottamuksen interventiot (mukaillen Laurian 2009, Swain ja Tait 2007 ja Taiti 2011)

7 Lopuksi

Tammelan stadionhanke on antanut mielenkiintoisen perspektiivin kiistanalaisen kaupunkisuunnitteluhankkeen tutkimiseen. Erityisesti oman mielenkiinnon ja kaupunkikonfliktin yhdistäminen pro gradu -tutkielmaan on ollut kiinnostava ja jännittävä matka. Tutkimusaihe on monella tavalla ollut itselleni kiehtova ja mukaansatempaava. Kuten aiemmin mainitsin, olen aktiivisesti osallistunut tapahtumiin ja yleisötilaisuuksiin. Liian läheinen suhde tutkittavaan ilmiöön saattaa kuitenkin olla haaste tutkimuksen objektiivisuudelle. Olen jalkapalloromantikkona ja stadionbongarina tiedostanut tämän ongelman, jonka vuoksi olen kiinnittänyt erityistä huomioita siihen. Se miten olen tässä onnistunut, on lukijan arvosteltavissa.

Edellisessä luvussa pohdin tämän tutkielman johtopäätöksiä. Itse Tammelan stadionin rakennus- ja suunnitteluhanke on vasta alkusuoralla. Hankkeen kokonaiskuvaa on vaikea arvioida, sillä uskoisin, että kaikki mahdolliset lopputulokset stadionin purkamisen ja uuden hybridistadionin välillä ovat vielä mahdollisia. Stadionhanke etenee, mutta vasta tulevaisuudessa voidaan tarkemmin arvioida että miten ja mihin suuntaan. Yksi asia on kuitenkin varma: hankkeen julkinen keskustelu tuskin tulee vielä hetkeen lannistumaan.

Tammelan stadionsuunnitteluhanke ja luottamuksen rakentuminen kaupunkisuunnittelussa on tarjonnut mielenkiintoisen näkökulman aluetieteelliseen analyysiin. Tutkielman taustalla vaikuttaneita ideoita ovat olleet erityisesti paikan ja tilan käsitteet, sekä niiden moniulotteiset ja monimuotoiset muutokset. Uskoisin, että Tammelan stadionhanketta voi tulevaisuudessa tutkia laajemmin prosessina, jonka ympärillä käydään erityisesti sosiaalisen tilan kamppailua. Jatkotutkimusaihe voisikin kiteytyä sosiaalisen tilan muutoksen ympärille. Minkälaista kaupunkitilaa uusi hybridistadionhanke tuottaa ja kenelle? Ketkä hyötyvät huippumodernista ja jälkiteollisesta viihdekeskuksesta? Millaisia tilallisia ongelmia kuluttamisen, urheilun ja asumisen yhdistäminen aiheuttaa? Erityisesti tämän ilmiön kriittinen tarkastelu olisi varmasti perusteltua. Laajempi kysymys siitä, että kenelle hybridistadionin luomaa kaupunkitilaa tuotetaan, jää toistaiseksi vastaamatta.

8 Lähteet

Kirjallisuus

- Ahlfeldt, G., & Maennig, W. (2010). Stadium Architecture and Urban development from the perspective of Urban Economics. *International Journal of Urban and Regional Research*, 34(3), 629–646.
- Ahlfeldt, G., & Männig, W. (2011). Voting on a NIMBY facility: Proximity Costs of an “Iconic” Stadium. *Urban Affairs Review*.
- Ahlfeldt, W., & Maennig, G. (2007). The Impact of Sports Arenas on Land Values: Evidence from Berlin. *Hamburg Contemporary Economic Discussions*, 3.
- Airaksinen, R. (2013). Sosiodemografia, urheilusatsaaminen sekä lajin alueellisuus urheilupaikkasuunnittelun tukena – Tapaustutkimus rullalautailusta pääkaupunkiseudulla. Pro Gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto, Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta, Geotieteiden ja maantieteen laitos. Saatavilla osoitteesta <http://hdl.handle.net/10138/39029>
- Baade, R. (1996). Professional Sports as Catalyst for Metropolitan Economic Development. *Journal of Urban Affairs*. Vol. 18/ No. 1/1996.
- Bale, J. (1993). *Sport, Space and the City*. Urban Studies. The Blackburn Press.
- Bale, J. (2000). The Changing Face of Football: Stadiums and Communities Soccer and the City.
- Bale, J. (2003). *Sports geography*. Taylor & Francis.
- Bale, J., & Dejonghe, T. (2008). Editorial. *Sports Geography : An overview*. Belgeo. 2.
- Beck, U., Giddens, A., & Lash, S. (1994). *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Stanford University Press.
- Buist, E. a., & Mason, D. S. (2010). Newspaper Framing and Stadium Subsidization. *American Behavioral Scientist*, 53(April), 1492–1510.
- Bäcklund, P., & Schulman, H. (2005). *Suunnittelun kumppanuudet: tapaus Vuosaari*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Chapin, T. S. (2002). Identifying the Real Costs and Benefits of Sports Facilities. *Journal of Chemical Information and Modeling*, 53(9), 1689–1699.
- Chapin, T. S. (2004). Sports Facilities as Urban Redevelopment Catalysts: Baltimore’s Camden Yards and Cleveland’s Gateway. *Journal of the American Planning Association*, 70(2), 193–209. <http://doi.org/10.1080/01944360408976370>
- Coates, D., & Humphreys, B. R. (1999). The Growth Effects of Sport Franchises, Stadia, and Arenas. *Journal of Policy Analysis and Management*, 18(4), 601–624.
- Coates, D., & Humphreys, B. R. (2006). Proximity benefits and voting on stadium and arena

- subsidies. *Journal of Urban Economics*, 59(2), 285–299.
- Crompton, J. (2004). Beyond Economic Impact: An Alternative Rationale for the Public Subsidy of Major League Sports Facilities. *Journal of Sport Management*, 18.
- Curry, T., Schwirian, K. P., & Woldoff, R. A. (2001). Community Conflict Over Arena and Stadium Funding: Competitive Framing, Social Action and the Socio-Spatial Perspective.
- Davies, L. (2011). Using sports infrastructure to deliver economic and social change: Lessons for London beyond 2012. *Local Economy*, 26(4), 227–231.
- Davies, L. E. (2005). Not in my back yard ! Sports stadia location and the property market, 268–276.
- Elmgrén, E. (2012). Tammelan pallokenttä: Paltsun historiaa.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Feng, X., & Humphreys, B. R. (2008). Assessing the Economic Impact of Sports Facilities on Residential Property Values : A Spatial Hedonic Approach. *International Association of Sports Economists*, 5143 (08).
- Foucault, M. (1979). *Discipline and Punish*.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.
- Graham, J. T. (2002). The neighborhood-friendly stadium. *Planning*, 68.7 (July, 28–31).
- Haila, A. (2005). ”Kahvinpahtaja kaupunkisuunnittelijana.” Teoksessa Bäcklund, Pia, and Harry Schulman (toim.) 2005. *Suunnittelun kumppanuudet: tapaus Vuosaari*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2015). *Tutkimushaastattelu : teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki.
- Horsti, K. (2005). *Vierauden Rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Itkonen, H., & Kortelainen, J. (2001). Kiteeläinen pesäpallo paikallisena ja seudullisena ilmiönä. *Terra: Suomen Maantieteellisen Seuran aikakauskirja* 113 (2001): 2.
- Jones, C. (2002). The stadium and economic development: Cardiff and the Millennium Stadium. *European Planning Studies*, 10(7), 819–829.
- King, A. (2010), “The New European Stadium”. Frank, Sybille & Steets, Silke (toim.). “Stadium Worlds. Football, space and the built environment.” Routledge. New York.19–35
- Kolamo, S. (2010). *Fifan valtapeli - Etelä-Afrikan jalkapallon MM-kisat 2010 keskitettynä mediaspektaakkelinä*. Nykykulttuurin tutkimuskeskus.
- Korczynski, M. (2000). The political economy of trust*. *Journal of Management Studies* 37:1,

(January).

- Kratzmüller, B. (2010). Show Yourself to the People! Ancient Stadia, Politics and Society. Teoksessa Frank, Sybille & Steets, Silke (toim). "Stadium Worlds. Football, space and the built environment". Routledge. New York. 36–55.
- Kumpulainen, H. (2014). Jalkapallopääkaupunki. Kertomus helsinkiläisestä jalkapallosta. Markkinointiviestintä Kärki. Helsinki.
- Laine, M. & Peltonen, L. (2003). Ympäristökysymys ja aseveliaksi - Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995. Akateeminen väitöskirja. Tampere University Press. Tampere.
- Laine, M. Bamberg, J.; Jokinen, P. (2007) Tapaustutkimuksen taito. Laine, M. Bamberg, J. & Jokinen, P. Gaudeamus. Helsinki.
- Laine, M., & Leino, H. (2012). Strategista suunnittelua vai sirpaleista sijoittelua – täydennysrakentamisen mahdollisuudet kaupunkikeskustassa, (Eea 2006), 407–422.
- Lasse, T. (2005). Tutkimus Suomen maajoukkueen miesjalkapalloilijoiden maantieteellisestä liikkuvuudesta. Jyväskylän yliopisto Liikuntatieteellinen tiedekunta, Pro Gradu -tutkielma. Liikuntakasvatuksen laitos. Saatavilla osoitteessa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201503301527>
- Laurian, L. (2009). Trust in Planning : Theoretical and Practical Considerations for Participatory and Deliberative. *Planning Theory & Practice*.ISSN: 10:3(June), 369–391.
- Lee, P. (2002). The Economic and Social Justification for Publicly Financed Stadia: The Case of Vancouver's BC Place Stadium. *European Planning Studies*. 10(7), 861–873.
- Leino, H. (2008). Kansalaisosallistuminen kaupunkisuunnittelussa. Rajaorganisaatioita vai hybridien hallintaa? *Alue Ja Ympäristö*, 2(37), 41–48.
- Mason, D. (2012). Sports facilities and urban development: An introduction. *City, Culture and Society*, 3(3), 165–167.
- Minkovitsch, S. (2015). Kalevan tornitalot. Koskesta voimaa. Poimittu 7.9.2016 osoitteesta. <http://www15.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1940-60/kaletota.htm>
- Mäntysalo, R., & Saglie, I.-L. (2010). Private Influence Preceding Public Involvement: Strategies for Legitimizing Preliminary Partnership Arrangements in Urban Housing Planning in Norway and Finland. *Planning Theory & Practice*, Vol. 11, N, 317–338.
- Mäntysalo; Leino; Wallin; Hulkkonen; Laine; Santaoja; Schmidt-Thomé; Syrman. (2016). Orchestrating sustainable urban development: Final report of the SASUI project. Helsinki: Aalto University publication series.
- Paramio, J. L., Buraimo, B., & Campos, C. (2008). From modern to postmodern: the development of football stadia in Europe. *Sport in Society*, 11(5), 517–534.
- Peuhkuri, T. (2000). Tiedon rooli ympäristökonfliktissa - keskustelu Saaristomeren rehevöitymisestä

- ja kalankasvatuksesta. *Sociologia*, 1(Yearley 1991), 30–47.
- Perkins, S. (2000). Exploring Future Relationships between Football Clubs and Local Government. *Soccer & Society*, 1(1), 102–113.
- Puroila, A-M.. (2002). Kohtaamisia päiväkotiarjessa - kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.
- Robinson, J. S. R. (2010). The place of the stadium: English football beyond the fans. *Sport in Society*, 13(6), 1012–1026.
- Ryhänen, A. (2011). Tammelan stadionin uusi aika - Hybridirakennus kaupunkitilan eheyttäjänä. Tampereen teknillinen yliopisto. Rakennetun ympäristön tiedekunta. Diplomityö. Arkkitehtuurin laitos – School of Architecture. Saatavilla osoitteesta <http://URN.fi/URN:NBN:fi:tty-201104141253>
- Santaoja M., Markus L., & Leino L. (2016). ”Joku palikka siitä puuttuu” – Luottamuksen rakentuminen täydennysrakentamisen suunnittelussa.
- Santo, C. a. (2007). Beyond the economic catalyst debate: Can public consumption benefits justify a municipal stadium investment? *Journal of Urban Affairs*, 29(5), 455–479.
- Sapotichne, J. (2012). Rhetorical strategy in stadium development politics. *City, Culture and Society*, 3(3), 169–180. <http://doi.org/10.1016/j.ccs.2012.06.001>
- Schimmel, K. (2012). Neoliberal Redevelopment, Sport Infrastructure, and the Militarization of U.S. Urban. Terrain. Andrews, D. L., & Silk, M. L. (toim.). *Sport and neoliberalism*. Temple University Press.
- Schulke, H-J. (2010) *Challenging the Stadium: Watching Sport Event in Public*. Frank, Sybille & Steets, Silke (toim.). *Stadium Worlds. Football, space and the built environment*. Routledge. New York. 56–74.
- Sheard, R. (2001). *Sports architecture*. Taylor & Francis.
- Smith, A. (2010). The Development of “Sports-City” Zones and Their Potential Value as Tourism Resources for Urban Areas. *European Planning Studies*, 18(3), 385–410.
- Swain, C., & Tait, M. (2007). The Crisis of Trust and Planning. *Planning Theory & Practice*, 8(2), 229–247.
- Tait, M. (2011). Trust and the Public Interest in the Micropolitics of Planning Practice. *Article Journal of Planning Education and Research*, 31(2), 157–171.
- Thornley, A. (2002). Urban Regeneration and Sports Stadia. *European Planning Studies*, 10(7), 813–818.
- Tu, C. C. (2005). The Board of Regents of the University of Wisconsin System How Does a New Sports Stadium Affect Housing Values? The Case of FedEx Field How Does a New Sports

Stadium Affect Housing Values? The Case of FedEx Field. Source: *Land Economics*, 81(3), 379–395.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Urkola, A-M. (1992). Muistojen Tammela. Tampere-seura. Tampere.

Wacklin, M. (1997). Tammela: Suutarien kaupunki. Tampere.

van Houtum, H., & van Dam, F. (2002). Topophilia or Topoporno? Patriotic Place Attachment in International Football Derbies. *HAGAR, International Social Science Review*, 3(2), 231–248.

Vuolteenaho, J., & Kolamo, S. (2011). Kuningaspelin sisä- ja ulkopuoliset. *Alue Ja Ympäristö*, 2, 17–34.

Väliverronen, E. (1996). Ympäristöuhkan anatomia: tiede, mediat ja metsän sairaskertomus.

Vastapaino. Aamulehti (Moro) 22.11.2012. Tammelan kentän henki. Kolumni. Matti Wacklin. Sivu 2.

Zinganel M. (2010). “Stadium as Cash Machine”. Frank, Sybille & Steets, Silke (toim.) *Stadium Worlds. Football, space and the built environment*. Routledge. New York.77–97.

Muut lähteet

Aamulehti 11.11.2012. Futaajat Hakametsään, pyöräilijät Mustaanvuoreen. Kotimaa. Sivu 8.

Aamulehti 14.12.2010. Tammelan stadion liigakelpoiseksi rakennusyhtiö Lemminkäisen tuella? Urheilu. Sivu 22.

Aamulehti 15.12.2010. Lemminkäinen suunnittelee täysin uutta jalkapalloareenaa Tammelaan. Uutiset. Sivu 4.

Aamulehti 15.4.2009. Kummola purkaisi Tammelan stadionin, uusi Hakametsään Urheilu. Sivu 22.

Aamulehti 16.4.2009, Paavola pitää Kummolan avausta mielenkiintoisen. Urheilu. Sivu 24.

Aamulehti 17.9.2014. Pro Paltsu -asukassuunnitelma kehittää kenttää jalkapallon ehdoilla. Mielipide. Sivu 35.

Aamulehti 18.9.2015. Kukaan ei halua muuttaa täältä Ratinaan Urheilu. Sivu 24.

Aamulehti 2.10.2002. Uefa jaksaa jahkailla tekonurmipäätöstään. Urheilu. Sivu 25.

Aamulehti 2.10.2014. Voitto irtosi Hattutempulla. Uutiset. Sivu 4

Aamulehti 24.10.2003. Tammelan kentän nurmi ei kestäisi koululaisliikuntaa Tampere & naapurit. Sivu 11.

Aamulehti 24.2.2015. Pro Paltsu syrjäytettiin kylmästi asukasedustajan valinnassa. Mielipide. Sivu 33.

Aamulehti 25.9.2003. "Sydän sanoo Tammela, mutta järki sanoo Ratina". Urheilu, Sivu 26.

Aamulehti 26.2.2015. Etsitään mieluummin ratkaisuja kuin salaliittoja. Mieli-pide. Sivu 38.

Aamulehti 28.9.2015. Pallottelua Tammelan jalkapallostadionilla. Mieli-pide. Sivu 33.

Aamulehti 4.11.2003. United valitsi Ratinan. Urheilu. Sivu 28.

Asemakaavaluonnos 8570 (2015). XVI (Tammela), Ilmarinkatu 22, Tammelan stadionin kehittäminen, Asemakaava nro 8570. Luonnos. Tampereen kaupunki. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta:
http://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/8570/luonnos/8570_luonnos_selostus_150831.pdf

Helsingin Sanomat 4.5.2016. HJK haluaa varauksen Sonera-stadionin laajennukselle. Urheilu. Luettavissa osoitteessa: <http://www.hs.fi/urheilu/a1462251257526>

Helsingin Sanomat 31.8.2015. Veikkausliigan ottelut keräävät ennätysyleisöjä. Urheilu. Luettavissa osoitteessa: <http://www.hs.fi/urheilu/a1440988328795>

Kansanuutiset 1.8.2014. "Tammelan keuhkot".

Maalipotku 2/2014. Jalkapalloselehti. Tampereen piiri. Palloliitto. Poimittu 6.9.2016 osoitteesta:
https://www.palloliitto.fi/sites/default/files/liitteet/Piiri-Tampere/maalipotku_2_14_web.pdf

MTV 3.11.2003. Tampere United siirtyy pelaamaan Ratiinaan. Poimittu 7.9.2016 osoitteesta:
<http://www.mtv.fi/sport/jalkapallo/uutiset/artikkeli/tampere-united-siirtyy-pelaamaan-ratiinaan/4076582>

Rakennetun ympäristön selvitys: Tammelan stadion. 2015. Tampereen kaupunki. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta:
http://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/8570/selvitykset/8570_rakennetun_ympariston_selv.pdf

Savon Sanomat Kotimaa 29.03.2015. Kuopio ja Ari Lahden miljoonavisio löysivät toisensa. Kotimaa. Poimittu 7.9.2016 osoitteesta: <http://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Kuopio-ja-Lahden-miljoonavisio-l%C3%B6ysiv%C3%A4t-toisensa/527854>

Tammelan yleissuunnitelma (2012). Tampereen kaupunki. Poimittu 5.9.2016 osoitteesta:
http://www.tampere.fi/liitteet/t/aBJgABTYy/Tammelan_yleissuunnitelma_Kh_2012_raportti.pdf

Tampereen kaupungin pormestariohjelman (2013–2016). Uusi Tampere, tervetuloa! Tampereen kaupunki. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta:
<http://www.tampere.fi/liitteet/a/6Djmt7sUW/pormestariohjelman.pdf>

Tampereen kaupunki 1.10.2014. Hattutemppu voitti Tammelan stadionin suunnittelukilpailun. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta: <http://tinyurl.com/h6w85y6>

Tampereen kaupunki 13.10.2014. Tammelan stadionin suunnittelua jatketaan Hattutemppu-ehdotuksen pohjalta. Luettavissa osoitteessa: <http://tinyurl.com/j6ygbd9>

Tampereen keskustan kehittämissuunnitelma 2015–2030. Viiden tähden keskusta. Saatavissa osoitteesta: http://www.tampere.fi/tiedostot/v/BsmeZ1CQf/tampereenkeskustankehittamissuunnitelma2015_2030.pdf

Tamperelainen 1.6.2016. Tammelan stadionista valitettiin hallinto-oikeuteen – "Takaisku tamperelaiselle jalkapallolle". Paikalliset. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta: <http://tinyurl.com/hhnshe>

Tamperelainen 15.3.2011. Tässäkö on tulevaisuuden Tammelan futisstadion? – Katso kuvat! Paikalliset. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta: <http://tinyurl.com/zdndlc7>

Tamperelainen 18.7.2014. Seurat jyrähtivät Tammelan puolesta – Lue kannanotto ja ota itse kantaa! Paikalliset. 9.9.2016 Poimittu osoitteesta: <http://tinyurl.com/za5o18>

Tamperelainen 20.4.2015. Tammelan stadionhanke sai oman oluen! 2015. Paikalliset. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta: <http://tinyurl.com/jn8v5ps>

YLE 12.6.2016. Väkipaljo roihautti jälleen – venäläisfanit hyökkäsivät englantilaiskannattajien katsomonosaan Stade Vélodromella. Poimittu 6.9.2016 osoitteesta: <http://yle.fi/urheilu/3-8951079>

YLE 21.6.2016. ”Kummolan hallin” tukipäätöksen oudot taustat – olematonta valmistelua, höttöisiä työpaikkatoiveita. 9.9.2016 Poimittu osoitteesta: http://yle.fi/uutiset/kummolan_hallin_tukipaaton_kouduu_taustat__olematonta_valmistelua_hottoisia_tyopaikkatoiveita/8972469

YLE 26.5.2016, Jalkapallofanit tappelivat Helsingissä – poliisi taltutti voimalla http://yle.fi/uutiset/jalkapallofanit_tappelivat_helsingissa__poliisi_taltutti_voimalla/8910846?ref=leiki-uu

Kuvalähteet

KUVA 1. Pekka Kosonen. 1952. Jalkapalloa Tampereella. Tampereen museot.

KUVA 2. Jaakko Tuominen

KUVA 3. JKMM Arkkitehdit. Asemakaava-asiakirja 8570 (2015). XVI (Tammela), Ilmarinkatu 22, Tammelan stadionin kehittäminen, Asemakaava nro 8570. Luonnos. Tampereen kaupunki. Poimittu 9.9.2016 osoitteesta:

http://www.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/8570/luonnos/8570_luonnos_selostus_150831.pdf

9 Liitteet

LIITE 1. Teemahaastattelurunko

Tammelan stadion, Tammela ja suunnitteluhanke

- Miten näet Tammelan stadionin nykytilanteen?
- Miten koet, että stadionhanke tulee vaikuttamaan Tammelan kaupunginosaan, entä koko Tampereen kaupunkiin?
- Miten hankkeessa otetaan huomioon Tammelan täydennysrakentaminen?
- Mikä tekee stadionhankkeesta erityislaatuisen?
- Minkälaisia vaikutuksia uskot, että stadionhankkeella on alueellisesti (Tampereen seutu, Pirkanmaa)?

Stadionhankkeen kustannukset ja hyödyt

- Minkälaisia hyötyjä koet, että stadionhankkeella on tai voisi olla?
- Minkälaisia taloudellisia ja ei-taloudellisia hyötyjä?
- Millaisia vaikutuksia näillä hyödyillä on urheilulajin kehittymiseen?
- Entä minkälaisia haittoja ja kustannuksia koet, että stadionhanke saattaa aiheuttaa?
- Minkälaisia taloudellisia ja ei-taloudellisia kustannuksia hankkeella mielestäsi on?
- Miten koet, että kumppanuustoimijat (Lemminkäinen ja Tampereen kaupunki) ovat osanneet perustella hyötyjen ja haittojen yhteensovittamista?
- Onko perusteluissa ollut jonkinlaisia ristiriitoja?

Luottamus

- Millä tavoin stadionhankkeessa on rakennettu luottamusta ja miten sen rakentamisessa on onnistuttu?
- Millä tavoin luottamus hankkeeseen saatetaan menettää ja minkälaisia vaikutuksia luottamuksen menettämisellä saattaa olla?
- Miten luottamuksen menettämistä tai ristiriitojen syntymistä kyseisessä hankkeessa olisi voinut estää?

Muut esille tulevat asiat